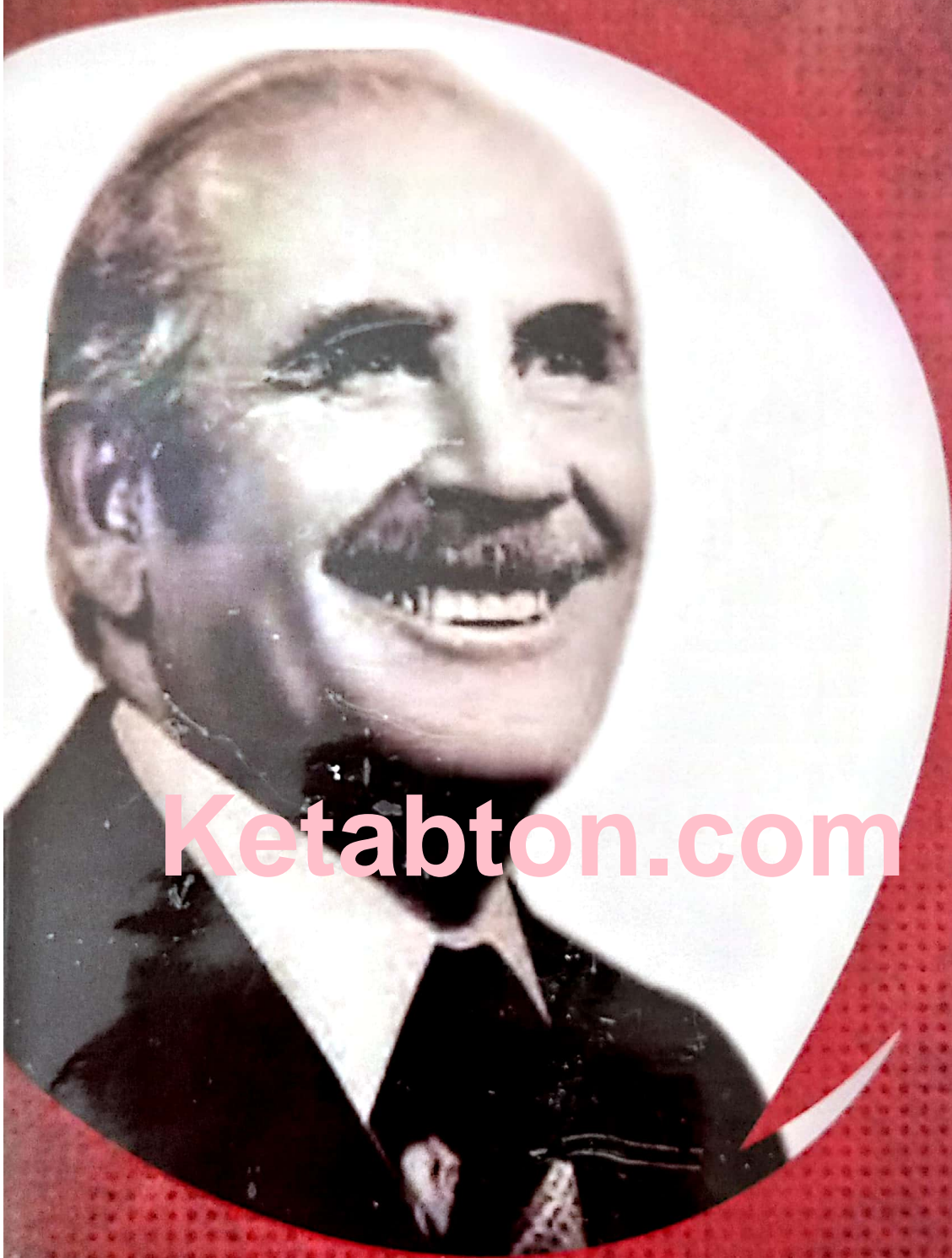

نور محمد ترہ کی
یو ریالست لیکوال

Ketabton.com

محب بشپراز

ليکوال

محب الله شپراز

پي ڊي ايف ٻٽه نه ارونڪي

سخي داد هارون

نپٽه : 2022 / 06 / 14

لاشرع : ۱۵۰۵۹۰۶۵ سنہ ۱۳۸۵ھ

نور محمد ترہ کی
یو ریالیست لیکوال

محمد علی شاہ صاحب
پتہ: لاہور، پاکستان

محب بنبراز

شروع د لوي ذات د نامې نه چې
بخښونکي او مهربانه دے

ٲول حقونه ډ ليکوال سره محفوظ دي

نور محمد تره کي يو رياليسټ ليکوال	ډ کتاب نوم:
محب الله ښيراز	ډ ليکوال نوم:
حاجي محمد شفيق جلال زي	ډ پلار نوم:
شپاړسم اقتصاديات او پښتو ايم فل (پښتو)	زده کړي
۱۹۸۲-۰۱-۰۱	ډ زېږون نېټه:
سېف الله کلا	ډ زېږون ځای:
پخپله	کمپوز کونکی:
پښتانه مترقي ليکوال	خپرونډويه ٲولنه:
زر (۱۰۰۰)	چاپ شمېره:
دوه نيم سوه ۲۵۰	بيعه:
اگست ۲۰۲۰	چاپ کال:
کتاب کور پېښور	چاپ ځای:
ډ موندلو درکونه:	

کتاب کور پېښور: 03319801600

تکتو کتاب کور کاسي روډ کوټه

موبایل شمېره 03158859085

پښتو ادبي ٲولنه کلا سېف الله

پښتانه مترقي ليکوال، سهېلي پښتونخوا

تروون

شمار	سرليكونه	مخ
۱	د محب بنسپراز څېړنه او د نور محمد تره کي مقام	۸
۲	نور محمد تره کي زما په نظر	۱۵
۳	لومړی باب: د نور محمد تره کي ژوند، احوال او آثار	
۴	د نور محمد تره کي قام او قبيله	۱۹
۵	شجره نسب	۲۰
۶	زېږون	۲۰
۷	د لومړني ژوند حالات	۲۱
۸	تعليم	۲۹
۹	زرنگار	۳۱
۱۰	سياسي هلې ځلې ويني زلميان	۳۳
۱۱	علمي او ادبي خدمات	۴۲
۱۲	د نور محمد تره کي مرگ او ژنه	۵۳
۱۳	دوېم باب: د نور محمد تره کي د ناولونو موضوعاتي جاچ	۶۲

۲۲	د ناولونو تعارف	۱۴
۲۷	د ناولونو سماجي او معاشرتي پس منظر	۱۵
۲۹	په ناولونو کښې د مقامي او سماجي ژوند خد و خال	۱۶
۷۳	د ناولونو سياسي پس منظر	۱۷
۷۵	په ناولونو کښې د سياسي نظريې جائزه	۱۸
۷۹	د نورمحمد تره کي په ناولونو کښې طبقاتي نظريه	۱۹
۸۲	د ناول نگار په هيڅ پښتو ادب کښې د نورمحمد تره کي مقام	۲۰
۹۴	دريم باب: د نورمحمد تره کي د ناولونو فني او تېکنیکي مطالعه	۲۱
۹۴	قيصه	۲۲
۱۱۰	پلاټ	۲۳
۱۱۹	کردارنگاري	۲۴
۱۲۴	ډکشن/ژبه	۲۵
۱۲۶	سپينس/تلوسه	۲۶
۱۲۸	تصادم/واقعه نگاري	۲۷

۱۳۰	منظر کشي
۱۳۴	کلائي مپکس / پای
۱۳۵	فلسفه حیات
۱۴۰	خلورم باب : د نور محمد تره کي افسانه نگاري
۱۴۱	د نور محمد تره کي د افسانو تعارف
۱۶۲	د افسانو پس منظر
۱۶۶	موخي يوه افسانه / لنډه کيسه که ناول پټ
۱۷۳	د افسانو موضوعات
۱۷۵	د افسانو فني او ټپکنیکي اړخونه
۱۷۷	د افسانه نگار په حيثيت پښتو ادب کښي د تره کي مقام
	نتیجه / پایله
۱۸۵	پنځم باب : خلاصه او نتیجه
۱۸۹	کتابیات او ماخذات

د محب الله بنبراز خپرنه او د نور محمد تره کي مقام

پښتانه په پښتنو کي د درو، څلورو کسانو سره ډېره مينه لري يا ډېر نفرت ځيني کوي. په دغو درو، څلورو کسانو کي يو نور محمد تره کي دی چې د افغانستان پخوانی ولس مشر او د خلق ډيموکراتيک گوند عمومي منشي پاته سوی دی. د نفرت او محبت پيماني د پښتنو معلومي وي خو زياتره وخت داسي هم وي چې پښتانه د خپلي ناخبري او سادگي له کبله د بل د پروپگنډې بنکار سي ځکه دا د محبت او نفرت پيمانه ته هم موږ حتمي رايه په دې نه سو ويلي چې زموږ نفسيات دغه وي چې د اکثريت تابع يو اکثریت د جمهوريت لار ده او موږ په اموخته او آماده يو. لاکن زموږ آمادگي او اموخته والي موږ همپشه له مشکلاتو سره مخامخ کړي يو ځکه خبره، بحث، منطق او دلايل له ميانه وو ځي نو بيا صحيح فيصله د ځان، قام او وطن له پاره کول گرانه سي. راسی په دغه پيمانه د پښتنو د نور محمد تره کي سره د ميني او نفرت لاري، کوڅي و پاتيو.

د پښتنو د نفرت لومړۍ پیمانې د ثور انقلاب د راتګ او طریقه کار سره ده؟ زیاتره وایي چې ثور انقلاب کوه دیتا وه ځکه افغاني ټولنه په ذهني او علمي توګه دې ته آماده نه وه. او نه د دې د پاره په لویه کچه دومره کار سوی وو چې د خلکو ذهنونه تیار وائی، په نورو توریو کې دا یو نابالغه انقلاب وو. چې خپلو مشرانو یې بیا یو بل له لاري ایستل، قتل کول یوه مشغله و ګرځېده. او هم د دې انقلاب له وجي افغان وطن له تېرو څلویښتو کالو راهیسې د کشت و خون میدان ګرځېدلی دی. په لکاو افغانان له منځه ولاړل، په میلیونو میلیونو افغانان مهاجرت ته اړ سول. او د دوی دریم نسل به حتماً د هغو هېوادو وګړي وګرځي، چیري چې دوی اوس مېشت دي. د افغانستان درې نسله له تعلیم څخه بې برخي پاته سول. لږو د جهاد و فساد په دې جنګ کې اوس هم مشغول پاته دي. په زرهاو د ټول عمر د پاره، ګوډ، رانده، شنډ او ایا هج پاته دي. تعلیم، طب، کښت و کرونده، کلتور، ژبه، ښارونه، معاش تر اوسه په داؤ لګېدلي دي او داسې نور بې شمېره، ټپونه، مصیبتونه او غمونه له افغانانو سره صرف په دې وجه تر اوسه پاته دي چې د ثور انقلاب د غلط وخت د انتخاب له

۱۰

قبله وسو. دا تجزيه، خپرنه غواړي، بحثونه غواړي. او دحل لاري غواړي.

بل طرف ته له نور محمد تره کي سره مينه لرونکي دا دليل وړاندې کوي چې افغانستان د سود او رشوت له قبله د کومو حالاتو سره مخامخ ووهغه ټول هېواد و سخت ترينو حالاتو ته ورشکېل کړی و. طبقاتي توپير دومره ژور او عام سوی و چې د غريب او امير د مقام هيڅ ټاکنه کېدلی نه سوه. د غريب، غزت، دولت او د سرد تحفظ د هيچا سره نه وو. د امير لاس چا رانيولی نه سو د کروندگر او مزدور ټول حقوق پايماله رو. د بنځو حق تر پښو لاندې کېدی د ماشومانو د ليک لوست هيڅ انتظام نه وو. د بادشاهت منگولي نيمي پېړۍ ته رسېدوونکې وې. د پر مختگ او خوشحالی هيڅ آثار نه بنکاره کېدل. ځکه په داسي حالاتو کي بدلون او انقلاب د ټولني ضرورت وي او نور محمد تره کي د خپل قلم، همت، سياسي تدبر او تدبير له لاري دې انقلاب ته لار جوړه کړه. د ده نيت صفا او منزل معلوم وو لکن نړۍ وال سامراج، رجعتي عناصرو او فيوډالي نظام، د ده او د ملگرو انقلاب ته خنډونه جوړ کړل.

دا دويمه تجزيه هم د لومړۍ په څېر څېړنه او شننه غواړي خود پښتنو بدبختي دا ده چې هغه په متنازعه شي نه خبره کوي اونه ليک مور به هله د ښه او بد په تميز پوهېږو چې هغه شی په غيرجانبداره توگه وشنو، و پلټو او بيا په دليل او منطق يوې پايلې ته ورسېږو هم دغه جرات زموږ د نوي کهول زيرک ليکوال ښاغلي محب الله ښېراز تر دې هانده کړی دی چې د ښاغلي نور محمد تره کي علمي او ادبي آثار يې د خپل ايم فل د مقالي عنوان په پښتو افسانوي ادب کښې د نور محمد تره کي کردار، گرځولی دی.

لوستونکي پوهېږي چې د علمي او مسلکي ډگرۍ لپاره ليکوال د څومره کړاونو تېريږي او تر دې هانده پوري چې هغه په خلاص مت قلم او آزاده فضا کي د فکر نيلى نسي زغلولی ځکه به مور دلته هم د ليکوال دا مجبوري مخته ايردو. لاکن د دې سربېره ښاغلي ښېراز د نور محمد تره کي د علمي او ادبي آثارو په څنگ کي، د ده د شخصيت، کورنۍ، علم ولوست، معاش، ژوند او په سياسي هلو ځلو هم قلم زغلولی دی او په ډېر دقيق انداز يې دا معلومات زموږ سخي ته ايښي دي. د تره کي د ټولو معلوم اونا معلوم ناولونو، افسانو او ليکنو، په اړه څېړنه د ښېراز علمي مقام

لورې د مسلکي څېړني يوه مجبوري دا هم وي چې هغه مثبت شيانو ته پاملرنه او لار ورکوي. جايز تنقيد شايد زموږ ټولنه او په ځانگړي توگه د پوهنتون استاذان اوس هم نه زغمي دا ته به زه د بد بختۍ علامت و وايم. د دې به يو وړوکی مثال زه ستاسو مخې ته کښېږدم.

په افغاني ټولنه کې رشوت او سود عام وو. ټولو ملايانو د ملک او خان په ځله آمين وايه، دا شی تره کې په ډېر شدت سره د خپلو ليکنو محور گرځولی دی بل طرف ته د تره کې په اړه دا خبره هم پته نه ده چې هغه به خپل هر ملگري ته ويل چې تا د قرآن شريف مطالعه کړې ده کنه؟ ولي که تاسو د خپل مذهب په اړه ناخبره ياست بيا د خپلو ملايانو سره به څرنگه بحث او دليل ويلای سئ. اوس که دغه پيمانه مخته کښېږدونو خبره په خپله په محترم نورمحمد تره کې هم د ټولوله مخه راځي چې ته په دې حقيقت خبر وي نو تا ولي په خپلو ليکنو کې د سود او رشوت په خلاف د قرآني آيتونو او د احاديثو مرسته نه اخيسته. قرآن مجيد د سود خور او رشوت خور په اړه چې څومره ښکاره احکامات لري ښايي د نړۍ په يو بل کتاب کې داسې نه وي. په داسې کولو کېدلې سو چې پښتانه د تره کې په خبره په نور ښه انداز پوهه سوي ول.

په هر حال د نور محمد تره کي په پښتو افسانوي ادب کي
 مقام د لمر په شان تابان دی يو خو د لومړي ناول په ليکلو دا
 کرډټ بل خوک ورلاي نه سي. دويم يونوی صنف په مخ بيول
 او خپلي ژبي ته پراخوالی يواځي د ده په برخه گرځي. دريم د
 ناول ټول فني ځانگړتياوي لکه پلاټ، کردارونه، مکالمې،
 سسپنس او پېغام له هر لحاظه يې پښتو ناول ته ترقي
 ورکړه، خو د ده د ناول دوي ځانگړتياوي ماته په خپله ډېر اپيل
 کوي. يو د طبقاتي ټولني په ضد علمي مبارزه او بل د سوچه
 تورو کارونه انسان چي د يو شي خلاف علمي مبارزه پيل کړي
 نور د ژوند نور خواږه او تراخه ځيني پاته وي. د تره کي هم دا
 کمال وو چي د ده هر ناول او افسانه د ژوند د ناکړدو په خلاف
 په يوه نه يوه انداز او زاويې د هغه مخنيوی کول وو. ځکه د ده
 په ليکنو کي د فطرت سره مينه او انساني عشق کم کم ليدل
 کيږي. نور محمد تره کي دا حق لري چي په سلگونو د ايم فل
 او د پي ايچ ډي مقالې پر وه ليکل سي. هله به د ده علمي
 ، ادبي او سياسي مقام نور رابرسېره سي. چي د ده په اړه هر
 اړخيز جاج واخيستل سي. ځکه د ده ډېر ليکونه اوس هم له
 ټولني پټ دي.

ښاغلی محب الله ښېراز له هر لحاظه د ډاډ وړ دی چې د

مسلكي ڇپڻي تر څنگ يې مورد ته د نور محمد تره کي د ډېرو
آثارو په حقله تجزيه هم وړاندې کړه. که چيري دي د خپلي پي
ايچ ډي مقالې عنوان هم له دې سره اړوند د تره کي په باب
کنسپرډي نو کوم اړخونه چي اوس لږ تشنه دي هغه به هم د علم
د خزانو را ډک سي. بل د نور محمد تره کي حق به هم لږ پر ځاي
سي. ولي نور محمد تره کي چي د پښتنو او پښتنې ټولني
لپاره کوم خوبونه ليدلي ول پښتنو ده ته په هغه درنه سترگه و
نه کتل. د ده علمي، ادبي او سياسي مقام دومره اوچت دی
چي د ډېرو کمو اتلانو په نصيب کېدای سي
بناغلي محب الله ښېراز ته پر دې علمي څېړنه تيريکي وړاندې
کوم او ټولو پښتنو ته خواست کوم چي دا علمي اثر په ډېر
شوق او ذوق هر مرو ولولي.

نور د وطن د محبت ثبوت له کومه راوړم
خلکو رامبېل لټول مایې ښکلولي خاوري

ډاکټر لياقت تابان

اتوار ۲۷ د اکتوبر ۲۰۱۹

نور محمد تره کی زما په نظر

رښتیا خبره ده چې د یوه لیکوال یا سیاسي شخصیت سره تړون د هغه شخصیت، فن، علمیت او سپېڅلتیا ښکاره کوي او دهغه په شخصیت کې ډېر داسې خصلتونه شتون لري چې یو څوک د هغه له مبارزې، عمل، علمي کار، سیاست، ادبي خدمات او د هغه له سپېڅلتیا څخه اغېزمن شوی وي او ورسره خوږ تړون ولري.

زه دانه وایم چې گوا کې زه د نور محمد تره کې په فن او ژوند بشپړ پوهنه لرم یا دومره استعداد لرم چې د هغه پر علم او فن باندې دي تنقیدي څېړنه وکړم خو زه د نور محمد تره کې له ژوند او فن سره هغه وخت اشنا شوم چې کله زما د سکول یا لیسې استاد شپږم زیارمل صاحب راته د نور محمد تره کې ناول «دښنگ مسافري» د مطالعه کولو د پاره راکړ غالباً دا به په ۲۰۰۰م کال شاوخوا کې وو چې دغه ناول ما مطالعه کړ او زه ورځنې اغېزمن

شوم او دې ناول په ما کښې فکري خوځښت پيدا کړ او زه يې وه هڅلوم چې زه د نور محمد تره کي فن، سياست او ژوند ټول ولولم او ځان ترې خبر کړم. د نور محمد تره کي په اړه چې ما څومره مطالعه کړې ده په هغه کښې څو داسي عناصرو شتون درلود چې ما زيات اغېزمن کړي.

زه هم دغو څو شيانو زيات اغېزمن کړم چې د نور محمد تره کي په شخصيت کي موجود ؤ لکه د نور محمد تره کي له ماشوموالي د يوې کونډي په کور کښې مزدوري او ورسره زدکړي روانې ساتل بيا په هم دغه کم عمر کښې تره کي د مسافري ژوند کوي هم زدکړې او دغه فکري اثر پکښې لا هڅاندي پاتېږي او تره کي د هندوستان پر خوا په مزدوريو پسې ځي خو خپل فکري خوځښت ورځ تر بلې ځلاند ساتي. يعنې د مزدوري په وخت کښې يې لا هم سياسي هلې ځلې روانې ساتلې دي.

ده يو سنجيده سياسي، ادبي او ټولنيز شخصيت درلود چې په هره مبارزه کښې بريالی کېدو او ورسره د ده د مشرتابه خصلوته چې په افغان رنگه سخته ټولنه کښې يې انقلاب ته زمينه برابروله. دا د نور محمد تره کي د شخصيت کمال وو چې ده خپلې زدکړې او مزدوري کولې خو په اړخ کښې يې ورسره خپل فکري بنسټ هم برقرار او ژوندي ساتلی وی او دا يې بيا بل کمال وی چې دغه فکري بنسټ يې د افغان ټولني د نوي سهار د راوستلو د پاره په کارولی وو، يعنې له ۱۹۴۷-۴۲م کلونو د وينس زلميان نومي ادبي او علمي تنظيم څخه بيا تر ۱۹۶۵م کال خلق ډيموکراټيک گوند افغانستان بنسټ ايښودو پوري او بيا تر خلقي انقلاب پوري د

نور محمد تره کي ژوند ټوله يوه بشپړه منظمه مبارزه ده چې يوه بشپړه ده د شخصيت سپېڅلتيا بنسټه کوي. د ده ټول ژوند يو منظم ادبي، سياسي، علمي او عملي شخصيت راپه گوته کوي.

زه په خپل ژوند کې څو شخصيتونو زيات متاثر کړي يم چې په له هغو څخه د بېلابېلو عواملو پر بنياد اغېزمن شوی يم يعنې زه د يو مصلح (اصلاح کونکي) او ټولنيز شعور خورنو کي مبارز باچا خان، د يوه انقلابي مشر نور محمد تره کي، د يوه پاچا په حيث شهيد ډاکټر نجيب او د يوه لوستونکي د سازمان مشر په حيث د شهيد عبدالرحمان ايسوت له مبارزې څخه زيات متاثر پاتې شوی يم. زه به کوشش کوم چې هم داسي مبارزين هر وخت په ياد ولرم او و خپل ځپلي ولس ته د خپل قلم له لاري يې ورته په تاريخ کښې ثبت کړم. که وخت وفا وکړه.

زما يو دا خواهش هم وو چې زه په خپل ژوند کښې خپل ليکلي آثار د کتاب په شکل کښې وه وينم او داسي څه وليکم چې زموږ ولس ترې سالمه گټه تر لاسه کړي. هغه خواهش مې دا دی تر يو حده پوره دی او دغه څېړنيز کتاب ستاسو حضور ته وړاندې کوم ستاسو درنو نقادانو د نظر په هيله چې زما د کتاب هم جاج واخيستل شي تر څو دا ځانته معلوم کړم چې زما دغه فن څومره په ټول پوره دی. زه غواړم د هغو ټولو ملگرو زښته مننه وکړم کوم چا چې زه هڅولی يم چې په ليکوالي لاس پوري کړم او کوم چا چې په دې کار کښې مينه او حوصله راکړېده کوم چا چې له ما څخه د يوه ليکوال توقع کړې ده. کوم چا چې په دې لار کښې راته لارښودنه کړې ده. کوم چا چې زما د لابرېاليتوب هيله ساتلې ده. زه په نامه

α

نامهء ټول ملګري حکمه نهء یادوم چې څوک به رانه په هېره پاتې شي
، زدهء ډېره مننه د هغه چاکوم ، کوم چا چې زما پر فن او لیک تنقید
کړی دی او د تنقید له لاري یې راته زدکړه راکړې ده او زما تخلیق
یې لا پیاوړی کړی دی . ولي چې زما دا ایمان او یقین لرم چې
تنقید د تخلیق ښکلا ده .

په درنښت او انساني مینه

ستاسو کشر

محب الله ښېراز

ورومبی باب

۱.۱. د نور محمد تره کي قام او قبيله:

نور محمد تره کی د پښتنو له یوې مشهورې قبیلې شېبې خېل تره کي سره تعلق لري. تره کي قبيله بیا په سر کښې له خلجي (غلخي) سره تړون لري. د تره کي قبیلې اوسېدونکي په بنيادي توگه د غرج يا غور د سيمې ځايي خلق دي. د نور محمد تره کي قبيله په بنيادي توگه يوه کوچيانه او يونده قبيله وه او په ځانگړې توگه د دوئ خپله کورنۍ يوه کروندگره، مالداره کورنۍ وه خو کله کله يې کوچيانه ژوند هم درلود، چې د افغانستان له مقر اولسوالۍ سره يې تړون درلود. دوئ خو اکثر ژوند کروندگري يا په پوندگۍ کښې تېر کړی دی البته د ژوند د پرمختگ په لټه کښې يې د ښاروالۍ ژوند هم تېر کړی دی. نور محمد تره کي په خپله د پلار له خوا د ژوند د جوړولو او د پرمختگ له پاره هيڅ نه درلودل خو پلار يې که هر څو کروندگر او کوچيانه ژوند کاوه خو دا خواهش يې درلود چې زوی يې د ژوند په لارو کښې د هستۍ او خوشحالی ژوند تر لاسه کړي. البته د نور محمد تره کي يو اکاؤ چې هغه څه مالداري درلوده خو نور محمد تره کي په خپله خپل ژوند د پرمخ بېولو د پاره هلې ځلې زياتې کړې دي او د پلار مرسته يې هم تر لاسه کړې ده او هڅه يې کړې ده چې نور محمد تره کي خپل ژوند د يوه باسپواده انسان په توگه ولري.

د نور محمد ترکي قبيله له غلخي په هغه خوا بيا د پښتنو له يوه بل لوی ښاخ غورغښت سره تعلق لري او په دې منځ کښې يې نور قبيلوي تړون په تيارو کښې پروت دی. او تر اوسه چا د شجرې پر بنا يقيني پرمختگ نه دی کړی.

۱.۲. شجره نسب:

ټول څېړونکي او محققين په دې نظر دي چې د نور محمد تره کي نوم نور محمد ؤ او "د پلار نوم يې نظر محمد ؤ" (۱). او د اکا نوم يې "امير الملک ؤ" (۲). او يو ورور چې تر دۀ مشر ؤ نوم يې سلطان محمد ؤ هم شته. او د کورودانې نوم يې تاج بي بي ؤ چې دۀ به تاجي بلله په قوم افغان، پښتون ؤ او د تره کي نومې قبيلې له شيبخېل نومې پښې سره يې تړون درلود.

نور يې نو د شجرې په حقله هم زيات معلومات ځکه نه شته چې د دوئ کورنۍ يوه کروندگره او کوچيانه کورنۍ وه چې د شجرې پل يې پر مخ وړل ستونځمن کار دی نو ځکه مونږ به يې په هم دې باندې د شجرې لړۍ را لنډه کړو.

۱.۳. زېږون:

د نور محمد ترکي زېږېدنه د ناوې (ناوه چې په هغه وخت يو کلی ؤ او په ۲۰۰۲م کال کښې ناوه کلی هم په اولسوالۍ بدل شوی دی چې اوس بشپړه اولسوالۍ ده) په اولسوالۍ کښې شوې ده. په سره کلي (۳).

د مقر اولسوالی او غزني ولايت افغانستان کښې د نظر محمد تره
کي په کور کښې زېږېدلی دی.

د کال ۱۲۹۶م هـ ش کښې د سرطان د میاشتي پر ۲۳م نېټه (۴)
چې د (۱۵م جولایي ۱۹۱۷م عیسوي کال) سره سمون خوري د
زېږون ورځ ده. او مورنی وطن یا خاوره یې افغانستان دی.

۱.۴. د لومړني ژوند حالات:

نور محمد تره کی په بنيادي توگه په یوه غریبه کړوندگره او
کوچيانه کورنۍ کښې زېږېدلی دی او د ژوند په لومړي سر کښې
بې ډېر سترې او له خواری ډک وختونه لیدلي دي او ان دا چې د
فطرت د تقاضو برخلاف یې د ژوند پیل کړی دی یعني ایله په
پینځه کلنۍ عمر کښې یې د یوې کونډې مېرمنې په کور کښې د
مزدوری ژوند پیل کړی دی چې په یو وخت کښې به یې هم د هغې
کونډې ښځې د کور کارونه ورکول او هم به یې شپني (مال یوول)
کوله. له دې سره سره به یې له خپل پلار سره هم په کارو کولو کښې
مرسته کوله. خو پلار که یې څه هم په خپله نالوستي او بې سپواد و
خو غوښتل یې چې زوی یې د ښه لوستي یا د هستمن ژوند خاوند
شي نو هم دا و چې د پلار په خوښه یې په لومړي وار د مقر
اولسوالی په اول ښونځي کښې داخل کړل شو چې په هم دغه
ښونځي کښې یې خپلې بنيادي زدکړې تر لاسه کړې نور محمد تره
کي چې کله دلته په خپل کلي کښې لومړۍ زدکړې تر سره کړې نو له
هغه پس یې هڅه وکړه چې د خپل کور د بنيادي معیشت د برابرولو
د پاره کوم چرې د کار زمينه هم برابرې کړي تر څو د کور معاشي

ستونځه د حل د پاره کار وکړي. خو څه داسې کار يې بيا هم نه کړ تر لاسه البته د نور محمد تره کي د پلار نظر محمد تره کي ورور امير الملک تره کي چې څه مالداري يې درلودله او څه تجارت يې هم کولو او دلته په کليو او شاوخوا کښې له مالدارانو او کوچيانو څخه وړي د تجارانو د پاره اخيستلې او د وړيو نور محصولات رانيول او بيا به يې هغه کندهار ته ور استول چې په کندهار کښې يې د يوه شرکت سره اړيکې درلودلې او هم د هغه له لارې به يې ثمرقند او بخاراته تجارت کاوه. د هم دغو اړيکو په سوب باندي د نور محمد ترکي پلار وکړای شول چې د نور محمد د پاره د کار يوه تربته و نيسي. خو د شفاهي ماخذ له مخې داسې وئيل کېږي چې نور محمد ترکي په هغه کوچني والي کښې دلته د بلوچستان ايالت په پښين ښار (چې هغه وخت د برتانوي هند برخه و) کښې هم اوسېدلی دی او هلته يې لومړي ښونځي هم وئيلي دي. په دې اړه باندي د پښتو نوموړي ليکوال نعيم ازاد دا شفاهي ماخذ څه داسې بيانوي:

نور محمد تره کي په ۱۹۲۷م عيسوي کښې په شنغري نومې کلي کښې څه موده لومړي ښونځي وئيلي دي چې د درېم څلورم ټولگي زدکړې يې په کښې کړي دي او هم دلته يې د خور په کور کښې ژوند کاوه.

ددې شفاهي خبرې د سپيناوي د پاره يوه بله مستنده حواله را اخلو چې داسې په کښې ليکلي دي

په اساس گفته های برادر بزرگ تره کي مرحوم سلطان محمد تره کي آنها در شهر کويته که در ان زمان یک کشور جداگانه تحت

الحمایه بریتانیا بود به کار های شاقه برائی امرار حیات و ادامه تحصیل برداختند. زمانی هم برادر بزرگ شان برائی مدت معین جهت امرار حیات بحیث کارگر ماهر و باسواد خرید و فروش میشد در همین ایام نورمحمد تره کی پدر خویش را در زلزله مشهور کوئته که بتاريخ ۳۱ مئی ۱۹۳۵ بوقوع پیوست از دست داد. در زمان مرگ پدر، تره کی در شرکت تجارتي پستون مصروف کار بود (۵)

ژباړه د نورمحمد تره کی مشر و زورسلطان محمد تره کی د خولې بیان دی چې مونږ د کوتې په بناړ کښې چې هغه وخت د برتانیې د واکدارۍ لاندې وه، د پاره د روزگار او تعلیم ژوند کاوه. د نورمحمد تره کی مشر ورور چې یو باسواد او هنرمند کس ؤ د یوڅه وخت د پاره په هم دغه بناړ کوټه کښې د تجارتي سامان د خرید او فروخت د پاره اوسېدی. د هغه بیان دی وایي چې په دغه ورځو کښې د کوتې د ۳۱ مئی ۱۹۳۵ م کال زلزلې کښې د نورمحمد تره کی پلار مړشوی ؤ او نورمحمد تره کی په پښتون تجارتي کمپنۍ کښې کار کاوه،

خو چې پلار یې دلته مړ شو نو دی مجبور شو چې په مزدوری پسې ولاړ شي نو ځکه له دې وروسته نورمحمد تره کی په مزدوری پسې کندهار ته راغلي او هلته یې له یوه نوموتې سوداگر موسي خان سره تعلق پیدا شو او بیا یې له هم دې لارې د پښتون تجارتي شرکت د رئیس موسي خان په وسیله د هم دغه شرکت د استاخیلوب د پاره د هندوستان بسې بناړ ته د کلرک (معاون) په توگه ولېږل شو او په هم دغو شیو کښې د دوی اکا امیرالملک تره

کي د برتانوي هندي سرکار د پاره دا کار کاوه چې د خپل قوم
خوانان به يې هندوستان ته د مزدوری د پاره استول او په بدل کښې
به يې د خپل دغه کار د حق بدل هم تر لاسه کولو.

په هم دغه وخت کښې د اميرالملك چې د نور محمد تره کي
اکاؤ د برتانوي هندي حکومت د پاره د ټپکدار په توگه کار کاوه
او د هغه دنده دا وه چې د خپل قوم خوانان به يې هند ته د سرک
جوړولو او دغه ډول د نورو کارونو د پاره استول په بدل کښې به يې
حق الذمه تر لاسه کوله (۶).

نور محمد تره کي له هند څخه پوره پينځه کاله پس خپل هيواد
ته راستون شو او هم دلته يې په کابل ښار کښې بېلا بېلي
ژورنالستي او د کاتبي په توگه دندې تر سره کول پيل کړل. تر
۱۹۵۲م کال پورې يې په حکومتي ادارو او يا هم په اولسي ادارو
کښې خپلې دندې کولې چې

په ۱۹۵۲م کال کښې دوهم ځلي د لږ وخت د پاره د باختر
خبري اژانس سره د مدير په توگه په کار وگومارل شو (۷).

له دې څخه وروسته يې خپل يو ذاتي دفتر خلاص کړ چې په
کښې بېلا بېلي د اردو، فارسي او انگرېزي ژبو څخه د ژباړې کولو
کار به يې کاوه او اخر يې هم هغه خپل ذاتي پرانستي دفتر په
سياسي هلو ځلو او د مبارزې په دفتر بدل شو او د قوم مخته د يوه
سياسي مبارز په توگه وپېژندل شو. له ۱۹۵۲م کال څخه وروسته
تر د ريو کالو پورې په امريکا کښې د کار په سبب تللی دی او هلته
يې هم د ژورنالستي او سفارتي کار د پاره تللی دی په دې اړه يو
بل بهرني ليکوال څه داسې ليکي چې

دغه (نور محمد تره کي)، ليکوال د پښتو د تدریساتو د مدیر په
 حیث و ټاکل شو او ورپسې وروسته بیا د باختر خبري اژانس
 ریاست ور په غاړه شو. په ۱۹۵۳م کال کښې دی په امریکا کښې د
 افغاني سفارت د مطبوعاتي اتاشي په حیث مقرر شو او هلته لار او
 په کال ۱۹۵۵ کښې بېرته افغانستان ته راغلی او په ادبي فعالیت
 یې شروع وکړه (۸)

د هم دې پورتنی اقتباس په حق کښې یو بل پښتون لیکوال ح
 داسې لیکي او دا ثابتوي چې نور محمد تره کي
 په امریکا کښې د پرېس اتاشي پاته شو (۹)

او هم دلته د دغې دندې د ترسره کېدو په سلسله کښې یو بل
 انکشاف هم داسې شوی دی چې نور محمد امریکا ته تر تگ له
 مخه د داود خان د دولت سره د ښو اړیکو پر بنیاد لېږدول شوی
 دی. ولې چې نور محمد تره کي د «وینس زلمیانو» یو فعال او تکړه
 غړی ؤ خو په دې وختونو کښې نور محمد تره کي او عبدالروف
 ښواته د داود د دولت له خوا د دې کار پېشکش وشو چې تاسو د
 وینس زلمیانو څخه لاس واخلي مونږ به د دولت له خوا تاسو ته کار
 درکړو او بهر ته به مو ولېږو نو هغه ؤ چې دوی دغه پېشکش قبول
 کړ او د وینس زلمیانو له خوا ورباندې د بې وفایي او خیانت تور
 ولگېدو. خو په اصل کښې دغه د خیانت نه ؤ بلکې په دې کښې د
 دوی خپله فکري یا نظریاتي مجبوري وه چې دوی به د وینس
 زلمیانو له پلې څخه وتل او خپل د مارکسست او شوشلست نظریې
 د پاره یې سیاسي کار خپل کړی ؤ. نو ځکه دوی ته دا چانس د
 دولت له لارې او د یوې اسانتیا په توگه تر لاسه شو او دوی د دغه

چانس له لارې بهر ته هم خان ورساوه او هلته ورته د خپل فکر او نظر د پاره د کار پیلولو موقع هم تر لاسه شوه خو د دولت سره د وفادرای هیخ قسم تور ورباندې نه دی ثابت شوی ولې چې هم دغه دولت په وروستو کښې بیا نور محمد تره کی او ملگری یې د دولت په خلاف د سیاسي هلو ځلو په بنیاد جیلونو ته واچول. خو د دوی د دې کار په بدل کښې د وینس زلمیانو نورو پاتې ملگرو د اړیکو وگره چې دوی یې د وینس زلمیانو له ډلې وایستل په دې اړه محمد عالم بخرکی چې د وینس زلمیان په نامه په کتاب کښې د غلام محي الدین زرمه وال د وینس زلمیانو جمعیت تر سرلیک لاندې لیکلي لیک کښې داسې راوړي.

دولت چې د وینس زلمیانو پرمختګ واره خطا کړی و او نه یې غوښتل چې د ملت د حقوقو د غصبېدو څخه خپلې منګولې و کاږي. نو یې لومړی کوشش وکړ چې د وینس زلمیانو د تحریک ځنو خلقو ته د استعانت او امتیاز لاس ور اوږد کړي. تر ټولو لومړی نور محمد تره کی او بېنوا د حکومت دا لاس ور مچ کړ او ملي حقوقو ته یې شا وروگرځوله دواړو په دواړو لاسو د سیاست څخه خپله توبه نامه او هم د وینس زلمیانو د جمعیت څخه د استعفا کولو په صورت کښې حکومت ته ورکړه (۱۰).

نور محمد تره کی شپږ میاشتې وروسته له امریکا څخه د حکومت له خوا په داسې حال کښې راوغوښتل شو چې هلته په امریکا کښې د یوه مطبوعاتي کانفرنس کولو سره یې د افغانستان ټول سیاسي حالت په ځانګړې توګه د حکومت هغه د اولس ضد کارونه په ګوته کړل د دې کانفرانس له وجې نور محمد تره کی په

نړيواله کچه مشهور شو او په نړيوالو مطبوعاتو کې يې دا کنفرانس په ښه توګه خپور شو او ورسره د دۀ عکسونه هم خپاره شول چې په داسې کار سره د داوودي دولت ته يوه لويه ستونځه پېښه شوه. نو نور محمد تره کې يې هلته په امريکا کې د ماموريت له دندې څخه ګوښه کړ او وطن ته يې راوغوښتلو. نور محمد تره کې چې کله هم بېرته خپل هيواد ته راغلو نو خپل کورته تر تګ له مخه يې و داود ته تېليفون وکړ او ورته يې ووييل چې زه نور محمد تره کې يم هم دا اوس را ورسېدم کورته ولاړ شم که زندان ته؟ داود ورته و وييل چې کورته ولاړ شه بيا به دې راوغواړم" (۱۱)

خو د دغه تېليفون په حقله يو بل ليکوال چې د وينس زلميانو يو فعال ملګری ؤ، محمد علم بڅرکي په دې اړه داسې بيان کوي: چې دى (نور محمد تره کي) کابل ته راوړسېدۀ. نو تر ټولو د مخه د "کابل سپنما" ته ورغى او له هغه ځايه څخه يې ښاغلي عبدالروف بېنوا ته تېليفون وکړ چې "زه خو دا يم راغلم. نه يم خبر چې کورته ولاړ شم که بنديخاني ته؟" بېنوا صاحب موضوع د غلام حسن خان صافي سره مطرح کړه او د دوى په توسط دا مسئله د سردار تر غوږو تېره شوه او هغه يې و بڅښه بندي نه شو، خو له کاره يې برطرفه کړ" (۱۲).

دلته له هم دغې ورځې څخه نور محمد تره کې د حکومت له خوا د دولت په ضد کارونو باندې تورن ؤ او د پټو دولتي ادارو او پوليسو له خوا يې شالوړي کېده او کله کله خو به ورباندې زيات فشارونه د سياسي هلو ځلو له کبله اچول کېدل خو دۀ خپلې ذاتي

سرگرمياني کولې چې دا کاريې د بېلا بېلو ليکنو او ترجمو په شکل کښې کاوډ او دا کاريې په خانگړې توگه خپل سياسي فکر او نظر ته کولو. د دې ټولو ستونزو سلسله لا نه وه ختمه چې نور محمد تره کي په کابل کښې خپل يو دارالترجمه پرانستلو چې د تور دارالترجمه په نامه يې په کار پيل کړو او له دې لاري يې خپلي سياسي هلې ځلې لا نورې پياوړې کړلې او د مختلفو مضامينو چاپول يې پيل کړل چې په اولس کښې د يو سياسي خبرتيا په حقله د خپل دولت او سرکار بد کارونه او د اولس ضد کارونه روښانه کړي او اولس را وپاروي ان تر دې مهاله چې دغه ذاتي دفتر يې په سياسي گوندي دفتر بدليرې او په باقاعده ډول يې د سياسي گوند له لاري خپلې لا تودې سياسي مبارزې باندې پيل وکړ او د خپلې سياسي مبارزې بنياد يې د اولس په سياسي توگه روزل و او په اولس کښې يې د سوشلسټ او مارکسسټ نظرياتو د خورولو د پاره سياسي مبارزه توده وساتله.

نور محمد تره کي خپل دغه سياسي گوند جوړول هغه وخت پيل کړ چې کله دې تر دې وړاندې د بېلا بېلو سياسي ورکرانو سره. د اولس په مېلمستونونو کښې به يې سياسي تاوده بحثونه کول خلق به يې د طبقاتي مبارزې د پاره تيارول په لږه موده کښې نور محمد تره کي دا سياسي هلې ځلې ډېرې پر مخ بوتلې او د اولس په ځوانانو کښې يې ډېر قدر او شهرت تر لاسه کړو او ورسره به يې هر سياسي کس ته د ملگرتيا لاس ور غځاوه. او ورسره د اخبارونو له لاري به يې د اولس د پاره داسې مضامين خپرول چې هغه به د اولس د زړه غږ جوړ شو او اولس به يې په دې يقيني کړ چې دلته

استثمار او استعماري قوتونه کار کوي او پر دولت باندې يې اعتماد کمېدل پيل شول. د دې ټولو هلو ځلو په نتيجه کې د اؤ چې تره کې او ملګري يې په دې و توانېدل چې يو سياسي ګوند په ښکاره توګه جوړ کړي او د هم هغه له لارې په پراخه توګه سياسي سرګرمياني وکړي. د افغانستان روڼ اندو او ترقي پسندانو انقلابي نظر لرونکيو ځوانانو ځان سره يو کړ او يو انقلابي طبقاتي تحريک وجود پيدا کړ چې يو ليکوال يې داسي بيانوي.

د خلق ډيمو کريټک ګوند افغانستان په نامه د جنوري د مياشتې پر اوله نېټه په ۱۹۲۵م کال باندې د سياسي ګوند بنسټ کېښود» (۱۳).

چې دا بنسټيزه غونډه يې د نور محمد تره کي په کور شېرشاه مېنه کابل کې تر سره شوه، په دې غونډه کې ټول ۳۰ کسان راغونډ شوي و خو ۲۷ کسانو په کې ګډون درلود او هم دغو کسانو چې ګډون يې درلود په خپل شمول سره د ګوند بنياد کېښود. کوم درې کسان چې غونډې ته نه وو راغلي هغوی د قبول وړ عذر سره د راتګ بڅښنه غوښتې وه خو ورسره يې دا خبره کړې وه چې مونږ د سره ملګرتيا لرو.

۱۵. تعليم

نور محمد تره کي په لومړي ځل د مقر اولسوالۍ له لومړي ښونځي څخه زدکړې تر لاسه کړې دي او بيا يې د لومړي ښونځي درېم او څلورم ټولګي په پښين شنغري کلي کې وئيلي دي. په پښين کې يې هم د مزدورۍ کولو څه شفاهي ثبوتونه شته چې له

تعلیم سره سره د یې مزدوري هم کړې ده. خو په لیکلې بڼه د دې خبرې هیڅ ثبوت نه تر لاسه کېږي. له دې وروسته یې هم خپل تعلیم نور پر مخ باندې وئیلی دی خو هغه یې هم په ډېرو سختو حالاتو کې وئیلی دی ولې چې په یوه وخت کې به یې مزدوري هم کوله او ورسره به یې تعلیم هم کولو او دا و چې کله هم د پښتون تجارتي شرکت له خوا د بمبې ښار ته د استاڅې په توګه د کاتب د دندې له پاره ولاړ او هم هلته به یې د شپې په وخت کې د تعلیم سره سره د اردو او انګرېزي ژبو زدکړې کولې. نور محمد تره کي د هندوستان په بمبې ښار کې هم د زدکړې او علم د حاصلولو په خاطر آرام نه دی کېښېستلی او هلته په هندوستان کې یې د شپې د ښوونځي په پرگرامونو کې حاضر شوی دی. ورسره یې اردو او انګرېزي ژبو په زده کولو پیل کړی دی دلته یو بل لیکوال داسې راوړي:

"موسی خان دی د هند بمبې ته ولېږه چې هلته د افغان شرکت یوه خانګه وه. هلته یې د شپې لپسه تر لسم ټولګي پورې ولوسته، له دې سره سره یې څه ناڅه انګلېسي او اردو هم زده کړه" (۱۴).

لکه څنګه چې نور محمد تره کي یو تکړه او د کار کولو انسان و او د تعلیم تر لاسه کولو سره یې زښته مینه درلوده او په دې ډګر کې یې ډیرې ښې ګړندۍ هلې ځلې کولې نو په دې و توانېد چې د زدکړو په ډګر کې یې تر لسم ټولګي پورې خپلې زدکړې بشپړه کړلې.

"په بمبې کې یې خپلې زدکړې تر لسم ټولګي پورې پای ته ورسولې" (۱۵).

او ورسره يې د اردو او انگرېزي ژبې هم په ډېره بڼه پيمانه زدکړې او په دې لاره کښې يې خورا لويه کاميابي تر لاسه کړې ده او ان دا چې دومره په زړه پورې سيواد يې درلود چې د شرکت د چلونکيو او کارکونکيو پام يې ځان ته په جالبه توگه راواړوه هم دا رنگه يې په هند کښې د خپلې دندې او کار په خاطر پينځه کاله تېر کړل او وروسته بيا خپل هيواد ته راستون شو.

۱.۶. روزگار:

نور محمد ترکي لکه څنگه چې وړاندې وئيلي شوي دي چې نور محمد تره کي د پنځو کالو و چې ده د خپل کلي د يوې کونډې بڼځې په کور کښې د کار او روزگار پيل وکړ او د هغې کونډې په کور کښې به يې د کور کارونه ورکول او د هغه کار په بدل کښې به يې خپل اجرت تر لاسه کولو، تر څو هڅه وکړي چې خپل مور او پلار ته د معاش خدمت وکړي. له دې کار سره سم به يې د خپل کور کارونه هم کول. د هم دغه روزگار په سلسه کښې يې وروسته بيا د خپل اکا اميرالملك تره کي په وسيله په پښتون تجارتي شرکت کښې د معاون يا کاتب په توگه د بمبې په ښار کښې په کار باندي گومارل شوی دی او بيا يې د خپلې دندې او کار سره د زښتې مينې او اخلاس پر بنسټ د لوی اعتماد خاوند شو او ان دا چې د خپل ژوند مکمل پينځه کاله يې په هم دغه شرکت کښې د بمبې ښار کښې تېر کړل.

پينځه کاله پس له هندوستان څخه بېرته راستون شو او په کابل ښار کښې يې د ژوند تېرولو بڼه پرېکړه وکړه او پرله پسې يې

کارونه پیل کړل او هڅه یې وده چې معاشي حالت د ښه جوړولو
دپاره د پرمختګ کار اوزیاری و باسي نو په دا ډول په کابل ښار کې په
باقاعده توګه یې د کار کولو تائید وکړه او د اقتصاد په وزارت
کښې یې کار یې پیل کړ، په دې اړه یو لیکوال داسې لیکلي:

"د عبدالمجید زابلي په ملاتړي سره د اقتصاد په وزارت کې
د "اقتصاد" رسالې د محرز په توګه او بیا ورپسې د کانونو او
صنایع په وزارت کې د کاتب په توګه، ورپسې د دولتي
انحصاراتو په شرکت چې په هغه وخت کې د پترولو او شکرې
شرکت په نامه یادېده، کې د کار کونکې په توګه مقرر شو." (۱۶)
له دې پس په ۱۹۵۳م کال د افغان حکومت د مطبوعاتي
(پریس) خانګې له خوا په افغان سفارتخانه واشنگټن کې یې
کښې پر کار و ګومارل شو ځکه چې د نور محمد تره کې انګریزي
ښه زده وه او هلته یې د افغان سفارتخانې د یوه اهلکار په توګه کار
کاوه. خو کله چې شاهي کورنۍ د نورمحمد تره کې په سیاسي
اړیکو کې او خبرشول نو یې له حکومتي کارونو څخه ځان ګوښه
کړ او نورمحمد تره کې بېرته راستون شو کابل ته. نورمحمد تره کې
پر دغه بس نه کړه بلکې نور یې هم غوښتل چې د داسې کارته مخه
کړي چې په هغه اړه کې د خپل قوم د پاره د لیک لوست ګټه
هم ولري او روزګار هم وکړي. له دې سره سم یې د هیواد وتلي
شاعر، ادیب اولیکوال او سیاسي شخصیت عبدالروف بېنوا سره
اړیکې نیولې دي او هم دا و چې د هغه په مرسته یې خپل ځان و یو
داسې ځای ته برابر کړی دی چې د هغه له لارې یې د ژوند روان
قسمت هم بدلون موندلی دی او په پرله پسې توګه یې ژورنالزم ته

مخه کړې او د مدير، مرستيال، رئيس بهرنيو اړيکو مدير، عمومي مدير په توگه دندې يې پر له پسې تر سره کولې او اخر يې د پامير سينما تر څنگ (نور دارالترجمې) په نامه دفتر خلاص کړ او خپل د معاش ذريعه يې ترې برابروله په دې اړه څېړونکي داسې ليکي:

په ۱۹۴۱م کال يې د هېواد د ډېر مشهوره او پياوړي ليکوال، تاريخ ليکونکي، او سياستوال عبدالروف بېنوا په مرسته مطبوعاتو او ژورنالزم ته مخه کړه او د مطبوعاتو د مستقل رياست د خپرولو د دويمې څانگې د مدير په توگه او يو کال وروسته دراپيو افغانستان د پښتو برخې د مرستيال په توگه، ۱۹۴۴ کښې د باختر اژانس د مؤسسيې د رئيس په توگه، د فوايد عامي د وزارت د قلم مخصوص د مدير په توگه او دهغه وزارت د بهرنيو اړيکو د مدير په توگه او په ۱۹۴۷م کال کښې د پتروولو د رياست د عمومي مدير په توگه و گومارل شو او په ۱۹۵۲م کال کښې يې د لږ وخت له پاره دويم ځلې د باختر اژانس د عمومي مدير په توگه دنده ترسره کړله، تر هغه وروسته نور محمد ترکي د دولتي دندې څخه ځان گوښه کړ او د کابل ښار د پامير سينما تر څنگ يې د (نور دارالترجمې) په نامه دفتر خلاص کړ (۱۷).

۱.۷. سياسي هلې ځلې او بينس زلميان:

نور محمد تره کي لکه څنگه چې په فطري لحاظ تکړه او نه ستړی کېدونکی کس ؤ او د يو سياسي مزاج خاوند ؤ. سياسي مزاج لرونکې انسانان په رښتني توگه د مبارزې مزاج هم له وخت سره سره تر لاسه کړي. نودلته نور محمد تره کي د هم دغه خپل جوړ

سياسي فطرت او مزاج له وجې دا ؤ چې د مجبورو او بې وزله انسانانو په درد دردېدلي ؤ، ولې چې خپل ژوند يې تر دې مهاله ډېر په سختيو او کړاونو کښې راتېر کړی ؤ. نو دا به يې شايد د مزاج او وجدان مجبوري وه چې د خپلو انسانانو د حق دپاره يې مبارزه هم د فطرت برخه گرځېدلې وه او د خپل معاشي هلو ځلو سره سره يې خپل سياسي سوچ او فکر هم د پخلي تربتې ايستلي وي يعني چې په هند کښې يې د خپل روزگار سره سره په سياسي زدکړو او هلو ځلو هم پيل کړی ؤ. او روښانه ده چې هم هلته يې د هندوستان د کميونسټ پارټۍ سره سياسي اړيکې نيولې وې او هم هلته يې د نړېوال سامراجي قوتونو په حقله خپل نظر واضح کړی دی او هم هلته د سيمې په سياسي خوځښت باندې سر خلاص کړی دی او بيا يې سياسي زدکړه هم هلته تر لاسه کړې ده. په سياسي هلو ځلو کښې يې د هندوستان د کميونسټ پارټۍ په برکت د دنيا د مجبور، زيارکښانو او مظلومو انسانانو د حق خبره ډېره مضبوطه او قوي وه. او په دې وختونو کښې نړۍ يو خواته د دويمې نړيوالې جگړې څخه راوتلې وه او بل خوا سوشلسټ انقلابي بلاک هم وجود موندلی ؤ او ورسره يې د انقلاب روس اثرات تر لري لري خواره واره شوي وو او نړۍ سوشلسټ نظرياتو په غېږ کښې نيولې وه. او دا اشتراکي نظريه ورځ تر بلې مخ په وړاندې روانه وه. په هم دې اثراتو کښې نور محمد تره کی هم يو له هغو افغاني سياسي لوستونکو څخه ؤ چې دغه اثرات يې ژر قبول کړي وو او د خپل خپلي ولس سترې او مجبور ژوند يې د فکر وړ گرځېدلي ؤ او د هم دغه فکر له مخې يې د اشتراکي سياسي فلسفې له لارې مبارزه

کوله چې په لومړيو کښې يې د ناولونو او افسانې او بېلابېلو ليکنو له لارې خپلې مبارزې ته دوام ورکړی و. نو هم دا لامل و چې له هند څخه کله راستونېږي نو دلته له خپل کار سره سياسي هلې ځلې زياتې روښانه کوي په دې حقله باندې د قوم په ځوانانو کښې د ظلم، جبر، بربريت په خلاف ريغ پورته کوي او غواړي چې يو داسې سياسي اساس ولري د کوم له لارې چې ځوانان کولای شي چې د قوم د ازاد حېثت د ترلاسه کولو د پاره مبارزين شي او د قوم د ازادۍ خبره په ډاگه وکړي. نورمحمد تره کي لکه څنگه چې د افغانستان په اولس کښې شهرت درلود، د هغه وجه هم دا وه چې هغه په سياسي توگه اولسي کس ثابت شوی دی او د خلقو په زړونو کښې يې ځکه ځای جوړ کړی دی چې هغه د خلقوکس و او د خلقو د پاره يې سياست کولو. نو ځکه يې ډېر ژر په اولس کښې ځای پېدا کړ. نورمحمد تره کي د ښو او صفا سياسي هلو ځلو پر اساس دومره شهرت ترلاسه کړو چې تر افغانستان دباندې يې هم په سياسي دنيا کښې ځان ونړيوالو ته ور وه پېژانده. هغه دې خپل سترې او خوار ژوند دومره ځورولی او درېدولی و چې د هغه له کبله يې نور پاتې ژوند سل په سل کښې د هم دغه خلقو د پاره د سياست په لاره کښې د مبارزې کولو د پاره خرڅ کړی دی. د دۀ په باقاعدگي سره د سياسي هلو ځلو پيل داسې وشو چې دۀ به د مقالو له لارې د محکوم او مظلوم انسانيت خبره په دومره دردونکي انداز کوله چې پر خلقو به يې ډېر ژر اثر کاوه او په خلقو کښې يې مقبوليت زياتېدو. د دې مقالو ليکلو له وجې به ورته ډېر کله د دولتي کسانو له خوا اختارونه (درکې) هم ورکول کېدل چې تر زور لاندې د

راوړلو هڅه به پرې کېدله چې کېدای شي و ډار شي او دا کار ایله کړي خو د هغې برعکس دا کار نور هم پر مخ مضبوطوالی موندلی او هم یې اولسي فکر او نظر ځان ته را جلب کړ. او ورسره به یې په اولس کېنې له داسې کسانو سره اړیکې نیولې چې هغوی به هم د ملت او وطن دوستۍ احساس درلود خو مرام به یې نه ؤ واضح. نو دلته نور محمد تره کي د داسې کسانو سره یو موټی کولو کېنې ښه رول لوبولو چې دا کار هم د وخت د دولت او دولتي ادارو د پاره زیان رسوونکی کار ؤ.

۱۳۲۴ هجري (۱۹۴۵ م عیسوي)، څخه بیا ۱۳۲۷ هجري (۱۹۴۸ م عیسوي) (۱۹)

پورې یې بېخي د خپلې سیاسي ذهني پختګې پر اساس ډېر کار کول پیل کړل او غوښتل یې چې یو سازمان یا یو تحریک د انسانانو د حق د ترلاسه او ورکولو دپاره باید شتون ولري. نو همدا ؤ چې په دې کلونو کېنې نور محمد تره کی و توانېدو چې یو سیاسي پلټ فارم ترلاسه کړي او د هم هغه له لارې عملي سیاست پیل کړي. دلته په دې وختونو کېنې په افغانستان کېنې په ښکاره توګه محمد ظاهر شاه د افغانستان له صدارت څخه ګوښه کړل شوی ؤ او پر ځای یې خپل اکا شاه محمود خان صدر اعظم و ټاکل شو په دې حالاتو کېنې نړېواله سیاسي فضا کېنې د سامراجیت او فاشست نظریو په خلاف او د سوشلزم په حق کېنې جوړه سیاسي فضا وه. دلته په افغانستان کېنې هم دغه نړېوال فشار موجود ؤ نو ځکه د سردار شاه محمود خان حکومت څه داسې پلانونه لرل چې هڅه وکړي چې په خپل هېواد کېنې د یو ډیسوکریټیک (جمهوری) دولت

و چلوي خو دا صرف په ښکاره يې د اولس په سترگو کښې خاوري
 بادول و خو بل هيڅ نه، ولې په اصل کښې دوي هغه دخپل امرانه
 سوچ او فکر مطابق دولت چلاو. هيڅ داسې عملي کار نه و موجود
 چې د افغانستان اولس ځنې تسلي شوی وای. نو ځکه ده په داسې
 حالاتو کښې د فاشزم يا امریت او نړېوال سامراج په خلاف کار کول
 حوصله مند بللی و. ويښ زلميان د ويښ زلميانو په نامه په
 افغانستان کښې هغه وخت څه ځوانان لگيا وو چې يو داسې تنظيم
 ولري چې د هغه له لارې و کولای شي چې د اولس تکړه او ځيرک
 او منور ځوانان سره يو ځای کړي او يو پر مختگ وکړي او دا
 پرمختگ په ادبي او شعوري توگه وي. نو ځکه دلته په دې حالاتو
 کښې نور محمد تره کي هم خپله مبارزه په داسې مساعدو حالاتو
 او شرايطو کښې دوام داره ساتلې ده او ان دا چې له دوهمې نړېوالې
 جگړې وروسته يې د افغانستان هغه سياسي طبقاتي نظرونکي
 تکړه او ځيرک ځوانان له ځان سره ملگري کړي دي او د يو منظم
 سازمان جوړولو پيل يې کړی دی او د نوي تنظيم بنياد يې ويښ
 زلميان په نوم غوره کړی دی. خو د "ويښ زلميان" دمؤسس په
 حقله اختلاف دی او د تاسيس نېټه يې هم سمه نه ده معلومه هغه په
 دې چې ډېر څېړونکي د ويښ زلميانو د تاسيس کال ۱۹۴۷ م گڼي
 او ډير بيا په دې اند دي چې دا د دوهمې نړيوالې جگړې فوراً
 وروسته يعني په هم هغه کال تاسيس شوی دی په کوم کال چې
 دوهم نړيواله جگړه پای ته رسې بشير اخگر په خپله داسې نظر
 لري:

داسې څرگنديږي چې د وينس زلميانو د پلويانو لومړنۍ غونډه په کال ۱۹۴۲م عيسوي کال کښې جوړه شوې ده او په هغه کښې تصميم نيول شوی چې ملي سرتاسري سازمان دي جوړ شي (۲۰).
 او بل ځای بيا داسې وئيل شوي چې د تاسيس غونډه يې په کابل کښې جوړه شوې ده او تاريخ يې ۲۸ اپرېل ۱۹۴۷ ميلادي ياد کړی دلته بشير اخگر په خپل کتاب کښې د حبيبي صاحب حواله څه داسې رانقلوي: د علامه عبدالحي حبيبي په خبره چې د وينس زلميانو د تاسيس غونډه (موسيسه کنگره) د ۱۹۴۷م ميلادي کال د اپرېل د مياشتې پر ۲۸مه نېټه په کابل کښې جوړه شوې ده (۲۱).

يو بل ليکوال چې د وينس زلميانو له ډلې څخه محمد علم بڅرکی په دې حقله داسې بيان کوي:

وينس زلميانو په ۱۹۴۶ کال چې له ۱۳۲۵ هـ ش سره برابر دی په خپل پيوستون او سياسي کارپيل وکړ. د وينس زلميانو په لومړي سر کښې کوم ټاکلی مرام يا منشور نه درلود. سرکاري مطبوعات چې د منورينو په لاس کښې و استعمالول، په دې جمله کښې د کابل مجله د يادونې وړ ده د دې مجلې مدير ارواښاد عبدالروف بېنوا ؤ. د کابل څخه مترقي نشریات د هېواد ټولو روشن فکرانو پيل کړل او د کابل د پښتني سيمي پوهان لکه گل باچا الفت، قيام الدين خادم، صديق الله رښتين، ارسلان سليمي صاحب او دغسې نورو ډيرو يادردو منورينو په دې ملي نهضت کښې برخه واخيستله (۲۲).

دلته له دې پورتنې بحث داسې څرگنده شوه چې د وینس زلمیان تحریک لومړی سرگرمیانې په کال ۱۹۴۶م کښې پیل شوی دی په باقاعده ډول له یوې سیاسي مرام نامې سره د سیاسي تحریک شکل یې په ۱۹۴۷م کال کښې خپل کړی دی او په باقاعده ډول یې د تاسیس کانگره په کابل کښې د ۲۸م اپرېل ۱۹۴۷م کال باندې شوې ده.

د وینس زلمیانو په نوم چې کوم تنظیم و دا په مکمله توګه یو ترقي پسند تنظیم و او شاید پر دې تنظیم هم د برصغیر په خطه کښې چې د "ترقي پسند مصنفین تحریک" چې په ۱۹۳۵م کال په هندوستان کښې د ترقي پسند ادب د پرمخ وړلو د پاره هلې ځلې کولې، اثرات یې اخیستې وي. ولې چې دې تنظیم ډېر ژر ترقي پسند فکر او سوچ خپل کړی دی. د وینس زلمیانو تنظیم هم ډېر ژر خپل ادبي چوکاټ پراخ کړی دی او ادبي پرمختګ یې د ترقي پسند فکر له لارې کړی دی.

د ځنولیکوالانو په نظر دا خبره هم پر ځای ده چې دا تنظیم په لومړي سر کښې د څه مرام نامې نه لرو سره یو مکمل ادبي تنظیم و چې په لومړي سر کښې یوه ادبي ټولنه جوړه شوې او بیا هغه ځوانان و توانېدل چې د دولت له خوا د اولس ضد کارونو د روښانه کولو دپاره داسې یو تنظیم د وینس زلمیانو په نامه جوړ کړل شي چې هغوی به د وطن له هر فکر او نظر سره تړلي علمي ځوانان رابیدار کوي او د اولس په ضد عملیات به حکومت ته ور په ګوته کوي خو دلته دا ښکاره شوه چې په دې تنظیم یعنی وینس زلمیانو کښې سیاسي روشنفکران په زیاته کچه راستانه شوي وي چې اخر

بې د تنظيم پروگرام په فكري حواله ډېر سياسي كړ او كله چې هم د
 دوئ زيات ملگري د خلق ډيموكراتيك گوند برخه جوړېږي او يو
 مكمل سياسي مرام خپلوي نو وېش زلميان مخ په كمزوري
 روانېږي او ټول ملگري بې د هم دې نوي گوند ملگرتيا كوي.

د وېش زلميانو د موئسنو په حقله هم ځنې خپرونكي وايي
 چې نور محمد تره كى د دې موئسس و خو دا خبره بېخي سمه نه ده
 ولې چې نور محمد تره كى يو فعال غړى بېشكه و خو موئسس بې
 نه و، دا ځكه چې نور محمد تره كى د وېش زلميانو د سرگرميانو په
 وخت كښې زيات وخت د باندې تېر كړى دى البته دا د منلو وړ ده
 چې په موئسسينو كښې ياد شوى دى او زيات ليكوالان بې دا خو
 كسان په اتفاق سره د موئسنو په فهرست كښې شماري لكه:

"هغه كسان چې دا ډله بې جوړه كړه، په كابل كښې ښاغلي
 عبدالروف بېنوا، ښاغلي ارسلان سليمي، جناب قيام الدين خادم،
 ښاغلي نور محمد تره كى، ښاغلي فيض محمد انگار، جناب غلام
 حسن صافي، رښتين صاحب، ډېر محترم گل باچا الفت
 صاحب". (۲۳)

د وېش زلميانو تنظيم جوړولو څخه وروسته نور محمد تره كى
 و چې د دې تنظيم تر پلټ فارم لاندې بې په ډېره ځيركتيا سره
 انقلابي او ټولنيز شعور په كار راوستى و او په اولس كښې بې په
 شعوري بنسټونو باندې مبارزه پيل كړله په دې اړه خپرونكي داسې
 ليكي:

د وېش زلميانو په اهتمام په ۱۹۵۱م عيسوي كال د
 انگار اونيزه جريده پيل شوه. (۲۴)

دا اونيزه جريده د فيض محمد انكار په مسئوليت او امتياز
 خپرېدل پيل كړل شوه چې دا د وينس زلميانو د فكر او نظريې
 ترجمانه جريده گڼل كېده او د هم دغې جريدي له لارې د وينس
 زلميانو او په ځانگړي ډول د نور محمد تره كې سياسي فعاليتونه
 روښانه شول چې دا جريده د ۱۹۵۱م كال د مارچ د مياشتې په
 لومړي تاريخ باندې چاپ شوه او په هم دغه گڼه كښې د نور محمد
 تره كې ليكلي مضمونونه د "خلقوا ازادي، مونږ څه غواړو" تر سر
 ليك لاندې خپاره شو چې په كښې د دوي د سياسي كړنلارې او
 غوښتنو په حقله په تفصيل سره په جدي او شعوري توگه خبره
 شوې او دا په اولس كښې قبول او مشهور و گرځېدلو او د وينس
 زلميانو د نورو مشرانو غړو په نسبت نور محمد تره كې ډېر فعاله
 او تكره څرگند شو او دغه مقاله خو بېخي زياته قبوله او منظوره
 شوه يعني داسې و انگېرل شوه چې دا د وينس زلميانو يوه سياسي
 مرام نامه وبلل شوه. له هم دې وجې دې نيم ډيمو كراتيك حكومت
 پر انكار اونيزه جريده باندې بنديز ولگاوه او ورسره يې جرمانه
 كړله. د دې مقالې په اړه خپرونكي داسې ليكي چې:

"دغه مقاله په واقعي توگه د سياسي ټولنيز او فرهنگي سازمان
 پلټنې فارم بلل كېږي او دغه امر ډېر ژر د هغه څه سبب شو چې د
 ډيمو كراسي د دولت د واكمنو ډلو اخواد اونيزې په بندولو او
 جريمه كولو باندې عمل وكړي (۲۵).

له دې پس نور محمد تره كې چې كله هم امريكا ته ولېږل شو نو
 هلته يې هم د خپل سياسي فكر او نظر د پاره كار كړی دی او ان دا
 چې له خپلې دولتي دندې سره يې دا سياسي مبارزه پيل كړې وه او

د بيلابيلو کانفرنسونو او تحریرونو له لارې يې توده مبارزه کوله کله چې د افغانستان و شاهي دولت ته پته ولگېده نو په هغه دم يې له دندې څخه گوښه کړو او بېرته يې راوغوښتلو. کله چې هم بېرته راستون شو نو دلته يې هم خپلې سياسي هلې ځلې په هم هغه رنگه دوامداره وه ساتلې. ان دا چې تر هغو يې سياسي مبارزه کوله چې ترڅو يې وینس زلميان په باقاعده ډول سره په ۱۹۷۵م عيسوي کال کښې د گوند په توگه اعلان کړو او د جنورۍ په لومړۍ نېټه د کال ۱۹۷۵م عيسوي په ورځ يې په خپله مېلمه خانه کښې د "خلق ډيموکراتيک گوند افغانستان"، په نامه د گوند اعلان وکړ او په برملا توگه يې د سياسي گوندله پلټه فارم څخه سياسي مبارزه پيل کړه. ياده دي وي چې دا مبارزه په بشپړه توگه يوه طبقاتي قامي مبارزه وه او يو بشپړ انقلابي نهضت وو. چې دا مبارزه يې اخر په ۲۷م اپرېل ۱۹۷۸م کال په ورځ د ثور انقلاب شکل کښې پای ته ورسېده چې په نورمحمد تره کي په خپل ژوند د خپلې مبارزې پايله ترلاسه کړه. او دا ارمان يې پوره کړ.

۱.۸: علمي او ادبي خدمات (اجمالي جايزه)

لکه څنگه چې نور محمد تره کي له وړو کوالي څخه له علم او تعليم سره زياته مينه درلودله د هم دغې مينې او لېوالتيا له برکته نورمحمد تره کي نن د پښتو ادب يو ځلېدونکی ستوری دی او هغه خپل علمي او ادبي کار هم د خپل دغې علمي مينې پر بنسټ مخ په وړاندې بيولی دی او اول يې د ليک او لوست له لارې په قوم کښې د شعور خورولو د پاره ملا ترلې ده. د نورمحمد تره کي

لومړی علمي او ادبي کار دا ؤ چې د کابل مجلې او نورو اخبارونو
یا رېډيوگانو له لارې به يې اولسي او معاشرتي اصلاحي، ادبي
ليکنې خپريدلې. نور محمد تره کي د وينښ زلميانو يو فعاله غړی ؤ
او د هم دغې تنظيم له لارې علمي او ادبي کار يې لا پياوړي کړ
يعني د وينښ زلميانو له خوا يوه اونيزه پاڼه د "انگار" په نامه پيل
شوې وه بيا د هغې له لارې د علم او پوهې پر بنياد ليکنې يا
مضامين ليکل د کوم له لارې چې په اولس کښې يو انقلابي شعور
خورول مقصد و او تر ډېره حده په کښې بريالي هم ؤ. او بيا د
ترجمې دوتر (نوردارالترجمه) پرانستل او بېلابېل کانفرانسونه
کول او يا داسې نور دا ټول يې د علمي او ادبي خدماتو بنياد ؤ. خو
په باقاعده ډول سره نور محمد تره کي په پښتو افسانوي ادب
باندي هغه وخت لاس پورې کړی دی چې په اول ځل د پښتود
فکشن په تاريخ کښې ډېره حوصله ورته ورکول کېږي او دومره عام
فهمه او اولسي بڼه پيدا کوي چې د دډله ليکنو څخه واخلي بيا تر
نالونو، افسانو او نورو پورې چې دا ټول مواد يې زيات شهرت تر
لاسه کوي.

د تحريرونو په څنگ کښې نور محمد تره کي په اول وار خپل
ادبي صنف افسانې ته مخه کړې ده چې د "غوايي لاندی" تر سرليک
لاندې يې يوه لنډه قيصه ليکلې ده او بيا يې ورپسې "د بزگرلور"
نومې لنډه قيصه ليکلې ده چې دا په اولس کښې ډېر زيات شهرت
لري سره له دې يې بيا په اول ځل يو سماجي / ټولنيز ناول د تبې
تربیته زوی په نامه ليکلی دی چې دا ناول يې په اولو دريو برخو
کښې په کابل مجله کښې چاپ شوی دی خو بيا هغه وخت دولت

بندیز باندې لگولی دی. او نن هم دغه ناول د صادق ژړک په زیارد
 پښتو ادبي غورځنگ کوټې له خوا چاپ شوی دی چې هم دغه نیم
 ناول یې چاپ کړی دی او نورې پاتې برخې یې څه څرک نه لري چې
 تر لاسه شي. دلته زمونږ ځینو لیکوالانو یوه تیروتنه کړې ده او
 وئیلی یې دي چې د بې تربیته زوی نومې ناول یو سیاسي ناول دی
 نو ځکه ورباندې بندیز لگول شوی دی. خو زما د تحقیق له مخې
 په دې ناول کې داسې څه نه شته چې د بندیز سبب به یې گرځېدو
 دا هسې یوه غلط العام خبره خوره شوې ده چې دا یو سیاسي ناول
 دی. البته دا ناول چې څوک و گوري نو ورته معلوم به شي چې په
 دې ناول کې یواځې او یواځې د یو زوی د تربیت په حقله خبره
 شوې ده او د سماج یا ټولني و تاوان ته یې کتنه شوې ده کني نور
 هېڅ داسې سیاسي اغراض او مقاصد په کې نه ښکاري. زمونږ
 محترم لیکوالانو زما په اند صرف د نور محمد تره کي و توند او
 تېز سیاسي نظر ته کتلي دي او ناول ته یې هېڅ نه دي کتلي نه یې
 ناول وئیلی دی بس د تره کي په حقله یې یو عام تاثر په رڼا کې دا
 ناول تجزیه کړی دی. (چې مکمل خبره د دې برعکس ده). بس په
 اخري تجزیه کې دا ناول یو ټولنیز او سماجي ناول نه یو سیاسي
 نظر خپرونکی ناول بلل شوی دی. دولت هم شاید دې له وجې
 بندیز باندې لگولي وي چې دا کس د پریزیاټ شهرت تر لاسه نه کړي
 او د اولس نظر ځان ته جلب نه کړي او یوه سیاسي وېره یې ترې
 احساسوله.

له دې پس نور محمد تره کي د ناولونو او افسانو لړۍ نوره هم
 پرمخ بیولې ده او چې تر ټولو مشهور ناول یې "د بنگ مسافري" دی

او بيا يې ورپسې "خړه" "سپين" او "سنگسار" په نامه ناولونه چاپ شوي دي چې هر ناول يې په اول ځل ډېر زيات اولسي مينه تر لاسه کړې ده. هم دا رنگه يې افسانې هم ليکلې دي چې هغه افسانې يې هم د بزگر لور په نامه د پښتو ادبي غورځنگ کوټي له خوا چاپ شوې دي چې په کښې ټولې ۱۴ لنډې قيصې په نامه شتون لري خو په دې کښې يوه ليکنه ده چې د افسانې په نامه چاپ شوې ده، البته بحث ورباندې مرخته راځي. له دې افسانوي ادب سره سره نور محمد تره کي نور هم ډېر څه ليکلي او چاپ کړي دي چې نيم يې په فارسي ژبه کښې دي او نيم په پښتو او له دې سره سره يې په فرضي نامه هم ځنې کتابونه ليکلې لکه "د کارگرې طبقې گوند" نومې سياسي کتاب يې د "سور گل" په نامه ليکلی دی چې د يوه سياسي طبقاتي مبارزې کونکي گوند په حقله په کښې ډېر پراخ او گټور بحث موجود دی او واقعاً دا کتاب د يو سياسي ورکر د پاره ډېر ضروري او اهم دی. نور محمد تره کي څه کتابونه ژباړلي هم دي لکه سياسي اصطلاحات چې له فارسي ژبې څخه يې ژباړلي دي په دې کتاب کښې د سياسي اصطلاحات په حقله په ډېره اسانه پښتو ليکل شوي اصطلاحات تشریح شوي دي چې د هر سياسي ورکر د پاره په خپل وخت کښې ډېر مهم دي. ولې چې سياسي اصطلاحات د يوه سياسي ورکر د پاره په هر وخت کښې ډېر مهم وي او بيا هغه وخت کښې ځکه داسې ليکل ډېر مهم و ولې چې سياسي اصطلاحات په يوه خاص چاپيريال کښې کارول کېدو نو ځکه د عام اولس به استعداد دومره نه و چې ژر يې سر په خلاص شي نو ځکه تره کي دا ضروري بللې وه چې په اولسي ژبه يې وژباړي او د

اولس هم په داسې اهم اصطلاحاتو سرخلاص شي. خو د نور محمد تره کي ادبي اونثري يا علمي خدمات په سلسله واره توگه په دې تسلسل سره چاپ شوي او د چاپ په حقله يې په اول سر کښې "کابل مجله" "اقتصاد" "انگار" او "خلق" د يادونې وړ ارگانونه دي چې د دغوله لارې يې تحريرونو او کتابونو په اولس کښې زيات شهرت تر لاسه کړی دی. مونږ هڅه کوو چې دا چاپ شوي معلوم اثار يې د نېټې سره په ترتيب بيان کړو:

۱. بې تربيته زوی ۱۹۴۰م کال.

دا لومړي ناول دی چې نور محمد تره کي ليکلی دی او په کابل مجله کښې يې سلسله وار په لومړۍ، دوېمه او درېمه گڼه کښې پرله پسې توگه درې برخې چاپ شوې دي او بيا ورباندې دولت له خوا بنديز لگېدلی دی. دا ناول يو ټولنيز اصلاح کونکی ناول دی. او په کتابي شکل کښې د پښتو ادبي غورځنگ کوټې له خوا په جنوري ۲۰۱۲م کال کښې هم هغه ۳ برخې چاپ شوې دي کومې چې په لومړي ځل په کابل مجله کښې په کال ۱۹۴۰م چاپ شوې وې.

۲. بېلا بېل تحريري موضوعات کال ۱۹۴۲م کال: دا د نور محمد تره کي له خوا د انگرېزي څخه ژباړل شوي بېلا بېل ادبي او علمي موضوعات دي چې د دغو موضوعاتو سرليکونه داسې دي: "د کاميابۍ وسيله"، "د ارادې قوت"، "د اطفالو د روزنې لارې"، (۲۹).

۳. د زلميانو لارښود ۱۹۴۳م کال.

دې کتاب مطبوعاتي جايزه گټلې ده خو لاکن چاپ شوی نه دی (۳۰).
 ۴. ۱۹۵۰م کال دغه مضامين چې له انگريزي څخه ژباړل شوي دي او په کابل مجله کښې چاپ شوي دي لکه:
 «مېکسيم گورکي مشهوره روسی ليکوال او شاعر». د ليکوال هنر. (د پوشکين د تولديو سل پنځوسم تلين). (شوروي ليکوالو ته د استالين د جوايزو وپشل). (۳۱).
 ۵. په ۱۹۵۰م کال په «انگار» اونيزه لومړۍ گڼه کښې هم چاپ شوي مضامين شته:

(د خلقو غوښتنې، او (د خلقو ازادي). (۳۲).
 ۶. دوي افسانې (لنډې قيصې) په ۱۹۵۱م کال ليکلې دي (د غوايي لاندې)، (دادی خدمت). (۳۳).
 دا دوي افسانې په لومړي ځل نور محمدتره کي ليکلې دي چې دواړه افسانې (لنډې قيصې) دي او يو ټولنيز جبر او د جبر په خلاف يو تاثر ورکوي. د طبقاتي شعور خپرولو او طبقاتي تضاداتو په ضد په کښې پېغام ورکول شوی دی او دا لنډې قيصې يې د ريالزم سمبول دي.

۷. څپر: دا ناول په لومړي ځل په ۱۹۵۲م کال چاپ شوی دی. يو اجتماعي ناول دی.

۸. سپين: دا هم يو ناول دی چې پر ټولنيزه موضوع ليکل شوی دی او خلقي مقصدیت لري چې په کال ۱۹۵۸م کال په لومړي وار چاپ شوی دی.

۹. دبنگ مسافري: دا ناول په كال ۱۹۵۸م كښې د خلتو ډيموكراتيك گوند افغانستان له خوا چاپ شوى دى، چې په كښې ټولنيز سياسي او معاشرتي شعور خپور شوى دى او په كښې هم پښتو ناول په لومړي ځل له ريبالزم سره اشنا شوى دى.

"In 1957, though he published his first novel, The journey of Bang, an imitation in Pashto of the works of Soviet novelist Maxim Gorky"(34)

ژباړه: (په ۱۹۵۷م كال كښې ده (نور محمد تره كي) خپل اولني ناول د بنگ مسافري په پښتو كښې د سويت ناول نگار ميكسيم گوركي په اتفاق كښې چاپ كړ.

كه څه هم د نور محمد تره كي لومړى ناول د بې تربيتته زوى په نامه په ۱۹۴۰م كال په كابل نومې مجله كښې قسط وار چاپ شوى دى خو دلته يې حسن كاكر لومړى ناول چې له چاپ څخه په كتابي بڼه كښې راوتلى دى هغه د بنگ مسافري نومې ناول دى. خو تر دې هم وړاندې يې په كال ۱۹۵۲م كښې څره نومې ناول چاپ شوى دى شايد د حسن كاكر معلومات كم وي په دې حقله او د دې ناول د قيصې په هكله د حسن كاكر داسي تبصره ده.

"Though a mediocre piece of literary work, The Journey of Bang is the first novel of its kind in Pashto that paints issues in rural society in terms of the Marxist notion of the exploitation of agrarian laborers by landlords, spiritual leaders, and government officials"(35)

ژباړه: (اگرچه د ادبي كار يوه کوچنۍ ټوټه چې دبنگ مسافري په شكل كښې ده. په پښتو كښې د خپل نوعيت لومړى هڅه ده، چې په كښې د كليوالي ټولني ستونځې د ماركسي نظريې

له مخې د زرعي مزدورانو، زميندارانو، روحاني مشرانو او حكومتي اهلكارانو د غلط استعمال په كښې عكاسي شوې ده. ۱۰. لومړۍ انگرېزي- پښتو قاموس:

نور محمد تره كې د يو قاموس يا ډكشنري هم په لومړي وار پښتو ته ليكلې ده چې دا قاموس يې له انگرېزي څخه و پښتو ته ليكلې دی چې په كښې انگرېزي توري يا ويونه په پښتو كښې په اسانه ژباړل شوي او تشرېح شوي دي. او دا د انگرېزي څخه پښتو ته لومړۍ قاموس دی.

“Although Taraki took part with others in compiling the first English-Pashto Dictionary, which the Pashto Academy published in 1975” (36)

ژباړه: اگرچه تره كې له نورو سره په ملگرتيا اولنی انگرېزي - پښتو قاموس ترتيب كړی دی چې پښتو اكاډمۍ په ۱۹۷۵م كال كښې چاپ كړی دی.

۱۱. سنگسار: سنگسار نومې ناول هم د نور محمد تره كې يو شاهكار ناول دی چې په ۱۹۷۲م كال كښې د خلق گوند تر نظارت لاندې چاپ كړل شوی دی او وروسته بيا په دوهم ځل د علومو اكاډمۍ له خوا هم چاپ شوی دی. دا ناول هم يو اشتراكي او خلقي نظر ناول دی او ټوله قيصه يې د بډايانو، ملايانو، رياستي ادارو او نورو په ضد ليكلې شوې ده. او دا ناول هم د حقيقت پسندی او روشنفكرۍ يوه نمونه ده او په كښې مزاحمتي رنگ ډېر ښكاره دی.

۱۲. زندگي نوين: دا د نور محمد تره كې يو ډېر اهم او ښه كتاب دی چې سياسي او فلسفي اثر دی چې ۱۳۴۰م هـ ش شاوخوا كښې ليكل شوی دی خو د چاپ يې تر ۱۳۴۶م هـ ش پورې لانه دی

شوی البته په هم دې کال نور محمد تره کي په خپله و خپل يو نژدې
سلگري صالح محمد زيري ته څه داسې وئيلي دي چې:

"دا زما د ژوند ميراث دی که چرې ژوندی وم چاپ به يې کړم
او که مړ شوم دغه به د تاجي (تاج بي بي د نور محمد تره کي
مېرمن) څخه واخلي او په هر ډول چې کولای شي چاپ يې کړه
(۳۷)

۱۳. د کارگري طبقې گوند: دا هم د نور محمد تره کي يو
سياسي د کارگري طبقې د گوند په اړه بنيادي او اړين مواد په
کښې راوړل شوي دي. دا کتاب چې د چاپ کال يې سم نه دی
معلوم، البته د سورگل په نامه چې کومه سيريزه باندې ليکل شوې
ده په هغې کښې واضحه نېټه داسې ليکل شوې دي.

"په درناوي د ۱۳۵۰ کال د سرطان لومړي ورځ سورگل" (۳۸)

۱۴. نوې فلسفه: دا د نور محمد تره کي دويم د سياست
او فلسفې په اړوند کتاب دی چې د چاپ کال او ځای يې نه دی
معلوم او د مستعار نامه (سورگل چې نور محمد تره کي مستعار نوم
و) ژباړل شوی کتاب دی حبيب الله رفيع يې موضوع څه داسې
بيانوي:

"د افانيسيف له کتاب څخه رالند چې اته فصلونه لري او
لوی عناوين يې دي: فلسفه د علم په څېر، د مارکسي فلسفې
پېداښت او تکامل، ماده او د هغې د موجوديت شکلونه، ماده او
شعور مارکستي ډيالیکتيک، د ماتريالستيک ډيالیکتيک
اساسي قوانين، د ماتريالستيک ډيالیکتيک مقولې. د
ډيالیکتيک ماتريالزم د پوهې د معرفت تهيوري" (۳۹)

۱۵. سياسي اصطلاحات: دا کتاب چې په کښې ټول سياسي ټرمينالوجيز (اصطلاحات) په اسانه پښتو ترجمه شوي او تشریح کړل شوي او د ايران د تودې پارټي د سياسي اصطلاحاتو په کښې فايده اخيستي شوي ده هم د نور محمد تره کي ژباړل شوي سياسي کتاب دی او د يوه عام شفاهي روايت له مخې دا کتاب هم د سورگل په مستعار نامه چاپ شوی دی او دلته په پاکستان کښې هم د پښتو قام پرستو تنظيمونو په سټيډي سرکلونو کښې به وئيل کېده او فايده خنې اخيستل کېده. خو حبيب الله رفيع په دغه نامه د يوه کتاب ذکر کړی دی او نوم يې داسې يادوي او د خپرېدو کال يې هم ۱۹۷۳م کال بنودلی دی او ليکوال يې الف - کب دی يعنې دا هم مستعار نوم دی او د موضوع په حقله يې هم داسې ليکلي:

"سياسي اصطلاحات او نومونه په کښې په لنډو تشریح شوي چې زياته برخه يې د داريوش آشوري له فرهنگ سياسي څخه اخيسته شوي ده" (۴۰)

زما قوي خيال دا دی چې دا دواړه کتابونه د يوه کتاب دوه نومونه دي، صرف په مستعار نامه نور محمد تره کي ژباړلی دی اوليکوال يې الف - کب دی کوم چې حبيب الله رفيع يې ذکر کړی دی. خودا مستعار نوم هم د نور محمد تره کي کېدای شي. خنې نور کتابونه چې کال او نېټه يې نه ده معلومه هم يادېږي چې په کتابي بڼه نه دی چاپ شوی البته په مجلو، اخبارونو يا اونيزو کښې چاپ کړل شوي دي په هغوي کښې دا لاندیني ذکر شوي کتابونه دي

۱۶. عروس من از خيبر: دا له انگریزي څخه په فارسي ژباړل شوی دی او په پر له پسې توګه په انیس ورځپاڼه کې په مستقله توګه خپور شوی دی.

۱۷. خاطرات جنگ: دا بیا د ونستین اثر دی چې له انگریزي څخه ژباړل شوی دی په فارسي کې او په اصلاح وړخ پاڼه کې چاپ شوی دی.

د ویشنسکي وینا په یون کې د مقالې ژباړه ده چې په اصلاح وړخ پاڼه کې چاپ شوې ده.

۱۸. د بزګر لور: دا د نور محمد تره کي د لنډو قیصو ټولګه ده چې د پښتو ادبي غورځنګ کوټې له خوا په بنایسته صحافت سره په کال ۲۰۱۰م کې د لومړي چاپ په نامه چاپ شوې ده چې ترتیب او سمون یې صادق ژرک کړی دی. په دې ټولګه کې ټولې ۱۳ لنډې قیصې راغلې دي چې صادق ژرک اته قیصې د کابل مجلې څخه او دوې له "اوسني لیکوال" نومې کتاب څخه او یوه قیصه یې د "هنر" مجلې څخه او نورې بیا د "انقلابي پلوشي" څخه تر لاسه کړې او د بزګر لور په نامه یې چاپ کړې دي. دا دی زموږ مخې ته پرتې دي. د "انقلابي پلوشي" په نامه کتاب په حقله د هم دغې ټولګې باندې د یوې لیکنې چې سر لیک یې داسې دی "ارواښاد نور محمد تره کي د شپو په زړه کې د رڼا نخښه" کې یو ځای داسې لیکي:

يوه يادونه كوم هغه دا چې د نورمحمد تره کي د لنډو قیصو، لیکنو او ژباړو لومړی راتولونکی د هیواد وتلی ادیب ژبپوه، د افغانستان د علوم اکاډمۍ غړی ارواښاد سر محقق

دوست شینواری و، هغه د انقلابي پلوشو مجموعه راټوله او چاپ ته وسپارله. دغه مجموعه په دولتي مطبع کښې چاپ خپرېدو ته چمتو وده (۴۱).

خو دا کتاب هم تر اوسه چاپ شوی نه دی. خو د تحقیق لمن همپشه غوړېدلې پرته وي او محققین هڅه کوي چې نوي مواد میدان ته راوړي نو په راتلونکي وخت کښې کېدای شي دا کتاب هم مخې ته راشي.

۱.۹. د نور محمد تره کي مرگ / وژنه:

د شور د انقلاب څخه ايله يو نيم کال وروسته نور محمد تره کي په اکتوبر ۱۹۷۹م کال د راپو له لارې د يو عادي خبر له مخې اعلانېږي چې نور محمد تره کي د ورپېښې ناروغۍ له کبله مړ شو. نور محمد تره کي د وژنې او مرگ په حقله بېلا بېل او حېرانونکي معلومات شتون لري يعني وئيل کېږي چې نور محمد تره کي چې کله هم د خپل هېواد څخه د جمهور رئيس په توگه د دباندې څو ملکونو (هوانا او ماسکو) په سفر باندې تللی و او کله چې هم له بهر څخه راستونېږي نو له ستنېدو فقط درې ورځې پس داسې اعلان کېږي چې نور محمد تره کي د سختې ناروغۍ له کبله له صدارت اعظمۍ څخه مستعفي شوی. دا اعلان هم ډېر زيات حېرانونکي و چې درې ورځې مخته يو فعال او تکړه، د بهر له سفر څخه راستون شوی کس څنگه ناگهانه ناروغه کېږي او بيا داسې ناروغي چې علاج نه لري او ددغې ناروغۍ له کبله مستعفي کېږي؟ دا اول سوالیه نشان و چې د افغان اولس او سياسي وگړيو

او گوندي ملگرو په چاپيريال کښې يې شتون و موند او بېلا بېل
شکونو ځنې زيږدنه کوله خو له دې وروسته څو ورځې پس بيا يو
اعلان د راډيو له لارې داسې کېږي چې نور محمد تره کي له ور
پېښي ناروغۍ څخه مړ شو. دلته نور هم شکونه پيدا شول چې په
ارگ کښې څه روان دي. خو د خپلو تر لاسه شويو معلوماتو له مخې
به دومره و وايو چې نور محمد تره کي په بنيادي توگه د خلق او
پرچم ډلو تر منځ د اختلاف له کبله د بېلا بېلو بحرانونو بنکار و او
ځکه يې د دولت واگي په خپل لاس کښې نه شوې ټينگې ساتلي
ولې چې لومړی د خلق او پرچم ډلې تر منځ اختلاف شتون درلود او
بيا داسې اختلافات مخ په وړاندې هغه وخت ولاړل چې کله ببرک
کارمل چې د پرچم ډلې کس و د نايب صدارت له چوکۍ څخه گوښه
کړل شو او دباندې د سفير په حيث ولېږل شو او داسې نور پرچميان
يې سوکه سوکه يا خو له دندو او وزارتونو څخه گوښه کړل او
دباندې ولېږل شول او يا يې گرفتار کړل په زندانونو کښې
وغورځول شول.

خو له دې پس د حفيظ الله امين چې د ببرک کارمل څخه ورسته
يې د نايب صدارت پر ځای کښېنول شوی و او د فوځ سياسي
مشرتبوب هم ورپه غاړه کړل شوی و له نور محمد تره کي سره يې
سخت اختلاف پيدا شوی و او دا اختلاف هم دا و چې د نور محمد
تره کي ملا يې ماته کړه او تره کي يې پر دې مجبور کړی و چې له
صدراعظمۍ څخه مستعفي شي خو دا مجبوري هم نه وه بلکې يو
جبر او زور واکي وه چې تره کي يې له ټولو ضروري اسنادو لاس
ليک کولو وروسته د مرگ خولې ته غورځولی و. په دې بېلا بېل

بې وړ ايښي وو. وژل شوی دی او د دغه په خپله د خان د خلاصولو
 نې هڅې کړې دي خو په اخر کېنې بې خپله ساه د بندېدو په سبب
 ژوند بايللی دی. تره کی چې د بېرک کارمل په ملگرتيا بې غونډل
 چې امين له منځه يوسي خو په خپله د مرگ شومه شو. د غونډلې
 څخه په دوېمه ورځ بې د ناروغۍ پر اساس له حکومت څخه د لاس
 اخيستلو اعلان کړی دی. د (۹م اکتوبر ۱۹۷۹م کال) باندې و دنيا
 ته داسې وښودل شول چې د گوند مشر مړ شوی دی.

دلته زيات ليکوالان خو په دې خبره اتفاق کوي چې نور محمد
 تره کي د هم دغه غونډلې څخه وروسته بيا چا و نه ليدلو تر څو چې
 د مرگ اعلان بې د راپيو له لارې کېږي او پر ليکولان دا ذکر کوي
 چې تره کی د ناروغۍ له وجې نه بلکې د هغه پر خوله او پزه د
 بالنسټ ايښودلو باندې په زور مړ کړل شوی دی او د تره کي خپل
 گوندي ملگري خو بې په ډاگه وايي چې دا ټول پلان حفيظ الله
 امين جوړ کړی و او بيا بې هم دلته وژلی دی. البته په دې حقله څه
 پرېکړه نه شي کېدی ولې چې داسې قوي او مستند دلايل نه دي په
 مخه راغلي البته دا يوه خبره روښانه ده چې د دې غونډلې څخه څو
 ورځې وروسته باقاعده د مرگ اعلان کېږي. يعني تر دې غونډلې
 وروسته بيا چا سره نه ملاو شوی دی او نه کوم ملگري د مرگ تر
 ورځې بيا ليدلی دی نو دا قوي امکان دی چې همدلته وژل شوی
 وي او بيا وروسته بې د مرگ اعلان کېږي صرف په دې خاطر چې د
 اولس او نژدې ملگرو شک بې يقين نه شي. په دې اړه بې
 د کوروداني تاج بې بيان څه داسې رانقلو:

ما ۱۹۷۹م کال د اکتوبر پر ۹مه نېټه د پلچرخي په زندان کښې واورېدل چې مېرېه مې نورمحمد تره کی مړ شوی دی په پل چرخي کښې درې میاشتي وروسته ماته ووئیل شول چې هغه یوه شپه د حفیظ الله امین د دريو تنو پلویانو له خوا چې د نورمحمد تره کی کونډې ته ورغلل د هغوی په ذریعه زما خاوند په ظالمانه او وحشیانه ډول سره ووژل شو، دا چې زما مېرېه یې چې بنځ کړې د گارډ کوماندان جاندا د خان شخصاً د دغه صحنې شاهد ؤ. دی یې چې خاورو ته سپارلي دی زه نه پوهېږم (۲۷)

دا چې د نورمحمد تره کی د مرگ په حقله یې د کور ودانۍ کوم بیان دی کېدای شي دا هم څه قوي معلومات نه وي خو مونږ په لنډه دا وئیلی شو چې نورمحمد تره کی وژل شوی دی او په ۹م اکتوبر ۱۹۷۹م کال باندې یې د مرگ اعلان باقاعده له راپیو او ټیلیویژن افغانستان دواړو له لارې شوی دی.

خو له دې ټولو معلوماتو پرته موږ پرېکړه نه شو کولی چې نورمحمد تره کی څنگه، چا او چیري او ولي وژلی دی؟ دومره ضرور ویلای شو چې د نورمحمد تره کی او وررسره بیا وروسته د حفیظ الله امین وژنه د مکمل یو پلان برخه دي او دا دوه د انقلاب داسې مخکښان وو چې د کې جی بی او انقلاب ضد قوقونو نه غوښتل چې افغانستان دي تل یو تاریخي انقلابي هېواد ثابت شي. دا کار د نړیوالو د پاره ډېر ډرډونکی او خطرناک وو چې افغانستان دي یو قامي انقلابي ریاست جوړ کړل شي. په دې پلانونو کښې د گاونډي هېوادونو هم رول شته چې د نړیوالو زورورو د پاره د پراکسي (مرسته کونکې) په توگه هر وخت کار

کړی دی. خو د دې ټول پلان لوی ذمه وار او مخکښ د روسیې کې
جې بی ده چې د دوستۍ په شکل کښې یې د افغانستان د بربادۍ
او د انقلاب د ناکامۍ ذمه په غاړه اخیستې ده او پکې بریالیتوب
یې موندلی دی.

حوالې

۱. اخگر، بشير. ژباړه: حنيف يوسفی او عبدالاحد نهضت مل. نورمحمد تره کي سياسي، علمي او ادبي ژوند. سورگل فرهنگي کلتوري ټولنه. کال ۲۰۱۱م: مخ ۲۲

۲. ايضاً. مخ ۲۳

۳. ايضاً. مخ ۲۲

۴. ايضاً. مخ ۲۲

<http://www.taraki.org/life/5>

۶. اخگر، بشير، نورمحمد تره کي سياسي، علمي او ادبي ژوند.

مخ ۲۴

۷. ايضاً. مخ ۲۲

۸. گپرس. ف. م. ک. مترج. سرمحقق معتمد شينواري. پښتو هنري نثر. پښتو ادبي غورځنگ. کوټه، دوپم چاپ، کال ۲۰۱۰م

مخونه ۱۲۱-۱۲۲

۹. ماما. عزيزالله. پښتو مترقي ادب په لويه پښتونخوا کښي.

هيواد کتابتون، کوټه، کال مئی ۲۰۱۲م. مخ ۱۲۷

۱۰. بخرکي. محمد علم. وينس زلميان. د افغانستان يو سياسي تحريک، افغان کلتوري ټولنه، نيدرلېنډ، دوپم چاپ کال ۲۰۰۰م

عيسوي. مخ ۱۳۸

۱۱. لنډه بيوگرافي. نورمحمد تره کي، د افغانستان د علومو

اکاډمۍ. کال ۱۳۵۷ هـ ش. مخ ۱۴

۱۲. بخرکي. محمد علم. وينس زلميان. مخ ۱۰۰

حوالې

ځگر، بشير. ژباړه: حنيف يوسفی او عبدالاحد نهضت مل،
محمد تره کي سياسي، علمي او ادبي ژوند، سورگل فرهنگي
وري ټولنه، کال ۲۰۱۱م: مخ ۲۲

ايضا. مخ ۲۳

ايضا. مخ ۲۲

ايضا. مخ ۲۲

<http://www.taraki.org/life/5>

ځگر، بشير، نور محمد تره کي سياسي، علمي او ادبي ژوند،

مخ ۲۴

ايضا. مخ ۲۶

اگرس - ف. هگ، مترج، سرمحقق معتمد شينواري، پښتو هنري
شر، پښتو ادبي غورځنگ، کوټه، دوپم چاپ، کال ۲۰۱۰م
مخونه ۱۲۱-۱۲۲

۹. ماما، عزيزالله، پښتو مترقي ادب په لويه پښتونخوا کښې،

هيواد کتابتون، کوټه، کال می ۲۰۱۲م، مخ ۱۲۷

۱۰. بخرکي، محمد علم، وینس زلمیان، د افغانستان یو سياسي

تحریک، افغان کلتوري ټولنه، نيدرلېنډ، دوپم چاپ کال ۲۰۰۰م

عیسوي، مخ ۱۳۸

۱۱. لنډه بیوگرافي، نور محمد تره کي، د افغانستان د علومو

اکاډمی، کال ۱۳۵۷ هـ ش، مخ ۱۴

۱۲. بخرکي، محمد علم، وینس زلمیان، مخ ۱۰۰

۱۳. اخگر، بشير، نور محمد تره کي سياسي. علمي او ادبي ژوند.
مخ ۲۹

۱۴. ريان، بشير احمد، د افغاني باچاهانو لنډ ژوند ليک، صديقي
خپرندويه ټولنه، کال ۱۳۸۷ هـ ش، مخ ۱۴۵

۱۵. اخگر، بشير، نور محمد تره کي سياسي. علمي او ادبي ژوند.
مخ ۲۵

۱۶. ايضاً، مخ ۲۵

۱۷. ايضاً، مخ ۲۵

۱۸. ايضاً، مخ ۲۵

۱۹. ايضاً، مخ ۲۲

۲۰. ايضاً، مخ ۳۷

۲۱. ايضاً، مخ ۳۱

۲۲. ايضاً، مخ ۳۱

۲۳. بخرکي، محمد علم، وينس زلميان، مخ ۲۸

۲۴. ايضاً، مخ ۲۹

۲۵. اخگر، بشير، نور محمد تره کي سياسي. علمي او ادبي ژوند،
مخ ۳۴

۲۶. ايضاً، مخ ۳۵

۲۷. پاشا، احمد شجاع، افغانستان، ايک قوم کا المي، سنگ
ميل پبليکيشنز، لاهور، ۱۹۸۹، مخ ۴۸

۲۸. اخگر، بشير، نور محمد تره کي سياسي. علمي او ادبي ژوند،
مخ ۲۱۴

۲۹. گهرس-ف.گ، پښتو هنري نشر، مخ ۱۱۷

۳۰. اخگر، بشیر، نور محمد تره کی سیاسي، علمي او ادبي ژوند
مخ ۲۲۲
۳۱. گپرس، ف. گ. پښتو هنري نشر، مخ ۱۱۸
۳۲. اخگر، بشیر، نور محمد تره کی سیاسي، علمي او ادبي ژوند.
مخ ۲۲۳
۳۳. گپرس، ف. گ. پښتو هنري نشر، مخ ۱۱۹
34. <http://publishing.cdlib.org/ucpressebooks/view?docId=ft7b69p12h> HYPERLINK.
35. The same as above.
36. The same as above.
۳۷. اخگر، بشیر، نور محمد تره کی سیاسي، علمي او ادبي ژوند.
مخ ۲۱۹
۳۸. شرگل، دکارگرې طبقې گوند، مخ ۲۲
۳۹. رفیع، حبیب الله، پښتو پانگه، پښتو ټولنه کابل، ۱۳۵۲ هـ
ش. مخ ۷۸۵
۴۰. ایضاً، مخ ۲۲۲
۴۱. تره کی، نور محمد، سمونه، صادق ژرک، د بزرگ لور، سریزه
(ش. حصین) پښتو ادبي غورځنگ، کوټه، لومړی چاپ، ۲۰۱۰ م.
- مخ ۱۰

دوېم باب:

۲.۱. د ناولونو تعارف:

د نور محمد تره کي د ناولونو د تعارف په حقله دومره وئيلي شو چې نور محمد تره کي په خپل ژوند کښې ټول پينځه (۵) ناولونه په خپله مورني ژبه پښتو کښې ليکلي دي او دا ناولونه د ډېر اهميت وړ حکه دي چې په لومړي وار په افغانستان کښې په پښتو افسانوي ادب کښې د يوې ښې اضافې او بنياد په توگه مخ ته راغلي او چاپ شوي دي. د ناولونو تعارف به دلته مونږ په ځانگړې توگه وکړو. د ناول ليکلو په فن نور محمد تره کي ډېر پوه معلوميري ولي چې نالونه يې په فني توگه مضبوط دي د ناولونو ترتيب يې څه داسي دي.

۱. بي تربيته زوی: دا ناول د نور محمد تره کي لومړی ناول دی بلکې پر دې خبره ټول د پښتو څېړونکي او ليکوالان په يوه خوله دي چې دا په ټول افغانستان (موجوده) کښې د پښتو لومړی ناول دی چې په لومړي ځل ليکل شوی دی او تر دې وړاندې کوم بل ناول تر اوسه مخې ته نه دی راغلی. او له دې پرته ځنې څېړونکي دا هم وايي چې دا ناول د پښتو ژبې لومړی طبعزاد ناول دی.

ددې ناول لومړی چاپ: دا ناول په لومړي ځل په کال ۱۹۴۰م عيسوي کښې په "کابل مجله" کښې په دريو برخو کښې چاپ شوی دی. چې د کابل مجلې برخې په دې ډول دي. لومړی کال لومړی گڼه (مارچ - اپرېل ۱۹۴۰م کال). لومړی کال دوېمه گڼه (اپرېل - مئ ۱۹۴۰م کال) او لومړی کال درېمه گڼه (مئ - جون ۱۹۴۰م کال). خو

له دې وروسته باندي د دولت له خوا بنديخ لگول شوی دی او بیا نه
دی چاپ شوی.

بې تربیته زوی" نومې ناول په دوهم وار د پښتو ادبي غورځنگ
کوټې. له خوا په بنایسته صحافت سره په کتابي شکل کښې په
جنوري ۲۰۱۲م کال عیسوي کښې چاپ شوی دی چې دا دی زمونږ
مخې ته پروت دی. او ورباندي د پښتو ادبي غورځنگ کوټې له
خوا "د غورځنگ یادښت او بیا ورباندي د صادق ژرک له خوا د
یادونې ورڅېرې" تر عنوان لاندې مقدمه لیکلې شوې ده. په دې
مقدمه کښې د ناول په حقله هم خبرې شوې دي او د "اوسني
لیکوال به تېروتنه چې د کابل مجلې د نېټې په حقله سمونه شوې
ده صادق ژرک لیکلې دي.

"چې په "اوسني لیکوال" کښې د کابل مجلې د چاپ کال ۱۳۱۸
د ش لیکل شوي دي. خو په اصل دا ۱۳۱۸ م هجري نه بلکې
۱۳۱۹ م هجري کال دی" (۱)

په دوهم ځای د پښتو پر لومړي ناول هم دوی لنډه کی بحث کړی
دی او دا یې پخه کړې ده چې د پښتو لومړی ناول د راحت زاخېلي
مادرخ (نتیجه عشق) دی او دوهم ناول یې هم دغه "بې تربیته زوی"
شمېرلی دی. البته نه دې سره اتفاق کول بحث غواړي ولې چې د
اول ناول پرېکړه کول دلایل او ثبوتونه غواړي. د راحت زاخېلي
ناول (نتیجه عشق) د اردو ژبې لیکوال ډپټي نظیر احمد د ناول
ژباړه ده. نو ژباړې ته ناول وئیل هم یو سوالیه نشان دی. ولې چې
په ژباړه کښې مکان او زمان دواړه د خپلې سیمې نه وي بلکې د
نورو سیمو کلتور، ژبه، او ټولنیز روایات او چاپیریال په کښې له

ورايه بنکاري ، البته په ادب کښې يوه ښه اضافه بې شکه ورته ونيلاى شو . په ژباړلې ناول کښې به ضرور د هغې سيمې ، ټولني او کلتوري اقدار موجود وي نه ده پښتنو ، نو که هر څوک بې و وايي خو هغه ته به د پښتو ناول نه و وئيل کېږي . د دې پر ځاى که مونږ دا و وايو چې د پښتو ادب لومړى ناول هم دغه بې تربيته زوى دى چې په کال ۱۹۴۰م کښې د کابل مجلې له لارې و پښتو ادب ته ډالى شوى دى ښه به وي .

بې تربيته زوى نومې ناول که څه هم نيمگړى دى خو په خپله چاپي برخه کښې چې په لاس کښې يې لرو په خپل هيئت کښې مکمل ناول دى . دا ناول پښتني چاپېريال رانښيي او يو صفا افغاني چاپېريال را په گوته کوي . کردارونه يې مکمل پښتني دي ژبه يې مکمله پښتو ده او د افغاني سيمې برخه ده . کوم کردارونه چې په عام اولسي چاپېريال کښې د پښتنو شتون لري . که هر څوک يې په هره ژبه و ژباړي او بيا يې ژباړه څوک لولې نو هم هغه به په نتيجه رسېږي چې دا د پښتنوپه چاپېريال کښې ليکل شوى ناول دى . او هم د پښتنو د چاپېريال ستونځې او قيصه په کښې انځور شوي ده . د دې ټولې درې واړه برخې په کتابي شکل کښې پر ۴۳ مخونه باندې ليکلې شوي دي . يعني ټول کتاب اول مخ يې د کتاب ټايتل دى ، دوهم مخ د کتاب پېژندنه ده پر درېم او څلورم مخ باندې "د غورځنگ يادښت" ليکل شوى دى . پر پنځم مخ تېرون ليکل شوى دى پر شپږم مخ يې مننه ليکل شوې ده .

پر ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴ مخونو باندې د "يادونې و خبرې" ليکلې شوي دي چې دا مقدمه د صادق ژرک له خوا ورباندې

ليکلي شوي ده. اوله ۱۵م مخ څخه بيا تر ۵۷م مخ پورې د ناول
قيصه ليکلي شوي ده. او له ۵۸م مخ څخه بيا تر ۷۴م يعني اخيرنې
مخ پورې ويپيانگه ليکلي شوي ده. په ناول کښې گران توري په
اسانه پښتو کښې معنی شوي او تشریح شوي دي. او دا ناول د
پښتو ادبي غورځنگ شالکوټ له خوا د نورمحمد تره کي
داستاني کلیات کښې هم په ښه صحافت سره په فروري ۲۰۱۴م
کال بيا چاپ شوی دی.

۲. څره: دا ناول په لومړي ځل په کال ۱۳۳۵م هجري چې
۱۹۵۲م کال سره سمون خوري چاپ شوی دی دا ناول يو اجتماعي
ناول دی خو ټوله قيصه د طبقاتي شعور د خورولو د پاره ليکلي
شوي ده. دقيصې او مرکزي خيال له مخې دا ناول يو مکمل د
طبقاتي تضاداتو د څرگندونې هېنداره ده. ورسره د حکومتي
چارواکو او د منصبدارانو په ضد د مبارزې د پاره د تحریک او
پاڅون د پاره پېغام په کښې بيان شوی دی. قيصه يې په زړه پورې
او يو مکمل ناول دي.

۳. سپين: دا هم يو ناول دی چې پر ټولنيزه موضوع ليکل شوی
دی او خلقي يا اشتراکي مقصدیت لري چې په ۱۹۵۸م کال کښې
لومړی وار چاپ شوی دی. او په دوهم وار په ۱۳۵۷م هجري کال
چې د کال ۱۹۷۸م سره سمون خوري د علومو اکاډمۍ افغانستان
له خوا چاپ شوی دی. دا ناول هم د غورځنگ له خوا په اخري وار
په ۲۰۱۴م چاپ شوی دی چې د نورمحمد تره کي په داستاني
کلیات کې چاپ شوی دی.

۴. د بنگ مسافري دا ناول په ۱۳۳۲ م هجري چې له کال ۱۹۵۸ م سره سمون خوري کښې په لومړي وار چاپ شوی دی، د افغان سماجي، سياسي او ټولنيز شعور د پاره په کښې پېغام پټ دي. او په دوهم وار بيا په کال ۱۳۵۷ م هجري چې له کال ۱۹۷۸ م سره سمون خوري د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوی دی. او دا ناول هم په ټولنيزه توگه يو د طبقاتي شعور خورونکي ناولونو څخه دی چې په کښې د خان، ملک، ملا، له مذهب څخه ناوړه گټه اخستل، دولتي خلقو له خوا له اولس سره زياتوب او په فابريکو کښې د مزدورانو سره د کار او د تنخوا د ستونځو په حقله د مزدورانو احتجاجونه او داسې د يو انقلابي نظر تحريک له پاره په فابريکو کښې د مزدورانو غير شعوري ډول راپورته کېدل. بيان شوی دی چې خاص قيصه د طبقاتي تضاداتو د رابرسېره کولو غمازي کوي.

۵. سنگسار: دا ناول هم په کال ۱۹۵۸ م کښې په لومړي وار چاپ شوی چې يو خلقي نظره ناول دی او په مکمله توگه د لانديني طبقې د ويرولو د پاره د سرکار او د هغوی د لاس پوځو منصبدارانو له خوا پر اولس ټيکسونه ږدل او په ولس کښې د سرمايه دارانه نظام څېره ښکاره کول او داسې تل په دارنگه کارونو کښې د مذهب څخه ناوړه گټه اخيستل په ښکاره توگه بيان شوی دی او د دولتي چارواکو منفي او دروغجنې دسيسې په ښه توگه رابرسېره شوې دي په دې خاطر لانديني طبقه په شعوري ډول خبرداره کړل شي چې په اصل کښې سرمايه دارانه طبقه د مذهب پر غم نه ده بلکې مذهب يوازې د خپلې حکمرانۍ د لاس پرمختگ د

پاره په کار راوستل کېږي. او په دې ناول کېښې د مزدور یا زیار کېښې طبقې د راپورته کېدو د پاره په شعوري ډول قیصه لیکل شوې ده او دې ته مونږ یو مکمل نظریاتي ناول وئیلی شو.

۲.۲ د ناولونو سماجی او معاشرتي پس منظر:

لکه څنگه چې د هري ژبې بنيادي افسانوي ادب زيات تر پر سماجی ستونځو، کرکېچونو او معاشرتي خدوخال باندې لیکلې شوې وي او اکثره د معاشرتي اصلاح د پاره کرکټرونه او قیصې په کېښې ذکر شوي وي. خو ډېر کم ناولونه داسې وي چې په لومړيو ادبي هلوځلو کېښې سیاسي، نظریاتي یا مذهبي اړخونه لري. نور محمد تره کي هم خپل د لیک اثر په هم دغه روایت کېښې مخ په وړاندې بیولې دی او خپل اول لیکونه یې په افسانوي بڼه د ناول په شکل کېښې دي او که د افسانې یا لنډو قیصو په بڼه کېښې وي په برملا توګه د سماج او ټولني اصلاحي شکل لري او په سماج کېښې چې کومې ناخوالې او پېښې د انساني ژوند برخلاف تر سره کېږي هم هغه واقعات یې په افسانوي ډول په کرکټرونو بدل کړي وي او د یوه ناول یا افسانې بڼه یې ورکړې وي. د ښکاره او معلوم تاریخ له لارې داسې ثابتیږي چې د افسانوي ادب پیل یې هم له ناول څخه کړې دی او په لومړي سر کېښې یې لومړی ناول چې د "بې تربیته زوی" په نامه لیکلی دی. دا لومړی ناول یې مکمل له اوله سره بیا تر پایه چې څومړې برخې یې تر لوستونکو رسېدلې دي په دې کېښې مکمل د سماج په اړه قیصه لري. چې په کېښې د یوه بې تربیته زوی د بې لاری او بې تربیته ځوان هلې ځلې او ژوند په حقله قیصه

ليکلې شوې ده. دا ناول له اوله بيا تر پايه سماجي او معاشرتي
اصلاحي ناول دی. خو نه شم وئيلي چې د پښتو ژبې څنو خپرونکو
د دې ناول په حقله داسې ولې وئيلي دي چې دا ناول مکمل خلقي
نظره يا سياسي نظره ناول ؤ نو ځکه هغه وخت د دولت له خوا
ورباندي پابندي لگېدلې وه. کېدای شي دغو خپرونکو دا ناول
وئيلي نه وي صرف يې د دې په اړه اورېدلي وي چې چونکې
نور محمد تره کي يو سياسي او خلقي نظرياتي شخصيت ؤ نو ځکه
بې دا ناول هم په دې وجه يو خلقي، اشتراکي يا سياسي نظرياتي
ناول بللی وي. خو په حقيقت کې دا ناول مکمل يو اصلاحي ناول
دی. د دې ناول ټوله قيصه او چاپېريال افغاني چاپېريال دی او
زمان و مکان يې هم افغاني دی چې په کې د مقرر اولسوالی
باقاعده ذکر شوی دی.

له دې سره سره نور ناولونه چې وروسته يې ليکلې دي (خره، د
بنگ مسافري، سپين، سنگسار، څلور سره ناولونه يې له معاشرتي
اصلاح سره سره سياسي نظر په کې له ورايه بنکاريزي او په
خاص ډول يې د اشتراکي نظريې پيروي او پرچار کړی دی.

۲۳. په ناولونو کښې د مقامي او

سماجي ژوند خد و خال:

د نور محمد تره کي په ټولو ناولونو کښې د مقاميت په حقله په واضحه توگه د خپل پلرني يا مورني ټاټوبي او خپل هېواد افغانستان ذکر شوی دی او له ورايه دا څرگندوي چې دا ناولونه په مجموعي توگه د افغانستان او د ده دکلي او شاوخوا چاپيريال عکاسي کوي او ورسره يې د سماج خدو خال څرگندوي. يعني دا د يوه ښه ناول خصوصيت هم وي چې په کښې د هغه وطن او سماج تصوير سازي شوې وي. اوس که دا ناولونه په هره ژبه و ژباړل شي نو مقاميت او سماجي خدو خال به يې نه بدلېږي او نه به لوستونکي په دې اړه د څه شک او شېبې ښکار کېږي. هم دغه وجه ده چې دغسې ناولونو خپل اهميت له لاسه نه دی ورکړی او دا ښيي چې دا ناولونه تر اوسه ژوندي پاته دي او د بيا بيا چاپولو يې اهميت تر لاسه کړی دی. نظريات يې يا سماجي ناولونه چې په کښې د خپل سماج او مقاميت په ښه توگه ترجماني شوي وي نو هغه هم دغسې ژوندي پاتې کېدلی شي. داسې ډېر ناولونه هم په پښتو ادب کښې شتون لري خو هغوی د څه داسې نيمگړتيا له کبله چې په کښې د خپل سماج خدو خال او يا مقاميت په ښه توگه نه وي تصوير شوي نو له وخت تېرېدو سره سره يې خپل اهميت او معنويت له لاسه ورکړی يعني بايللی وي. او دا داسې څرگندوي چې نور محمد تره کي پر ناول ليکلو باندي په فني لحاظ ښه لاس بري درلود. او د سماجي خدو خال يې ډېر زيات خيال په کښې په ډېره هنري توگه ساتلی دی او لوستونکي بيا بيا هڅوي چې داسې ناولونه ولولي.

او د ناولونو په ژبه کښې يې د مقاميت خيال ډېر ساتلی دی او په ډېره ساده او کليواله ژبه يې ليکلی دی تر څو عام افغان پښتون اولس په اسانه توگه گټه ترې واخلي او اولس و توانيږي چې د اسې قيصه ليکلو څخه د سماجي ستونځو تصوير په کښې له ډرايه ورته و برېښي او د راروان نسل د پاره بلا گټې ترې تر لاسه کړي. د هم دغه مقاميت او سماجي خدوخال په حقله يې له ناولونو څخه په لاندیني کښې څه بېلگې داسې وړاندې کولای شو.

"شپه په لاره بله ورځ قافله د توبې د غره له تنگې څخه راووتله او د هغه غره په جنوبي لمنو کښې يوۀ کلي ته نژدې چې (برښاره) نومېده واپول. په دغو برخو کښې واوره نه شته او لمر هم تود غونډې دی چې د ټولو د خوشحالی موجب دی. د زیاترو څرگانو خورې تمام شوي وو او هم ټول خورا زړه خوږي شوي وو.

لنگري او هم دا ډول څو نور مخور کسان دغه کلي ته ورغلل چې يو دوه پسونه رانیسي او هغه ونډی کړي، گن شمېر څرگان هم ورغلل چې هلته يو څه اوږه واخلي او خپل خوری يې کړي". (۲)

دلته په دې پورتنی پېراگراف کښې داسې ښکاره ده چې دا سیمه د اوسني ضلع پښین د یوۀ کلي نوم برښاره (برښور) نومېږي او په دغه څره ناول کښې څرگان چې د غزني له سیمې څخه راروان دي او د مزدوری د پاره مخ پر سېوی (سېي) روان دي چې د ژمي په موسم کښې دوی د تودو سیمو و خواته ځي او هلته د دوو یا رو میاشتو په خاطر په تودو سیمو کښې مزدوري وکړي تر څو بیا دوی بېرته د اوږي په موسم کښې خپلو سیمو ته راگرځي او هلته بیا د کرکروندې روزگار پیل کوي. هم دغه رنگه یی په ټولو ناولونو

کښې د مقاميت په ښکاره توگه څرگندونه کېږي او د ناولونو له کرکټرونو يا د هغوی له سماجي کړو وړو څخه په ښکاره توگه واضحه کېږي چې ناول د يو خاص اولس د سماج، چاپېريال او مقاميت په اړه په ساده او روانه کليواله پښتو ليکل شوی دی. د دې د پاره مونږ کولی شو چې د نور محمد تره کي ټول ناولونه و وایو تر څو راته څرگنده شي چې رښتيا هم دغسې دي. يعنې دا نور ناولونه لکه: "دبنگ مسافري" "سپين" "سنگسار" او ورسره دغه "څږه" وگورئ.

سماجي خدوخال يې هم په ټولو ناولونو کېږي ډېر ښکاره او جوت دی. په ادبي او ډېره ښايسته توگه چې د ناول فني چوکاټ هم به کېږي برقرار ساتل شوی دی او په فني حقله يې سماجي اړخ په کېښي ځای کړی دی. په دې اړه زه د يوه ناول څخه د نمونې په توگه و پيراگراف را اخلم چې په ناول ليکلو کېږي يې سماجي اړخ څنگه ښکاره کړی دی. او په څومره ښکلې او فني انداز يې د خپل سماج ندوخال ځای کړی دی.

يوه شپه چې د گلالي مور لږ څه وختي راغله او د شپږ مور ليدله، نو د شپږ مور ورته و وئيل:

"خوارکي! دومره ځغلي او ستړياوي پر ځان گالي او له کوره هم ډېره وخته ورکه يې، زه به يو چل در وښيم هغه دا چې د بدیرآغا، نوکري خوشې کړه او په کاروان سرايو کېږي د مسافرانو مالي راوړه، مينځه يې، هم به دي گټه ښه شي او هم به لږ هوسا يې، خلقو منتونه به درباندي لږ وي، زه چې يو څه په قوت کېږي وم غه کارمې کاوه خو چې له لاس او پښو و لوېدم، نو شپږ هم لوی

شو او زما پر خای اوس دی د وڅکو د اوبو د خرڅولو په اثر
هغومره پیسې راوړي چې ما گتلی، خورې نارینه بیا بڼه دي هرکار
کولای شي خو د بنځو دي خوله وچه شي، پتې سترگې دي هیڅ
لاس او پښه یې نه بنوري، خلق بڼه وایي چې بنځه پاک الله ناقص
العقله پیدا کړې ده، که داسې نه وای نو دوی به هم خپل خان په
خپله چلولای شوای.

د گلالی مور سم دلاسه ورغبرگه کړه:
"خورې! ته وایې هغه کارونه مې نه دي کړي؟ په دې کار یعنی د
کالیو په مینځلو خو مې د لاس ټول نوکان بایلودل، خو بیا هم مونږ
او وچه ډوډۍ نه سره رسېدلو، له کومه وخته چې مېرۍ مې د
بنکاري درې په کار کي ترکانې لاندې او مړ شو، نو ما دخلقو د
کالیو د مینځلو ته لار ورته کړ، دا څلور پینځه کاله کېږي چې په
دې کار بوخته وم، خو که رښتیا درته ووایم په هیڅ کار کي خبر نه
شته او هر لورې ته چې مخ کړم هغه راباندې وتړل شي او یا دومره
ترې نه راځي چې نه مرم او نه پایم، بخت مې خراب دی سره زر مې
په لاس کېږي توري خاورې شي، په اصل کېږي که رښتیا درته
ووایم خورې! ورکړه د خدای ده، ځنې خلق وینو چې نه یې لاس
خوار دی او نه یې پښه خواره ده، خو بیا هم له خوبه خوري او له
خوبه څښي، ټکه یواځې پر مونږ خوارانو لوېدلې ده، زه چې گورم
ټول خواران او چوپړ و هونکي د خدای په قهر اخته دي، یوه یې نه
دوې کېږي، دا خوارۍ لاشه کوي؟ میراث خواره مې لانه پسې
پرېږدي، تل ځي او راځي او وایي چې زه دا لونی پر خپل سرور نه
کړم او د هغو ولور په خپله و نه خورم، کله وایي چې دا نجونې

درڅخه بيايو او په جنوبي کښې يې خرڅوو او يا يې ازاد سرحد ته ورولو او پينځه غرانه په جوړوو. وی خورې! يوه خواري او يو غم خونه دی چې زه يې درته و ژاړم. د مدير آغا د کور کار يوه ښېگڼه لري هغه دا چې لونيې مې په نس مړې دي، ميراث خواره هم راباندې ډېر برېښنه شي کولی ځکه له مدير آغا څخه ډارېږي... (۳)

دغسي د ټولو ناولونو په قيصو کښې د سماجي خدوخال زيات خيال ساتل شوی دی او په دې اړه چې د نورمحمد تره کي کوم يو ناول سړی وايي نو د سماجي خدوخال تصوير سازي يې په ښکاره توگه د يوه مکمل او لرغوني سيمه ايز افغاني سماج څنې تصوير کېږي او هغه هم په ښه زړه راکښونکې توگه ترې برېښي يعنې د نورمحمد د ناولونو د وئيلو پر وخت بالکل ويونکي داسې حساسوي چې گواکې دی په ژوندۍ ښه يو څه اوري او ويني چې دا يوه ښه ناول ليکونکې له خصوصياتو څخه دي.

۲.۲. د ناولونو سياسي پس منظر:

د نورمحمد تره کي اولنی ناول ټې تربيته زوی دی دا يو سماجي او اصلاحي ناول دی خو دا اخري څلور ناولونه لکه (د ننگ مسافري، څړه، سپين او سنگسار) ټول په يوه خاص سياسي منظر نامه يا پس منظر کښې ليکلې شوي دي او په وطن کښې د ادشاهت او سرمايه دارانه نظام او د هغه نظام د لاس پوڅو د سياسي او سماجي بد مرغيو او کړنو په خلاف ليکل شوی دی او ه ورايه په کښې د سياسي نظرياتو پرچار په سماجي خدوخال کښې شوی دی او ورسره د يوه منظم سياسي تنظيم تبليغات هم

سوي دي. خو دا ناولونه يې سره له دې چې خاص سياسي پس منظر لري خو بيا يې هم د ناول فن او هيئت ته په کښې هېڅ زيان نه دی رسېدلی. داسې ناولونه اکثر د لوستونکيو د پاره د غير دلچسپۍ سبب وگرځي او خپل فني اهميت له لاسه ورکړي خو د نور محمد تره کي دغسې ناولونو خپل فن او هنر ثابت کړی دی. يعنې که يو څوک د دغو نظرياتو په حمايت کښې نه وي نو هم د ناولونو له هنري ثبوت څخه به انکاري نه شي. د يو ښه سياسي تنظيم جوړولو او ورسره د انقلابي يون د پاره په کار کولو کښې مرستندويه ناولونه دي. ځکه خو تر اوسه په پښتو ادب کښې د تره کي دغه ناولونو خپل اهميت نه دی بايللي. دا ناولونه په نړېواله کچه د مېکسم گورکي نوبل انعام يافته ناول "مور" د کچې ناولونه کېدای شي. که څه هم په فکري حقله يې ځنې ليکوالانو مخالفت هم کړی دی او دا يې وئيلي دي چې چو نکي داسې ناولونه د يوې خاص سياسي نظريې د پرچار د پاره ليکل شوي وو نو ځکه يې اهميت هم نه شو پاته. خو د دې برعکس زه دومره وایم چې د نن په سياسي منظرنامه کښې که څه هم په ښکاره توگه اشتراکي نظريات او سياست وجود نه لري خو بيا هم هغه ناولونه ډېر خلق په شوق سره لولې او داسې اخستنه ځنې کوي چې يو سياسي تنظيم څنگه منظم کېدای شي چو نکي د دې ناولونو د ليکلو په وخت کښې د افغانستان سماجي او سياسي منظرنامې د يوې ديکتاتوري (ډيکتېټرشپ) تر سايه لاندې ژوند کاوه او په افغانستان کښې د يوې کورنۍ يا يو شخص څلوېښت کلن امریت وجود درلود نو ځکه په هغه وخت او حالاتو کښې هم داسې فني ناولونو اهميت لا زيات تر لاسه کولای شو.

دې مطلب دا هم شو چې د نور محمد تره کي سياسي او تجزياتي شعور هم ډېر لوړ ؤ او د خپل هيواد سماجي او سياسي حالاتو باندې يې ښه نظر درلود او د خپل تېز تجزياتي شعور په برکت يې د اولس نفسيات هم په ښه توگه پېژندلي وو نو يې داسې کار ته ملا تړلې وه. ولې په ناول ليکلو کښې د خپل سماج سياسي. نفسياتي او معاشي توگه باندې جاج اخستل هم ډېر ضروري وي چې نور محمد تره کي دا کار کړی دی. ځکه خو دغه ناولونه په هنري ادب ليکلو کښې ډېر مرستندويه ثابت شوي دي.

۲.۵. په ناولونو کښې د سياسي نظريې جائزه:

د نور محمد تره کي د ناولونو تر شا يو سياسي محرک وجود لري لکه څنگه چې د نور محمد تره کي له ژوند او هلو ځلو څخه له ورايه ښکاري چې د نور محمد ژوند له يوې سياسي مبارزې سره جوخت پاته شوی دی. او زيات تر عمر يې د سياسي فکر پلټلو. خپورولو او خپلولو کښې راتېر کړی دی او ورسره يې د خپل سياسي چاپېريال پر بنا د يوې خاص نظريې ملگرتيا او پرچار کړی دی. او که مونږ وگورو چې د نور محمد تره کي ژوند له پينځه کلنۍ څخه په داسې حال کښې پيل شوی دی چې حتماً به د داسې ژوند پيل کونکي انسان چې تجزياتي احساس او د وطن اولسي مينه ورسره زېږېدلې وي نو کوم بلې خوا ته نه شي تلای ښې له سياست کولو څخه ځکه خو يې د خپل ژوند د پيل سره سره دغه سياسي شعور ورسره ملگري شوی دی او اکثر ناولونه يې د سياسي نظر په پس منظر کښې ليکلي دي او په ناولونو کښې

بي په خاصه توگه د اشتراکيت يا سوشلزم د نظرياتو پرچار کړی
 دی او په مکمل ډول بي د دغې نظریې د پاره په شعوري ډول کار
 کړی دی يعنې په ناولونو کښې بي په شعوري توگه دا هڅه کړې ده
 چې په ټولنه کښې طبقاتي توپير ولي وجود مومي اوڅه رنگه بايد
 داسي خام نظريات له منځه ولاړ شي ترڅو لاندینی طبقه له دې
 جنجاله ځان خلاص کړي. نور محمد تره کي د خپل وطن سماجي،
 سياسي، نفسياتي او معاشي حالاتو دې ته اړ ایستلی و چې د دې
 فرسوده او ظالم نظام په خلاف خپلې هلې ځلې د خپل اولس د
 راوینولو د پاره تر سره کړي او د دې مبارزې پیل بي له قيصه
 لیکلو کړی دی او د خپل سماج يا سياسي حالات بي په داسې
 هنري توگه عکس کړي دي چې رښتیا هم د اولس د را وینس کولو
 یوه فني او د قبلېدو وړ وسیله گرځېدله. او سوکه سوکه بي خپل
 نظريات د هنري نثر له لارې اولس ته را ښکاره کول. چې ښه وسیله
 بي ناول يا لنډه قيصه لیکل و گرځېدله. د هم دې نظرياتي حيثيت
 لرلو بنياد بي د دې شي وسیله وگرځېدله چې پښتو هنري نثر بي په
 لومړي ځل له حقيقت پسندی سره آشنا کړ او ورسره بي تنقیدي
 شعور په خپلو هنري آثارو کښې ژوندي ساتلي دي، او دا اعزاز تر
 لاسه کوي چې پښتو هنري نثر هم د نړيوال معيار سره آشنا کوي
 نور محمد تره کي په خپلو ناولونو لکه د بنگ مسافري، او
 سنگسار کښې د خپلې اشتراکي نظریې پرچار په ډېر هنري ډول
 کړی دی. او په واضحه توگه بي د سوشلزم پرچار د ځان دپاره او د
 اولس د راپارولو دپاره غوره گڼلی دی چې د ناولونو له بېلگې څخه
 داسې روښانه کېږي بېلگه.

دا دوره بي په يوه ساعت کښې وکره او بيا د باندې راووت،
 په دې وخت کښې دوه درې کسانو کار کونکو چې جامې يې ټولې
 په تېلو غوړې او جامې يې لاڅه چې خولۍ يې د ډېر غوړوالي له
 لاسه توري اوبنتې وې، يو خط د معاون صاحب په لاس کښې
 کښېنود، معاون صاحب چې خط ته وکتل هغه يې په لاس کي
 وروړ او د يوه کارگر پر مخ يې ور وغورځاوه او په تريو تندي يې
 له ځانه سره و وئيل

تڅی ورک شی خدای مو خوار کړه، والله چې ټوله نړۍ مړه او
 پټه شي که تاسې کارگران خو ماړه شی، هره ورځ ستاسې يو جنجال
 وي، کله تنخوا ډېره غواړئ او کله درېشی غواړئ سړی مو په
 کومه خوا پسې ورسېږي؟ دومره د فابريکې عايدات نه وي لکه پر
 تاسې باندې يې چې خرڅوي، ورک شی خپل کار کوي، د رياست
 مقام دا خبرې او چټيات نه شي اورېدلای که چرې مونږ په خپله دا
 لازمه و گڼله البته ستاسې د درېشيو په باره کښې به غور وشي،
 (۴)

دلته د "سپين" ناول څخه په دې پورتنې پېراگراف کښې د
 مزدورانو د يووالي او په هغوی کښې خپلو حقوقو د اخستلو د
 پاره د رياست په ضد راوتل او خپلې تنخوا يا د نورو سهولياتو د
 تر لاسه کولو د پاره د يو تحريك د پاره مزدوران راپارېدل او خپل
 حق غوښتل يو سياسي عمل دی چې داسې تحريکونه په وخت سره
 د انقلابي مبارزې دپاره په مثبت توگه گټه کولای شي يعنې د
 نور محمد تره کي په ناولونو کښې زيات تر سياسي پس منظر وجود
 لري او د هغه خاصو سياسي سيمه ايزو حالاتو يا د دولتي چارواکو

د رويو چې په سياسي پرمختگ کښې خنډ پاته شوې وي په خلاف
په شعوري ډول د ناولونو برخه جوړ کړل شوې وي. او ټول ناولونه
بې په سماجي پېرايه کښې د سياسي نظرياتو د راپورته کولو او د
سياسي شعور د راوړلو پرچار شوي دي. او په خاصه توگه د
زيار کښې طبقې د رايو ځای کولو او په هغوي کښې د هغه د دولت
د منفي کارونو په خلاف ذهنيت پېدا کول او هغوي ته په اولسي
توگه د خپل حق د غوښتلو د هلو ځلو د پاره پېغام ورکول شوي دي
يعني صرف يوازې اولني ناول چې "بې تربيته زوی" نومېږي،
کښې د ځوانانو د اصلاح د پاره په کښې پېغام ورکول شوي دي. او
نور پاته څلور واړه ناولونه بې د سياسي نظرياتو او د سياسي هلو
ځلو او سياسي پس منظر په رڼا کښې ليکل شوي دي او د سياسي
روزني او مبارزې پېغام ورکول شوي دي.

۲.۲. د نور محمد تره کي په ناولونو کښې طبقاتي نظريه:

نور محمد تره کي د خپل ژوند د مبارزې او دخپلې سياسي څېزې په رڼا کښې پر طبقاتي مبارزه يقين کړی دی او ټول عمر يې د طبقاتي فرق او امتياز د ختم کولو د پاره سياسي او ادبي هلې ځلې کړې دي او هر وخت يې د لوړې، جابري طبقې او مقتدر طبقې په خلاف خپل قلم گرندی ساتلی دی. نور محمد تره کي چې له کومه وخته ليک پيل کړی دی له هم هغه وخته يې ليکل د لوړې طبقې په خلاف، د سماجي انصاف او لانديني طبقې د گټې او پر مختگ د پاره ليکل کړي دي او په لومړي وار يې په پښتو ادب کښې د داسې مسايلو په خلاف قلم پورته کړی دی چې تر دې وړاندې يې مونږ په پښتو ادب کښې هيڅ بېلگه نه لرو. يعنې په فني توگه يې پښتو ناول له ريالزم سره اشنا کړی دی او رښتني حالت يې بيان کړی دی. د نور محمد تره کي په ناولونو کښې د طبقاتي توپير ختمولو، سماجي سمون او علم و تعليم د پاره په ښکاره توگه مبارزه کړې ده. دی له ماشوموالي څخه د طبقاتي جبر او توپير ښکار شوی دی يعنې په پينځه کلنۍ کښې يې د کور د معاش د پاره مزدوري کوله نوبيا يې تر پنځلس کلنۍ پورې مزدوري کړې او بيا يې مات گوډ تعليمي سلسله هم د مزدورۍ کولو سره مخ په وړاندې تر لسم ټولگي پورې ساتلې ده. نو ځکه د ده په ژوند کښې د طبقاتي جبر او توپير اثرات ښکاره پاتې شوی دی او ښکاري، دی يې دې ته مجبور کړی وي چې دی هم د طبقاتي توپير او ناسمالي په ضد مبارزه وکړي ځکه خو يې په ټولو ناولونو کښې

هم د لورې طبقې او د هغوی ملگري نړيوال سامراجي قوتونو او
 سمه ايز (ملاسيد خان) ملگرو په خلاف د هغوی د کردار د
 رابرسېره کولو د پاره بڼه په ښکاره توگه څرگندونه کړې ده. په څېره
 ناول کښې د سرمايه دازانه نظام د ناوړه کارونو تر سره کولو په
 خلاف د طبقاتي مبارزې او د مارکس دا خبره چې:

”دنيا کې محنت کښو ايک هوجاؤ“ ۵

ژباړه (د نړۍ ټولو زيار کښانو سره يو شئ).

د پلي کولو دپاره يې د مزدورانو د يو کولو او د دې د پاره د
 پارولو يوه بېلگه په څېره ناول کښې داسې انځوروي:

داخو جوته خبره ده چې د کار ځای ته به مو تاسې رسوئ. کرايه
 مو پر تاسو ده، اوس تاسې ظالمان سربېره پر دې چې له خرو سره
 مو يو ځای په يوه واگون کښې سپروئ کرايه به لا هم غواړئ، زه خو
 دا وایم چې تاسو سودخواره، د خلقو دښمنان او انسانيت ته په
 سپکه سترگه گورئ، که مونږ جلا د خلقو په واگونونو کښې
 سمدلاسه لېږئ بڼه تر بڼه، که نه وي مونږ په تاپسې کار نه کوو، هر
 وخت چې مو روپۍ و موندلې ستا پېشکي روپۍ به هم بېرته
 درکوو.

د ژېړ گل دغه رغ پر حاضر و خلقو او په خلقو کې خورا ژوره
 اغېزه وکړه او ټول په يوه رغ نارې کړې:

بڼه وايې سره له دې چې حقيقتاً ټوله نړۍ په مونږ ودانه ده بيا
 هم تاسې بې انصافه مونږ له خرو سره يو ځای تړئ يا يا مونږ دا
 ټيټوالي او بې عزتي نه منو. د جمعدار وراړه د دې لوی ډلې

زلميانو بڼغ خورا و ويروه او په بيره دننه خپل اكا ته وراغد او
 قيصه يې ورته وكړه.
 اكا يې ورته ووئيل: "خداى مو دې د مزدورانو د طبقې له
 يووالي او اتفاق څخه ژغوري.

ددوى د يووالي قوت او قدرت تر هر څه ډېر دى." (٦)

په هم دغه ناول كښې د يوه سرمايه دارانه رياست هغه عمليات
 چې د اولس په لوتلو او د خپلو ناوړه گټو تر لاسه كولو د پاره تر
 سره كوي او د غلو يا ډاكوگانو په پټه ملا تر كوي او د شپې له
 مخې د مسافرانو په قافلو باندې حملې كوي او د تېكس په نامه
 خلق لوتېي. په ناول كښې يې څه داسې انځور كړى دى:

كه خداى تاسې مهربانه كړى پر مونږه څرگانو رحم وكړئ او
 پرې مو ږدئ، څلور مياشتې مو له ډبرو نوكان وهلي دي او څو گزه
 رخت مو كورو ته كړى دى، دا راپرېږدئ چې يو يې شو، دعا به
 درته كوو خداى به مو په هغه جهان كښې جنتونه ځاى كړي.

يوه ماسل تور شرک په خپېره و واهه او هغه بل په لغته پر
 لېنگو و واهه او د بنکنځلو او پوچ او رد په ضمن كښې يې ورته
 ووئيل تاسو باغيان ياست حكم نه منئ كه مو شرعي غم وركړد واى
 نو اوس به ولې په دغو خواريو اخته كېداست، درځئ چې لوى
 خرڅگير ته مو په لاس وركړو په تاسې باندې خو د بند حكم هم
 راخېژي نو دا ناروا ده چې تاسو به يې كوى په اصل كښې ناروا
 خلق ياست چې په دې لومه اخته شواست" (٧).

يعني دلته په دې ناول كښې كه څه هم د څرگانو قيصه ده خو په
 دې قيصه كښې د طبقاتي توپير او زورورو غلو او مذهبي خلقو

ملګرتيا سره تړلې شوې ده چې د سماج په زيان او د لاندیني زيار کښې طبقې په تاوان کارونه کېږي او يو سرمايه دارانه رياست د غلو او ډاکوگانو ملاتړي کوي چې غله په هره لاره او شپله کښې په ازاد مټ د خلقو لاره نيولای شي او خلق يا مسافران چې په مزدوريو پسې تللي وي او څه بې د کورنۍ د پاره گټلې وي هغه ځنې واخلې. هم دغه رنگه بې په "سپين" نومې ناول کښې هم د يو سرمايه دار سړي د مړينې پس د هغه د ميراث د وپشلو په وخت د هغه د کورنۍ تر ميان د ملا، خان صاحب او صاحبزاده صاحب د منفي کردار او خان د رياستي لاس لرلو په وسيله پر اولس باندې دغسې زياتوبونه روا ساتلې او داسې نور کارونه چې د منصبدارۍ له لارې له اولس سره زياتوبونه کوي داسې ټولنيز کردارونه چې هغه د لوړې طبقې په گټه کارونه کوي او د لاندینۍ يا زيار کښې طبقې په زيان لوبول کېږي د هغوی بې په کښې په ښه توگه څرگندونه کړې ده. چې دا هم د طبقاتي نظرياتو د پاره يوه مبارزه ده. يعنې طبقاتي شعور خورولو باندې کار په کښې شوی دی.

"سپين مسکي شو او په خورا خوارۍ رغ او روڼو سترگو چې د خورا ډېر اخلاص بڅرکي ترې نه غورځېدل ورته ووئيل.

صاحبه! که مونږ ستاسې غوندې ښو خلقو او پيرانو په لنگر کښې خپل سروڼه کښېږدو نو هم لږ ده. دا ځکه چې زمونږ ټوله شتمني او نېکمرغي هوسا ژوند لکه چې پخوا مې هم ووئيل ستاسو د دعا او مرستې نتيجه ده. خدای دي د خان صاحب او ملا صاحب سيوري هم زمونږ له سره نه کموي. که دغه علماء او باتدبيره خلق نه وای نو هم به مو ژوند تريخ وای دوی دواړه له ما سره ناست

دي او نه ولاړ، زمونږ د كاله د نېكمرغۍ لپاره هرډول مرسته كوي.
 بله خبره خو داده چې تاسو هم په خبر ياست چې دوى دواړه وصيان
 شوي دي. بڼه دي د ملا صاحب خو اوس گزاره شكر دى بڼه شوې ده
 په دې وختونو كښې يې يو دوه ايكړه محكه هم رانيولې ده (۸).
 د نور محمد تره كې په يو بل ناول چې د سنگسار په نامه ليكل
 شوى دى هم مكمل د طبقاتې مبارزې يو نمونه ده او ټول ناول د
 خپل سماج د سياسي او معاشي منډو تر پرو د پاره ليكل شوى دى
 او په دې ناول كښې ټول ټال د سماجي نا انصافيو، د سرمايه دارانه
 حكومت د پرمختگ د پاره د ملا، ملك، خان، حكومتې ماسلان،
 د قاضي، حضرت او نور ټول هغه كردارونه چې د سرمايه دارانه
 نظام دفاع كوي او د هغه د غلطو كړنو د تحفظ د پاره كار او زيار
 باسي په ضد ليكل شوى دى او ورسره د زيار كښې طبقې په خلاف
 د دوى كردارونه ښكاره كړې دي. او د ناول ټوله قيصه د هغو
 ظلمونو او بې لاريو په خلاف ده كوم چې د مقتدرو قوتونو له خوا
 مذهب د خپل سر كاري كار په گټه كارول او ملا چې د مذهب خاص
 كردار دى په خپله غېږه كښې ساتل او د اولس په ضد داسې كارول
 چې اولس هېڅ كله د يو تحريك بڼه نه كړې خپله او هر ناروا، روا
 گڼل شوې وي. او د خلقو له مذهب سره مينه او بيا له هغې څخه
 ناوړه گټه اخيستل بې بڼه په گوته كړې دي يعنې اولس صرف د
 مذهب د سپېڅلې ملگرتيا هر زور او بار پر ځان وړي يعنې په دې
 كښې چې پر شېر نومې هلک باندې د زنديقې دروغجنه فتوا
 لگيږي او بيا بې پلار هم له مذهب سره د مينې په خاطر پر زوى
 باندې زور اچوي چې كه تا د قران مجيد بې حرمتي نه ده كړې نو هم

وه بې منه. خدای رحيم دى رحم به درباندي وکړي او و به دې
بخښي. ولې چې ملا او قاضي وايي چې تا تر څو جرم منلى نه وي
نو توبه دي هم بيا نه قبلېږي په دا طرز دوى شپږ په دې راضي کړي
چې ده دا کار کړى دى او بيا چې بې ومني نو شپږ وايي چې زه
اودس تازه کوم تر څو توبه و کارم خو قاضي ورته په خنښم وايي چې
ستا نوره سزا سنگسار ده او پرتا د توبې ور وتړل شو او په داسې
حال شپږ سنگسار هم کړي.

نور محمد تره کي په دې ناول کښې ډېره ښه عکاسي کړې
ده چې داسې ناولونه هر وخت د تپتې طبقې د يووالي او د يوه
تحريك د پاره ښه رول لوبولى وي. دا ناول هم د هغو ښو ناولونو په
قطار کښې شمار ناول دى کوم چې په اولس کښې د طبقاتي
مبارزې درس ورکولای شي، لکه د مېکسيم گورکې ناول چې د
مور په نوم ليکل شوى دى. د دې (سنگسار) ناول يوه بېلگه چې د
طبقاتي مبارزې څرگندونه په ښکاره توگه ځنې کېږي لنډيز څه
داسې دي.

سهار پر لسو بجو چوکچوک (آوازده) شوه چې شپږ قران شريف
په غولتون کښې اچولى دى او په دې ترتيب بې ځان د سنگسار وړ
گرځولى دى. ... د شپږ لاسونه بې تر ملا ور وتړل. ... راځه کنه
زمونږ ملگري ټول لارل اوس ته دې خړه ته څه شپېلى وهې اصل
زنديق خو په لاس کښېوت. ... اوس اوس ملا صاحب له قومندانۍ
څخه راغى. هغه وايي چې تحقيقات به سبا ته شروع شي، ... بيا بې
د شپږ پلار مخته ورواړاوه.

نور به په زوى پسې نه گرځي او ...

په دې وخت کېښې عبدالفتاح نومي چې د کانو په وزارت کې
 بې د سرکاتب په حيث کار کاوه او یو له هغو درو کسانو څخه چې د
 شپږ د جرم د اثبات له پاره یې ملا ټینګه ترلې وه رانېکاره شو، کوم
 وخت چې یې ملا او د شپږ پلار یو ځای سره ولیدل نو ملا یې یوې
 خواته کړ او هغه ته یې وویل:

له دغه سپینزیري سره مه رږغېره له ده څخه بیا پوښتنه کېږي،
 د دې له پاره چې مونږ او تاسې یې پلار هم په خپلې خوا کړو او د
 شپږ په ضد د ده شهادت حاصل او یا لږ تر لږه په دې کیفیت کېښې
 بې طرفه کړو.....

د شپږ پلار د خپل لمسي له ښخولو وروسته ښځه جومات ته
 ورغلی چې د شپږ په باره کېښې معلومات تر لاسه کړي په جومات
 کېښې یې فتاح او د ده څو نور ملګري ولیدل چې د شپږ په باره
 کېښې په ډېرو تودو خبرو بوخت دي. د فتاح چې سترګې پر وښتلي
 نو یې پرېغ کړ:

د شپږ زندیقیتوب ثابت دی اوس تاته ښه موقعه په لاس
 درغلي ده چې ایمان وگټي او یا ایمان و بايلي... نو که غواړي چې
 د اسلام مقدس دین ته خدمت وکړي نو باید زوی تر پښو لاندې
 کړي او د حقیقت په شاوخوا کې شهادت ورکړي! (۹)

۲۷. د ناول نگار په حيث پښتو ادب کښې د

نور محمد تره کي مقام:

پښتو افسانوي ادب د ناول په برخه کښې مونږ له تر نور محمد تره کي له مخه داسې کوم بل لیکوال په مخه نه راځي چې پښتو ناول يې له جديد نوعيت سره اشنا کړي وي، او پښتو ناول يې له ريالزم سره اشنا کړي وي. يعني نور محمد تره کي دې چې پښتو ناول يې په لومړي ځل د يو ښه هنري ناول ليکلو سره اشنا کړي دی ولې تر دې وړاندې په لومړي ځل يو ناول چې د ماه روخ (نتجه عشق) په نامه باندې په ۱۹۱۲ کښې د راحت زاخېلي ليکلی او چاپ شوی دی خو پر هغه باندې لا تر اوسه څېړونکي په اتفاق نه دي ولې چې نيم خلق دا ناول د کرکټرونو په حقله د پښتو ناول نه بولي او د پښتو لومړي طبعزاد ناول يې هم نه بولي. او له دې وروسته بيا پر دې خبره ډېر څېړونکي پر دې خبره متفق دي چې په پښتو ادب کښې دوهم ناول په ۱۹۴۰ م کال کښې د نور محمد تره کي "بې تربېته زوی" نومې ناول دی چې يو اصلاحي ناول دی. خو ځنې ليکوالان بيا د حافظ محمد ادریس "پېغله" نومې ناول چې په کال ۱۹۵۰ م کښې چاپ شوی دی، د پښتو ادب دوهم ناول گڼي او ځنې ليکوالان بيا په دې نظر هم دي چې د پښتو لومړي طبعزاد ناول هم دغه د نور محمد تره کي "بې تربېته زوی" نومې ناول دی او دا دليل وايي چې د دې ناول سيمه، ژبه، لهجه، چاپېريال، کردارونه او قيصه ټوله پښتني او افغاني دي نو ځکه داله هره پلوه د ناول په ټول پوره دی او د دې ناول په شان تر دې وړاندې کوم بل

ناول په پښتو ژبه كښې نه دی ليكل شوی چې مونږ ورته يو طبعزاد ناول و وايو. البته د پښتو د لومړي طبعزاد ناول په حقله ډېر بحثونه شوي هم دي خو په دې تېرو بحثونو كښې د رشيد احمد څېړنه د كار وړ ده او د تحقيق په اصولو پوره څېړنه يې كړې ده.

رشيد احمد په خپل منطقي بحث كښې دا ثابت كړې ده چې د نورمحمد تره كې لومړی ناول "بې تربېته زوی" چې نيمگړی چاپ شوی دی د پښتو لومړی طبعزاد ناول گڼي او دا ادعا يې ثابت كړې ده چې هم دا ناول لومړی د پښتو طبعزاد ناول دی. زه د خپلې دغه تحقيقي مقالې په ليكلو كښې د څېړنې له مخې په دې نتيجه رسېدلی يم چې په دې اړه د رشيد احمد و شوي كار ته د قبوليت په سترگه وگورو، او هم دغه ناول د پښتو لومړی طبعزاد ناول و گڼل شي. هم دغه رنگه د دې ناول پر كومو نيمگړتياوو چې مخكښې نيوکه شوې ده هغه گوره چې كوم لامل ولري؟ البته د دې ناول په وئيلو سره او د هغه په فني توگه د ناول په چوكاټ كښې دننه په څېړنې سره به هر ليكوال او نقاد په دې پايله رسيږي چې هم دا ناول د پښتو لومړی ناول دی چې د ناول ټول كړه وړه، ژبه، منظر كشي، پلاټ، كردارونه، قيصه او ربط د يو ښه ناول ثبوتونه لري چې د هم دغو خصوصياتو لرلو باندې مونږ هم دا ناول د پښتو لومړی طبعزاد ناول گڼو.

پښتو افسانوي ادب د ناول په برخه كښې نورمحمد تره كی رښتيا هم يو ځانگړی مقام لري هغه په دې چې هغه په پښتو ادب كښې لومړی ليكوال دی چې د ناول په برخه كښې يې په فني توگه ناول ته ډېره پوره پورې ځانگړتيا ورپه برخه كړې ده او ورسره يې

پښتو ناول ته ځانگړی اسلوب هم ورکړی دی. دی اولنی لیکوال دی چې په اول وار یې پښتو ناول له آفاقي مفکورې سره اشنا کړی دی او په ناول کښې یې د خپل سماج رښتني انځورگري کړې ده. د ناولونو ژبه یې بېخي آفاقي او زړه را کښونکې ده. نور محمد تره کي په پښتو ادب کښې د نړيوالې کچې ناول لیکلو اعزاز په غاړه لري هم دا اعزاز لري چې د طبقاتي توپير انځورگري، د سماجي بې لاریو او ناوړه دودونو انځورگري یې هم په ښه توگه کړې ده. زما په اند نور محمد تره کی د پښتو ناول لیکلو په لړ کښې رښتیا هم داسې مقام لري چې دا به هر وخت ژوندی پاته وي د ده له ناولونو څخه واضحه ده چې نور محمد تره کی یو ښه ناول نگار دی. په دې اړه باندې ډېر څېړونکي هم په یوه خوله دي. په داستاني کلیاتو کښې چې د صادق ژرک په زیار او سمونه تالیف شوی دی. "ارواښاد نور محمد تره کی او د هغه پنځونې" تر سرلیک لاندې لیک کښې ش. حصین د تره کي په حقله څه داسې لیکي:

"ارواښاد نور محمد تره کی د خپل وخت له ادبي نړۍ څخه ډېر څه لري، د خپلې مورنۍ ژبې په څنگ کښې له دري، انگلېسي او اردو ژبو سره پوره بلدتیا لري. د سیمې او نړۍ د ډېرو وتلو لیکوالو له تخلیقاتو سره پېژندگلوي لري او ډېر په زړه پورې څه یې له هم دې لارې په پښتو او دري آثار وریات کړي دي. د هند د نیمې وچې له شتمن ادبي بهیر څخه ډېر څه ورسره دي او د اروپا (یورپ) د ادبي دنیا له ډېرو ښو او نامتو څېرو سره څېړنیزه پېژندگلوي لري. د ادبیاتو په هنري ښکلا او د ادبي تخلیقاتو په فني اصولو لاس بری دی." (۱۰)

په هم دې اړه باندي عبدالکريم بريالي په ليکنځي نومي مجله کېځه داسې ليکې:

اور نور محمد تره کي نه پشتو ناول که صنف کو آگه بډه ايا. وه بنيادي طور پر ناول نويس هي، کردارون کي تخليق اور منظم پلاټ پيش کرنے مي انکا کوئي همسر نه هي (۱۱)

ژباړه: (نور محمد تره کي د پښتو د ناول صنف ډېر مخ په وړاندي بيولي دي. هغه په بنيادي توگه ناول نگار دي، د کردارونو د تخليق او په مربوط پلاټ پيش کولو کېځي د هغه په سرڅوک نه شي کېدای.)

د نور محمد تره کي د ناولونو په حقله بناغلي زرین انځور

ليکي چې: ناول ليکنه د نور محمد تره کي د قلم هغه پنځونې دي چې په خاص ډول ورته بايد تم شو. په خپل وخت کېځي زمونږ د ټولو داستاني ليکوالو په تناسب په دې لړ کېځي د هغه کار د کميت او کيفيت له پلوه زيات دي (۱۲).

د نور محمد تره کي د ناول ليکلو په اړه طلعت بېگ مصداق په

خپله پي ايچ ډي مقاله کېځي ليکي چې:

ک. الف. ليبيديف د لومړي ځل لپاره دا خبره څرگنده کړه چې په پښتو ژبه د معاصر ناول ليکنې بنسټ ايسودونکی نور محمد تره کي بلل کېږي په دغو مقالو کېځي د ليکوال (تره کي) ژوند ليک او د نوموړي د ناولونو کره کتنه کېښل شوې ده. ک. الف. ليبيديف په روان ادبي بهير د نور محمد تره کي خدمتونه نه هېرېدونکي گڼي او

90
په پښتو ادب كښې بې د ناول د ژانر بنسټ اېښودونكې
بولې. (۱۳)

پروفېسر كانستانتين لېبېديف په خپله يوه مقاله كښې
نورمحمد تره كې د پښتو ژبې بنسټگر گڼي او ليكې چې:
"نورمحمد تره كې نه يوازې د افغانستان د يو وتلي سياسي
شخصيت په توگه نامتو دى، بلكې هغه يو با استعداد ليكوال او
په پښتو ژبه كښې د لنډ هنري داستان او ناول د رامنځته كېدو
نوبتگر او بنسټ اېښودونكې دى" (۱۴)

بناغلي رشيد احمد د نور محمد تره كې ناول "بې تربيته زوى" د
پښتو ورومبې طبعزاد ناول په حيثيت ياد كړى دى هغه ليكي چې:
"دا يوه ادبي سمونه ده چې مونږه بې په پرانستي زړه او فراخ
ذهن سره وكړو او دا تسليم كړو چې د پښتو ورومبې طبعزاد ناول
هم دغه د بناغلي نورمحمد تره كې "بې تربيته زوى" دى د دې ناول
نه خو په چاپ كېدو كښې څه ابهام شته او نه په طبعزاد كېدو
كښې. د دې ناول كردارونه، رحيم جان. د هغه مور، نيا او پلار
خان بابا سوچه پښتو وايي او په پښتني ماحول كښې ژوند كوي او
د پښتنو دود دستور په كښې ښودلى شوى دى" (۱۵)

دلته مونږ په دې نتيجه و رسېدو چې نورمحمد تره كې په
پښتو ناول ليكلو كښې د يو بنسټ اېښودونكي رول لري او په
ناول ليكلو باندې يې په فني توگه هم ښه لاس بردى د دې څېړنو
څخه څرگنديږي چې د نورمحمد تره كې د خپل وخت او ادبي
مقاميت په حقله د پښتو يو ښه هنري ناول ليكونكې دى. ولې چې
كله هم د ژبې په افسانوي ادب كښې پرمختگ كېږي نو له هغه

څخه ادبي پس منظر هم څرگنديږي. خو پښتو افسانوي ادب کښې
 ناول د څه پس منظر څخه بغير په ډېره تېزۍ سره فني او هنري
 پرمختگ تر لاسه کړی دی. او دا پرمختگ مونږ د نورمحمد تره
 کي په سرورکوو ولې چې نورمحمد تره کي په نړيواله کچه د خپل
 ادب سره سره د نورو ادبياتو هم مطالعه کړې ده. او دا دی چې تر
 اوسه يې لا ناولونو هم هغسې اهميت لري لکه يو ناول چې په يو
 خاص چاپېريال کښې وليکل شي او بيا په هم هغه چاپېريال کښې
 ډېر شهرت تر لاسه کړي. خو د نورمحمد تره کي ناولونو آفاقي
 حيثيت تر لاسه کړی دی هغه په دې چې دا ناولونه نن هم خوان پاته
 شوي دي. په ناول ليکلو کښې افاقيت تر لاسه کول رښتيا هم د
 ليکوال د پاره ستونځمن او سخت کار دی چې دا کار نورمحمد تره
 کي په خپل فن او هنر ثابت کړی دی او دا دی زمونږ مخې ته پروت
 دی او دا پورتنې بحث مونږ په دې تنيجه رسوي چې د پښتو لومړی
 ناول نگار هم نورمحمد تره کی او هم د ښه ناول ليکونکیو په قطار
 کي د سر په ليکوالانو کښې شامل دی. او مونږ هم د رشيد احمد
 ددې خبرې ملگرتيا کوو چې په پښتو کښې لومړی طبعزاد ناول د
 نورمحمد تره کي "بې تربيته زوی" دی. بايد دا خبره په پښتو ادب
 کښې په رسمي توگه و منله شي.

حوالې

۱. ژرک، محمد صادق، د نورمحمد تره کي داستاني کلیات، پښتو ادبي غورځنگ، شالکوټ، کال فروري ۲۰۱۴م، مخ ۱۴
۲. تره کي، نورمحمد، څړه، د ښونې او روزنې مطبوعه افغانستان، کال ۱۳۵۷ هج (۱۹۷۸)، مخونه ۹۱-۹۲
۳. ژرک، محمد صادق، د نورمحمد تره کي داستاني کلیات، سنگسار، پښتو ادبي غورځنگ، شالکوټ، فروري ۲۰۱۴م، مخونه ۵۱۱-۵۱۲
۴. ژرک، محمد صادق، د نورمحمد تره کي داستاني کلیات، د بنگ مسافري، پښتو ادبي غورځنگ، شالکوټ، فروري ۲۰۱۴م، مخ ۲۹۲
۵. مارکس، کارل، کمیونسټ مینیفیستو، ۱۸۴۸م، مخ ۱
۶. ژرک، محمد صادق، د نورمحمد تره کي داستاني کلیات، مخونه ۲۰۰-۲۰۱
۷. ایضاً، مخونه ۲۲۵-۲۲۶
۸. ایضاً، مخونه ۴۵۱-۴۵۳
۹. ایضاً، مخونه ۲۲۴-۲۴۹
۱۰. ایضاً، مخونه ۷۱۲
۱۱. لیکنځې، بریالي، عبد الکریم، پښتو ناول، پښتو اکېډمي کوئټه، قلات پریس کوټه، کال ۱۹۸۷-۱۹۸۸، مخونه ۵۱-۵۲
۱۲. زرخور، زرین، د پښتو معاصر داستاني ادبیات، دانش سپرنډویه ټولنه، کال ۱۳۹۳ هـ ش، ۲۰۱۴م، مخ ۱۵۳

93

۱۳. ژرک. محمد صادق، د نور محمد تره کي داستاني کلیات. مخ

۷۴۴

۱۴. ایضاً. مخ ۷۲۲

۱۵. احمد. رشید، پښتو ناول (سل کاله) ضیا سنز پرنټورز پېښور،

کال ۲۰۱۵م مخونه ۳۶۱-۳۶۲

درېم باب

د نورمحمد تره کي ناولونه په فني حقله مکمل او پوره دي چې په هر ناول کښې يې د فن ډېر زيات خيال ساتل شوی دی. داسې ښکاري چې دی د ناول ليکلو له مخه د ناول په فني لوازماتو خبر او په دې اړه ښه مطالعه هم لري. ځکه خو يې د ناول فني اړخ مضبوط دی او هيڅ فني نيمگړتياوې په کښې نه ښکاريږي. تر دې وړاندي يا په دې وخت کښې چې د پښتو نور ناولونه ليکل شوي دي چې په هغو ناولونو کښې فني نيمگړتياوې هم له ورايه ښکاري. البته د نورمحمد تره کي په لومړي ناول کښې هم فني نيمگړتياوې نه احساسیږي. يعنې دی پر ناول ليکلو باندې ښه لاس بردی.

دلته مونږ د نورمحمد تره کي د ناولونو د فني توکيو يا فني لوازماتو په اړه بحث کوو چې نورمحمد تره کي په خپل ادبي هنر باندې د ناول دغه فني اړخ ته څومره کتنه کړې ده او څومره يې په خپلو ناولونو کښې ورته ځای ورکړی دی.

۳.۱. قيصه:

قيصه چې د ناول ليکلو د پاره بنيادي عنصر دی تر څو چې له ليکوال سره يوه قيصه نه وي نو ناول ليکل مشکل وي او هغه قيصه حقيقت يا و حقيقت ته نژدې نه وي نو هم ستونځمنه شي چې ليکوال دي هغه قيصه په يو ښه ناول ليکلو کښې بدله کړي. قيصه چې د ډېرو کردارونو لوبېدلو پس منع ته راځي او دا قيصه ځکه ليکوال ليکي چې په هغې کښې د ژوندي چاپېريال يا د ژوندي سماج د ژوند عکاسي شتون ولري او دا قيصه د ناول د مرکزي

خيال د پوره او پای ته د رسولو د پاره د پلات په وسيله ربط يا تړون مومي تر څو يو بشپړ ناول ځنې جوړ شي. څومره چې قيصه خوندي وي هغومره ناول خوندي و، زړه وړونکې او دلچسپ وي.

د نورمحمد تره کي ټول ناولونه که مونږ وگورو د قيصې په حقله باندې په زړه پورې او بنکلي قيصه لري. د ټولو ناولونو قيصې يې نېغ په نېغه د انساني ژوند په حقله دي او ځکه زړه راکښونکې هم دي. ولي چې بالکل حقيقت سره جوختې قيصې يې ټاکلې دي. کله چې د نورمحمد تره کي يو ناول يو کس لولي نو هغه بالکل نه شي کولای چې ناول دې په منځ کښې پرېږدي يعنې نيمی دي و وايي او بيا دي بل وخت بقايا پسې و وايي. د هغه وجه دا ده چې داسې ناولونه په فني حقله مکمل ليکل شوي وي ځکه خو ويونکي له ځانه سره تر پایه په شعوري او عقلي توگه وړي او ويونکي دې ته مجبور کوي چې قيصه تر پایه و وايي چې دا په ناول کښې تلوسه (سسيپنس) ثابتوي. او دا د يوه ښه ناول له خوبيانو څخه وي چې قيصه يې جلبونکې او په زړه پورې وي. قيصه يې په ځان کښې دومره زور لري چې هيڅ يو ويونکي دې ته نه پرېږدي چې ورباندې ديغت احساس کړي. دلته به مونږ په لنډه توگه د نورمحمد تره کي د هر ناول د قيصې په حقله خپله تجزيه پېش کوو:

(۱) بې تربيته زوی: بې تربيته زوی د نورمحمد تره کي لومړی ناول دی چې مونږ ته په بشپړه توگه هم نه دی تر لاسه شوی خو بيا هم دا ناول په خپل تن کښې بشپړ دی. قيصه يې د ژوند مکمله عکاسي کوي او دا قيصه د يوه ځوان چې رحيم جان نومېږي، هغه

پر مور، انا (نيا)، او پلار (خان)، باندې ډېر گران وي. خو چې کله
 ځوان شي نو بيا پر خپل منځ باندې کارونه کوي د هيڅ چا خبره نه
 مني او څوک د باندې (باهر) څه ځکه نه ورته وايي چې د ده پلار ډېر
 سخي او تکړه کس دی ټول کلی او ديار ورته احترام لري او خان بيا
 ځکه څه نه شي ورته وئيلای چې په کور کښې مور او انا ورباندې
 خوابدې شي. ټول کليوال د خان سره خواخوږي کوي او ورته وايي
 چې دا زوی دي اوس زلمی شوی دی بايد و تعليم ته يې ورواچوي
 او سبق ورباندې و وايي چې په مستقبل کښې د خان پر تېر باندې
 يو ښه تعليم يافته او د قام په گټه انسان ناست وي. که نه وي نو بې
 لارې به شي اوس يې هم چې نوې ځواني ده لږ نامشروع (غير
 شرعي)، کارونه ځنې کېږي او د کلي خلق ځنې تنگ شوي دي. پکار
 دی مخنيوی يې اوس لا وکړي. په دې قيصه کښې ځکه دومره زور
 او ښکلا موجود دي چې دا د هر انسان د پاره ضروري وي او
 خواهش يې هم دا وي چې خپل اولاد ښه و روزي او د مستقبل د
 پاره يو ښه انسان ثابت شي. په دې ناول کښې ټوله قيصه دومره
 ربط سره لري چې بالکل ټوله قيصه د حقيقت آينه ده. نو ځکه
 داسې قيصه د يوه ښه ناول ثبوت هم ورکوي. او ورسره ټوله قيصه
 په فني حقله هم پياوړې ده چې دا يوه مکمله د ناول قيصه ده. داسې
 هيڅ فني کمي په کښې نه ښکاري چې سپری ورته صرف يو نکل يا
 داستان و وايي.

(ب) څږه: په دې (څږه) ناول کښې هم ډېره په زړه پورې قيصه
 انځور شوې ده. دا قيصه د څږه گانو د ژوند عکاسي کوي چې د تور
 په نامه کردار يې خاص کردار دی. تور چې يو ډېر غريب سپری وي

Handwritten notes in Persian script at the top of the page, including the number 1362 and some illegible text.

چې مور او پلار يې هم ژوندي نه وي او د ده يوه خور د بتکۍ په نامه يو کردار وي او دوئ خپل اکا خړ اکا را لوی کړي وي. خودی بيا په مزدوری پسې بل ښار ته په ژمي کښې ځي چې نس واپروي او يو څه د خور يا اکا د پاره وگتې او د کلي له څرگانو سره چې هر کال په ژمي کښې په مزدوری پسې د قافلې په شکل کښې ځي. په ناول کښې د څره گانو د ژوند په حقله هر اړخيزه مکالمې شوې دي چې دا قيصه يې تر پايه پورې په سالمه او هنري توگه رسولې ده. دا قيصه د سماجي ژوند سره سره د سياسي از معاشي هلو ځلو هم عکاسه قيصه ده او ورسره د مزدورانو چې په مزدوری پسې بهر ښارونو ته ځي او هلته يو څه ځان ته گتې خو بيا هم د سرمايه دارانو يا حکومتې خلقو، د غلو په شمول له دوئ سره کومې ناوړه او له ظلمه ډکې پېښې کېږي چې په ډېره زړه را کښونکې او بې له څه فني نيمگړتياو قيصه تر پايه رسولې ده. دې قيصه کښې مرکزي خيال د لوړې او لاندې طبقې تر منځ د ښکاره توپير په ضد مبارزه ده. او هيڅ گوندبازي يا سلوگن په کښې نه دي ښکاره شوي چې قيصه بې خونده کړي. دا قيصه يا موضوع آفاقي اړخ لري چې په هر سماج کښې شتون لري او داسې پېښې د سماجي تاريخ په هره سيمه کښې ډېر د اهميت وړ وي. ځکه ليکوال يې د قيصې په ټاکنه کښې ډېر مهارت لري او يوه آفاقي قيصه يې ټاکلې ده.

(پ) د بنگ مسافري: په دې ناول کښې د يوه ځوان چې بنگ نومېږي کليوال زلمی دی قيصه شوې ده. بنگ چې يو غريب ځوان دی د مزدوری د پاره له غزني څخه د قندهار په لور په مزدوری پسې ځي. د بنگ يوه کونډه مور او دوې خوښې وي او د دوئ

5053
3683
کونړ روډ چاڼ شتر پوښ
اول پښانگ قلم حنيف الله
سرويس

خپله محکه چې پلار يې په خپله ځنې خرڅه کړې وي او دوی بې
 جائيداده پاته شوي وي. او دی له پاوندوو سره په کله و کنبې ځې
 په دې خاطر چې ايکړ هم نه شي او په لارې بې خرڅ هم و نه شي. او
 بيا چې کله هلته ورسېږي نو يوه ورځ د وڅکيو د پاکولو په کار
 ولگېږي خو دوېمه او دريمه بيا د وړۍ په فابريکه کنبې د وړيو د
 مينځلو پر کار لگېږي او بيا سوکه سوکه خورا بڼه شي. کار بې هم
 زده کېږي او بيا د بڼه کار کولو په وجه د مشينانو په چلولو باندي
 له يوه استاد سره په دغه فابريکه کنبې شاگرد هم شي. خو د بڼه کار
 او اخلاص له کبله يې د فابريکې مشر په خپل کور کنبې د
 خدمتگار په حيث پر کار وگوماري او دی دلته په کار کنبې ډېر
 خوشحاله وي. خو له څو مياشتو وروسته دی بېرته د کور په خواله
 پاوندوو سره له هم هغه کاني نومې پاونده سره په ملگرتيا تر کلي
 راشي او بيا د کاني مور ورته دوې وزې (بوزې) هم په
 لوغزه (لوغځني) ورکړي چې د ده مور او خوبندي به يې لوپشي او
 شيدې به ځنې تر لاسه کوي. خو چې کله کورته راشي نو په کور
 کنبې بې هيڅ نه وي ولې چې بنگ چې کومې پيسې مور ته رالېږلې
 وې هغه ټولې سواي خورو (سودخورو) ځنې اخيستي وي او د ده له
 راتگ سره د ده دا نورې پيسې او دوه وزې هم سودخواره او د کلي
 خان صاحب په پورو کنبې ځنې واخلي او دوی بيا لاس او زنه سره
 کنبېنوي.

په دې ټوله قيصه کنبې خاص کردار د بنگ وي او په دې قيصه
 کنبې د سودخوارو، د خان د روپې او د بډايانو په خلاف هم بڼه په
 سماجي اړخ کنبې عکاسي شوې ده. او ورسره يې د موضوع

لوروالی هم ثابت کړی دی. فني اړخ يې ډېر زيات مضبوط دی. قيصه تر پايه په سم سمت کښې په ښو کردارونو او مکالمو زيب تن شوې ده. په ناول کښې د پاوندو د ژوند هم په سالمه توگه څرگندونه شوې ده. او د هغوی په مخ کښې سرکاري خلق، ماسلان او ملکان چې د پيسو د اخیستلو چمونه يې ښه زده وي او پاوندگان پر دې مجبور کړي چې له دوی سره مرسته وکړي هم ښه ژوندی عکاسي شوې ده. يعني د زیار کښې طبقې سره چې په ریاستي توگه کوم څه کېږي هغه يې هم په کښې عکس کړی دی.

(ت) سپین: سپین ناول چې سپین يې خاص کردار دی او دغه ناول د سپین په نامه شوی دی. قيصه يې څه داسې وي چې يو شتمن سړی وي هغه مړ شوی وي، د کور بهر خلق ولاړ وي په کور کښې ځوږ، شر او شور وي خو بيا يو کس په کښې رغ کړي چې درځی مړي ته غسل ورکول شوی دی نو د څه شي انتظار دی په دې منځ کښې مړی واخستل شي او د هدیرې ته د وړلو له مخه جنازه هم وشي او صاحبزاده هم دلته جنازې ته راغلی وي. او تر جنازې وروسته ملایان، اخوندزاده او صاحبزاده سره راټول شي او د قران تلاوت پیل شي. په دې منځ کښې صاحبزاده غږ وکړي چې د مړي تر ښخېدو له مخه اسخات (سخات) باید راوړل شي او و وېشل شي. تر ښخېدو له مخه اسخات (سخات) باید راوړل شي، هغه دورې پسې ورک په دې منځ کښې د مړي يو زوی ولاړ شي، هغه دورې پسې ورک شي بيا بل ولاړ شي هغه هم ورک شي خو د مړي ورور میرامد اکا (میر احمد) ورپسې ورشي. هلته پر میراث باندي دعوی وي او دی ورشي خښم وکړي او په زور چې يو څه لاس ته ورشي بس هغه تر هدیرې ورسوي او د سخات دپاره يې راوړي.

د کاسه
۱

له دې وروسته چې کله سخات و وېشل شي نو په ټولو خلقو کېنې گنگوسې شي چې دا خو سخات ډېر لږ دی صرف خيرات يې راگر او صاحبزاده هم خفه دی چې مونږ يې هم په عامو خيرات خورو کېنې حساب کړي يو، دا خو يې په ښه نظر نه راته وکتل خو بيا چې کله له هديرې او جنازې خلق بېرته د مړي کورته راشي نو په کور کېنې څه داسې قيصه وشي چې ابدار يا صاحب منصب خلق په جلا ځای کېنې کېنول شي او دوباره نور سخات په کېنې و وېشل شي.

ميرامد اکا هڅه کوي چې د مړي په څلورو واړو ښځو او د هغوئ په اولاد کېنې ميراث سم و وېشي خو د ده تر وس وتلې وي او خپلې وربندارې نه شي راضي کولای چې خبره ورسره و مني، دلته چې کوم زامن يا لوني حاضرول په هغو کېنې ټولو خپل اکا ته و وئيل چې مونږ ته بايد په يوه نظر وگوري. خو پر دې مهال د مړي د مشري ماينې مشر زوی نه دی حاضر چې هغه سپين نومېري او دی خورا کنجوس او وړی وي خو تکړه او زړور انسان هم وي او غواړي چې ځان ته لويه برخه يوسي. او د جايداد برخه په خپل نامه ډېره کړي ولې چې دی مشر ځان ته وايي او مور يې هم په دې اړه ورسره ملگري کوي. ولې چې ده او مور يې د خپل پلار په ژوند هم څه داسې هڅې کړې وې چې څه زيات څه تر لاسه کړي.

په دې حقله چې جايداد سم و وېشل شي دوی ټول وروڼه، مېرې او خوښې په کور کېنې سره اخته وي ان دا چې کله خو سروڼه هم سره مات کړي. ولې سپين په ډېره بې شرمۍ سره غواړي ټول جايداد د ځان په نامه کړي. د سپين د پارولو د پاره د سپين مور و

سپين ته وايي چې پلار دي ډېر غريب ؤ بيا چې يې زما د ولور
دپاره يو څه مخکۀ خرڅه کړه نو زۀ ورپورې بختوره او نېکمرغه
شوم دا ؤ چې د دۀ بخت په غرونو وخت او پرمخ يې ژوند خورا
شتمن شو او مالدار شو. بس بيا يې نو و نورو بنځو ته مخ وکړ او
يو. دوه، درې ودونه يې نور وغوښتل او زما و ستا يې حال تر دې
ځايه و رسوو. سپين هم د مور خبره ورسره تائيد کړه او وئيل يې
چې زۀ هڅه کوم چې له خپلو بنۀ خواوو سره مشوره کوم يو لاره به
پرې و باس تر څو ټول جايداد د ځان کړم.

په دې اړه باندې سپين د خان، ملا او صاحبزاده په اعتماد
کښې د اخستلو دپاره خپل پلان جوړوي او بيا يوه شپه دخان او
ملا صاحب ته دعوت کوي په هم دغه شپه ملا د مړي ټول
رخت، کالي او کوټونه له سپين څخه وړي او سپين بيا غواړي چې
ملا د ځان کړي ځکه يې دا شيان ټول ورکړل. او صاحبزاده ته يې د
خپل مړه پلار اس ورکړ چې صاحبزاده يې هم خوشحاله کړ او خان
ته بيا په مخکۀ کښې د مرستې ورکولو اسره ورکوي. په دې کار
کښې سپين بنۀ بريالۍ کېږي ولې چې خان او ملا له دۀ سره ملگري
دي سره له صاحبزاده. دوئ يوه منصوبه داسې جوړوي چې د سپين
خپله کشره مېړه چې يو زوی او لور يې دي هغه هم واړه دي. ځکه
چې بيا دې غواړي چې د هغو برخه به هم ځنې لاندې کړي. دلته ملا
ورته شرعي لاره ورنښي او خان بيا د مشرتابه په حيث هر څه کوي
او خان د کلي پر هر سړي رعب لري او هر څوک يې خبره د منلو وړ
بولې نو ځکه دوئ په برياليتوب سره خپل دغه پلان مخ په وړاندې
وړي. له دې سره ملا او خان، صاحبزاده هم په اعتماد کښې اخستي

دي دوي کوشش کوي چې د سپين اکا ميرامد اکا هم له خان سره
ملگري کړي خو هغه ورته و وئيل چې زه درسره ملگرتيا ځکه نه شم
کولای چې زما ورور سره اړيکې ښې نه وي.

دا رنگه دوي اخر په دې کښې بريالي شول چې د سپين په
خوښه بې وېش وکړ او هغه څه چې سپين غوښتل هغه بې ورته د ده
په برخه کښې ورکړل. هغه کونډه چې د سپين کشره مېره وه هغه هم
وسپين ته ورپاتې شوه او يو څو وخت وروسته بې هغه کونډه هم پر
بل چا خرڅه کړه او په بدل کښې بې پيسې واخيستې، که څه هغې
نارې چيغې کړې چې زه بل مېره نه کوم زه د خپل زوی په سر کښېښم
خو د پيسو او جايداد په خاطر خرڅه کړه.

له دې پس هم د دوي د کور حالات ټيک نه شو. ولې چې د
سپين کشر ورور چې گردی نومېده هغه له کوره ورک شو او سپين
پوره په قرار شو.

دغسې وخت تېرېده نو سپين چې به کله سوچ وکړو چې خان او
ملا د ده او د يتيمانو په محکه او سرمايه خوندونه اخلي په نورو
خلکو کښې به بې کله کله داسې وئيل چې خان او ملا زما د ميرو او
ورونو په مال باندي شتمن دي او خوري بې ځنې. دا خبرې تر ملا او
خان هم رسېدلې.

کوم وخت چې به سپين وليدل چې دوي د ده د مېريزو ورونو په
شتمنۍ کښې بډايان شول نو يو بل ته به بې د دوي د بې انصافي
څخه خوله وهله، د ده په دغو شکايتونو خان غور نه اېست، خو په
پای کښې د سپين شکايتونه نور هم پسې ډېر شول او خان بې په
تنگ غوندي کړ، نو يوه ورځ بې ور وغوښت او ورته بې وئيل

سپينه ستا خبرې ډيرې شوې دي، تل هر کس او نا کس ته وايې چې ما او ملا صاحب ستا په حق کښې ظلم کړی دی خو ته بايد و پوهېږې چې ستا شتمني تر پخوا خورا ډېره شوې ده، ستا اکثر و گرويو او اجاره قوالې او اجاره خطونه نه درلودل، ډېرو پوروو درته پښه و نيوه او پر اصل سر درته پښمانه شوي، خودا زه او ملا صاحب و چې دا ټول مو درته تابع او ستا حق مو ترېنه حصول کړ. (۱)

له داسې قيصو وروسته ملا او خان خورا پرېشانه هم دي ولې چې په خلقو کښې يې کردار ښه نه ښول کېږي نو ملا يو ورځ فکر وکړ او خان ته کورته ورغلي قيصه يې ورته وکړه چې دا سپين خو په دوو پسې خوله خلاصه کړې ده او بدنامه وي يې. نو ملا صاحب و خان ته ووييل چې که داسې چل وشي چې ستا او سپين په منځ دا ماني ورک کړو او دا ماني په دوستۍ بدل کړو ښه به وي ترڅو دا قيصه ختمه شي.

هغه دا دی چې د سپين يوه کمندره غوندي خور ده هغه به ستا زوی (ژر) ته و غواړو او هم ستا لور (ورانگو) په خپله سپين ته ورکړو چې په دې توگه د دواړو کورنيو په منځ کښې دوستي او ملگري نوره هم ډېره شي او دغه اوسني ټول جنجالونه او سيالي به ورکي شي. خان دغه دوستي نوره هم په گټه وگڼله.
ملا صاحب:

کور دي ودان چې زما خبره دې نرمه و منله زه به سپين هم دغه کار ته چمتو کړم او ډېره هيله ده چې هغه هم دغه خبره ومني، په دې دوستۍ کښې زمونږ او ستاسې خورا ډېرې گټې دي که څه هم مونږ

او تاسې د يوې ډلې خلق بلل كېږو او گټه مو سره شريكه ده او په دغو موقتي خواديو مونږ نه شو سره جلا كېدلای خو بيا هم دغه مازې د طبيعت خړوالی به هم له منځه ووځي، او په دې توگه به پوره خلق او بزگران زمونږ او ستاسې له اختلاف او بې اتفاقي څخه گټه نه واخستلای شي (۲).

دلته ناول ختم شي يعنې د قيصې اختتام يې هم په تجسس كښې پرې ايښي دی چې دا هم د يو ښه ناول ثبوت وركوي او خپل پيغام يا مركزي خيال هم په سالمه توگه تر پايه ورسوي.

(ټ) سنگسار: سنگسار نومې ناول هم د نور محمد تره كې يو ډېر په زړه پورې ناول دی چې قيصه يې څه داسې وي. په كابل ښار كښې يوه غريبه كورنۍ چې په خپل ځای كښې اوسي يو پلار (باباخان) او يو وړوکی زوی چې شپږ نومېږي او يوه د شپږ مور د ژمي يخ موسم وي او دوئ چې د خپلې غريبۍ په خاطر مزدوري كوي باباخان سهار وختي ښار ته راشي او د سرک پر غاړه د يوه حمام له مخه كښېني او د موخيتوب كار كوي او ورسره زوی (شپږ) هم راولي او په بازار كښې د ده مخامخ د سرک پر دې بله غاړه كښېني د وڅكيو اوبه خرخوي او نارې وهي كشمش او كشمش په زړه پورې كشمش، او پلار يې بيا د خلقو و پښو ته گوري چې د چا گوټ يا خپلۍ خري وي يا خيرنې وي پالش غواړي. دلته دوئ كله له پوليس والا څخه هم په تنگ شي چې هغه يې نه پرېږدي كله څه ورته وايي او كله څه.

خو چې كله كورته راشي نو د شپږ مور (سپينسري) بيا هره شپه و خپل مېړه باباخان (موخې) ته دا وايي چې زوی مو اوس شكر لوی

او تاسې د يوې دلې خلق بلل کيږو او گټه مو سره شريکه ده او په دغو موقتي خوابديو مونږ نه شو سره جلا کېدلای خو بيا هم دغه مازې د طبيعت خړوالی به هم له منځه ووځي، او په دې توگه به پوره خلق او بزگران زمونږ او ستاسې له اختلاف او بې اتفاقي څخه گټه نه واخستلای شي (۲).

دلته ناول ختم شي يعني د قيصې اختتام يې هم په تجسس کښې پرې ايښي دی چې دا هم د يو ښه ناول ثبوت ورکوي او خپل پيغام يا مرکزي خيال هم په سالمه توگه تر پايه ورسوي.

(ټ) سنگسار: سنگسار نومې ناول هم د نور محمد تره کي يو ډېر په زړه پورې ناول دی چې قيصه يې څه داسې وي. په کابل ښار کښې يوه غريبه کورنۍ چې په خپل ځای کښې اوسي يو پلار (باباخان) او يو وړوکی زوی چې شپږ نوميرې او يوه د شپږ مور د ژمي بيخ موسم وي او دوئ چې د خپلې غريبۍ په خاطر مزدوري کوي باباخان سهار وختي ښار ته راشي او د سرک پر غاړه د يوه حمام له مخه کښېني او د موخيتوب کار کوي او ورسره زوی (شپږ) هم راولي او په بازار کښې د ده مخامخ د سرک پر دې بله غاړه کښېني د وڅکيو اوبه خرخوي او نارې وهي کشمش او کشمش په زړه پورې کشمش، او پلار يې بيا د خلقو و پښو ته گوري چې د چا گوټ يا خپلۍ څري وي يا خيرنې وي پالش غواړي. دلته دوئ کله له پوليس والا څخه هم په تنگ شي چې هغه يې نه پرېږدي کله څه ورته وايي او کله څه.

خو چې کله کورته راشي نو د شپږ مور (سپينسري) بيا هره شپه و خپل مېړه باباخان (موخې) ته دا وايي چې زوی مو اوس شکر لوی

شوی دی باید ورته یوه نجلۍ وغواړو ترڅو د ده هم اړخ تود شي او مونږ هم د گور پر غاړه یو. خو بابا خان بیا له نېستی سر ټکوي او ورته وایي چې دا خو د شتمنو خلقو کار دی زما و ستا په وس څه پوره دي، هغه ورته وایي چې ولور د عثمان غني له خزانو دی، مونږ به یې صرف سر ور اخته کړو بیا د خدای کار دی خدای مهربانه دی.

پلار یې هم غواړي چې داسې وکړي خو خپل وس اجازه نه ورکوي. او خان بابا پر خپل عبادت باندې هم زور ورکوي او زوی ته هر وخت وایي چې زویه لمونځ کوه او بڼه کوه ناوړه کارونه مه کوه، حرام مه خوره خدای غني دی حلاله به راکړي. او هر وخت د ملایانو خبرې ورته کوي چې نن ملا صاحب داسې وئیل، نن یې داسې وئیل، ته باید لمانزه ته راځي چې خدای ناراضه نه شي راڅخه.

په دې ورځو شپو کښې یوه ورځ یوه ښځه (کونډه) چې دوې لونه ورسره دي، د دوې کره راشي د کرایې د پاره په سرای کښې ورسره د اوسېدو د پاره راشي خو بیا کونډه د شپږ له وجي لږ نته وکړي چې دا زلمی هلک دی داسې نه وي چې تر منځ مو څه بې خونده پېښه رانه شي. ولې چې د کونډې لونه هم پېغلې دي. خو البته په دې منځ کښې شپږ غرمه کورته راغلی او د کونډې لونه یې هم ولیدلې چې په هغو کښې یوه گلالۍ او بله ښاپېری نومېږي، په دوې کښې گلالۍ له شپږ څخه زړه یورو او هم گلالۍ ورباندې زړه و بایللو. خو د شپږ په اصرار د شپږ مور هغه کونډه دې ته مجبوره کړه چې هغه له دوې سره په دغه ځای کښې په یوه خونې کښې

ورسره واروي. هم دا و چي هغه کونده اولونې بي په لږو شپو کښي
د دوي همسايه او په يوه ځاي کښي سره اوسيدل پيل شول.

دا کونده بنځه د مدير اغا چي يو سرمايه دار سړي دی د هغه په
کور کښي مزدوري کوي د کور کارونه ورکوي. سهار وختي ځي او
بيا بېرته ماخوستن ناوخته پوري د مدير په کور کښي کار کوي بيا
کورته راځي په دې ډول د خپلو لویو د نفقه برابروي.

د شېر پلار چي له خپلي غريبی څخه فريادونه کوي، په دې
وجه شېر هم هره ورځ ورته وايي چي زه اوس لوی يم کوم بل سم کار
بايد موندۀ کړم او تر څو ژوند مو څۀ خوشحاله شي. خواخوږي پلار پر
دې مجبوره کړي چي هغه اجازه ورکړي او دی بلې خواته په کار
پسي ولاړ شي. په کار پسي دلته په کابل کښي يو سرمايه
دار حاجي صاحب دی چي په دولتي خلقو کښي خورا لاس رسي
لري. په دې ډول شېر د هغه حاجي په سفارښتنه په حکومتي
پوليسي خانگه کښي د ماسل په توگه د بل چارواکي پر ځاي
عبوضي وټاکل شي.

په دې ماسلي کښي شېر له تنخوا سره سره نوره هم لاس وهنه
کوي چي دی د خپلو لویو حاکمانو د پاره ماسلات اخلي نو ځان ته
هم ښه ډېره گټه کوي. او په هغه پېښي چي ډېرې سره يو ځاي کړي
بيا بي پلار ته راولېږي او دلته بي مور ډېره خوشحاله وي وايي چي
اوس به نو ضرور شېر ته گلالي ورغواړم. همداسي وشي چي د
شېر او گلالي کوزده وشي. اوس نو شېر نور هم زيات محنت او
خواري کوي چي ولور ادا کړي د هغه دپاره ډېرې پېښي وگټي.

دلته د دې کونډې میراث خواره هم راشي او کونډې ته وايي ستا د لور ورلور به مونږ ته راکوې ټول که نه وي نوهم نيمې خو به ضرور راکوې. هم دغسې و منل شي چې د ولور نيمې به د کونډې و میراث خورو ته ورکوي.

شېر چې په ماسلي کښې ډېر مشهوره او د هر حاکم او افسر خورا ډېر خوښيښيري. نو ځکه افسران پر ده هم ډېر مهربانه وي او خورا ښې پيسې ورکوي. هم دارنگه يو ورځ شېر چې د تکړه او زړور ماسل په توگه په ټول ديار پېژندل شوي ؤ. د يو ملک صاحب پر سيمه ورغلی له هغوی څخه يې د ماسلاتو غوښتنه وکړه د هغه مزدورانو يا خواریکښانو ورته انکار وکړ او دی يې خورا ښه وډباوه او بيا يې پرچه هم پر کات او دی جېل ته ولاړ. چې دا ټولو د پاره د پرېشانی سبب ؤ.

خو بېرته ژر د هم هغه حاجي صاحب په شفارښتنه خوشي کړل شي. له دې وروسته شېر يو کار هم نه درلود خو بېرته هغه حاجي صاحب ته ورغلی او حاجي صاحب له ځانه سره د خپل معاون يا شخصي کس په توگه واخستو او ده به ورسره بکس اخستی ؤ او د حاجي صاحب کارونه به يې په ادب او مهارت کول خو يوه ورځ حاجي ډېر ورته خښمېدلی ؤ او ورته يې ووئيل چې هلکه شېره! په تا کښې دوه لوی عیبونه دي. يو دا چې دینداري نه کوي او بل دا چې زما د کارو په حقله له خلقو خبرې کوي او ټول خلق راخبر کړي. هغه ورځ هم ما د گمرک د رئیس د پاره يو سوغات درکړ تا ټول خلق راخبر کړي ؤ او نور غټان په ما خبر شول. چې له کبله يې زما ډېر

زيان وشو. نور ته بايد له ما نه ولاړ شي. شپږ چې هر خومره زاری
وکړې خو حاجي صاحب نه منله.

له دې وروستو شپږ مجبوره شو او هغه پخوانی کار يې پيل کړ
خو څه وکړي بله چاره يې نه درلودله. د شپږ زوی هم پيدا شي او د
ده زړه په زوی باندې خورا پوره دی چې بڼه دی خدای زوی را کړم
دغه د شپږ مور خو بېخې له خوشحالی و زر کوي چې خدای لمسي
ورکړ.

د شپږ زوی چې سدوجان يې نوم و رباندې ايښی وي يو ورځ
تېزه تبه شوه. شپږ، پلار، د شپږ مور او خوانې په دې اړه ډېرې
منډې وکړې چې له يو ملا يا اغا صاحب يا له پيره څخه ورته
تعویضات يا دمونه راوړي. تر څو سدوجان جوړ شي. خو هر څه
منډې ترې چې يې وکړې اخر سدوجان جوړ نه شو او يوه ورځ مړ
شو. د سدو مرگ شپږ ډېر بې حوصلې کړ او ډېر سخت خواشيني
شو نارې بغارې په کور گډې وې اوس به سدو وړې جنازه او هديره
به يې کوي خو په دې منځ او رش کښې پوليس راشي شپږ تر
وستخو ونيسي او په زور يې کش کړي چې ته زندیق شوی يې د
شپږ او پلار يې سر نه په خلاصیږي چې دا څه قيصه ده البته هلته
چې بوځي نو بيا ټول خلق ورباندې ټول وي چې دی به اوس اقرار
کوي بيا به سنگسار کېږي. خو په دې اړه شپږ ته هيڅ معلومات نه
وي چې پر څه يې جېل ته راوړی دی.

د شپږ پلار هم ماجت ته پسې و راشي چې شپږ مو څه کړ هغوی
وايي ته کښېنه ډېره لويه گناه يې کړې ده قران شريف يې په غلتون
کښې غورځولی دی. هغه مهال چې د شپږ زوی مړ شو او شپږ د

سدوجان تر سر کوم قران شريف ايښي و هغه يې له ډېرې خوابدې
بهر په غولتون کښې غورځولې دى .

شېر د خپل جرم په سبب پوښتنه کوي چې زه مو ولې راوړى يم
خه گناه مې کړې ده؟ دلته فقير محمد نومې کس ورته وايي: دى
(فقير محمد) سهار وختي لمانځه ته جمات ته روان وي چې د شېر د
کور په غولتون کښې يې د قرآن پاڼې په غولتون کښې دباندي
پرته ليدلې وي او ورته يې وئيلي دي دا تاپه خپله په کښې اچولې
دي. شېر او پلار که يې هر څومره قسمونه او لوړې وکړې چې دا
کار شېر نه دى کړى خو هيڅ وس يې نه وي او برسېره پر دې د دوى
دا هڅه ده چې د شېر پلار پر شېر گواه جوړ کړي چې شېر دا کار
کړى دى نو شېر به توبه و کاري او خداى به هم خوشحاله شي.
شريعت به هم پر ځاى شي.

دا ټوله کش واکش او و ورځې وچلېدو خو اخر د شېر پلار په
دې او مېد راضي شو چې شېر بايد دا جرم ومني او بيا به يې خداى
توبه قبوله کړي تر څو دا مسله ژر ختمه شي. د شېر په پلار اقرار
وکړي او شېر پلار و شېر ته هم ووايي چې زويه ته يې و منه بيا توبه
وکاره خداى مهربانه دى. دا خلق خواران دي ټول و پرېشانى ته
اچولې دي.

هم دارنگه د شېر پلار ولاړ شي چې د سدو د کفن او دفن کار
وکړي. يو څوک هم نه ورسره ځي او ورته وايي دا د زينديقي زوى
دى د دې جنازه مونږ نه کوو خو دى اخر په خپله مجبور شي ولاړ
شي سدو پټ کړي او په دې هيله راشي چې شېر به اقرار وکړي او
بيا به راخلاص شي. په دې توگه شېر هم د پلار له لارې مجبور کړل

شي اقرار وکړي او د اقرار وروسته ورته وايي چې زه اودس کوم غواړم چې توبه و کارم خو قاضي صاحب ورته وايي چې نور نو پر تا د توبې ور بند شو. ته بايد سنگسار شي. په دې ډول دوی سنگسار کړ. د ناول پای پر دې ټکيو کېږي:

په دې وخت کېږي يو پوه زلمی دوو نورو پوه ډوله زلميانو ته و وئيل: دغه خوار او بېوزله د دې د پاره قرباني شو چې د خپلې پاچهۍ ستنې په ټينگي کړي.

له دې دوو کسانو څخه يوه پوليس ته رغ کړل چې دغه پوه زلمی و نيسي، خو هغه د خلقو په لويه ډله کېږي ننوت او ځان يې له دوی څخه نيهام کړ. (۳)

۲.۳. پلاټ:

پلاټ په لغوي معنی کېږي د محکمې و يوې ټوټې ته وئيل کېږي. خو په ادبي اصطلاح پلاټ د ناول په بنسټيزو لوازماتو او عناصرو کېږي يو عنصر دی چې د ناول په جوړولو کې بنيادي کردار لري پلاټ په ناول کېږي د وړو وړو قيصو و تړون ته وئيل کېږي چې دا تړون بنایسته او زړه راکښونکی ربط په ډېر منظم ډول ولري. او په دې توگه د ناول ټوله قيصه بنایسته او زړه وړونکي جوړه شي. يعنې د وړو وړو قيصو يا واقعاتو و زنجير جوړېدو ته پلاټ وئيل کېږي.

د نور محمد تره کي د ناولونو د پلاټ په حقله به د هر ناول په ځانگړي توگه د پلاټ نمونې راواخلو تر څو دا څرگنده شي چې د تره کي د ناولونو پلاټ څنگه دی؟ زما د مطالعې له مخې د نور

محمد تره کي د ناولونو پلاټ ډېر مضبوط او منظم دی. او بالکل سپری دا نه احساسوي چې دا ورې قيصې يا واقعات په ناولونو کې ناخپه راغلي وي يا د حادثې له وجې وي بلکې داسې احساسېږي چې په ناولونو کې پر پلاټ باندې ډېر برلاسيټوب لري او ټولې ورې ورې قيصې چې پېښېږي نو هغه له لومړې سره د تجسس په نتیجه کې رازېږي او يو فطري رنگ لري. پلاټ ته فطري رنگ ورکول رښتيا هم د ښه ناول نگار کار وي. ولې چې پلاټ کله هم مات شي نو پر هغه ځای د ناول ويونکي ديغت او بې ترتيبې احساس کړي چې دا د يو ناکامه ناول ثبوت وي خو د نورمحمد تره کي په ناولونو کې هېڅ داسې مواد په نظر نه راځي. يعني دا يې په ناول کې د پلاټ مضبوطوالی ثابتوي. او په ټول ناولونو کې يې د پلاټ له لارې تجسس موجود دی او ويونکی سم دم له ځانه سره تر پايه وړي. چې د پلاټ ښه والی ثابتوي.

۱. بې تربیته زوی: د پلاټ يا د واقعاتو د تړون په حقله کې تربیته زوی" يو ښه ناول دی او په دې ناول کې د واقعاتو تړون يعني د پلاټ د ښه جوړولو باندې په سمه توگه او په شعوري ډول ورته پام شوی دی. ناول نگار په دې ناول کې د فن هم خیال ساتلی دی او فني نیمگړتیاوي په کې نه ښکاري. قيصه يې تر پايه تجسس لري چې دا يې د ناول د ښه پلاټ ثبوت دی. خو دا چې د پښتو ژبې اول ناول دی او بيا د ناول په برخه کې د وخت او عصر په تناظر کې ورته وکتلي شي نو داسې ناول په لومړي وار د يو ادب برخه جوړېدل د ښه ناول په برخه کې شمېرل کېدای شي.

د واقعاتو تړون او د پېښو د پېښېدلو طرز يې فطري دی. حادثاتي نه دی. يعنې سرې داسې احساسوي چې دا نوې واقعه چې پېښه شوې ده نو دا به هر ورو دغسې کېده. د واقعاتو فطري تړون د ښه پلاټ ثبوت وي.

يوه ورځ يې پر بېلډيو باندې له يوه يتيم هلک سره جنگ او هغه يې وزله يې په يوه لوی کاني پر ککړۍ و وېشت او سر يې ورمات کړ، هغه په چيغو او نارو کورته ورغلی مور چې يې د خپل زوی سر مات او مخ يې په وینو لړلی وليد. خورا په قهر او خښم او غضب سره يې خپل زوی تر لاس ونيو او د رحيم جان کره ور رهي شوه.

د رحيم جان پلار پر کت باندې پښې غزولې او او د خپل زوی د اصلاح کولو په فکر کېښې ډوب تللی ؤ. چې کونډه او زوی يې دواړه سره راتلونکي وليدل له ځايه راپورته او په خورا اضطراب سره يې د هلک وخوا ته وکتل او د ده له مور ه يې پوښتنه وکړه، چې خیر دی د زوی سر دې ولې په وینو لړلی دی، چا وهلی دی او ښه يې ولې گرځېدلې او ډول يې پر څه الوتی دی، خیر څه پېښه ده؟ دا خوارکی دوه گامه له ده څخه ورته ورله ټوله کېښېسته او له شرمه يې شونډان نه شو سره پورته کولای. هلک ورته راوړاندې او په ژړه غوښي او رپرېدونکي رخ سره يې ورته و وئيل چې:

رحيم جان په دې راز ووهلم، ده چې د خپل زوی نوم واورېدو پر له و پېچل شو او تر سر يې څړيکې ووتې، د بدن ټوله وېښتان يې له ستنې جگ جگ ودرېدل، پته خوله ولاړ، هلک تر لاس ونيو پر سر يې لاس ورتېر او بيا يې پر مخ ښکل کړو د سر تپ يې په تود او بو ښه پاک ورپرېولی او نوکی آيدين يې پر واچول، پښه يې پر

کښېنډه او ور وې تاره، بيا يې يو څو خوږې په جېب کښې
 ورواچولې او مورته يې هم يو څه ونيول او د زړه ډاډ يې ورته
 ورکړ. (۴)

دلته په دې پورتنې پېراگراف کښې د ناول په قيصه کښې يوه
 نوې پېښه رامنځ ته شوې ده او څه رنگه چې د کونډې زوی وهل
 شوی دی او بيا هغه په څنگه هنر سره د ناول د قيصې برخه جوړه
 کړل شوې ده. رښتيا هم سړی داسې احساسوي چې دا يو فطري
 عمل دی او دې نوې پېښې د ناول فن ته هيڅ زيان نه دی رسولی. له
 دې معلومېږي چې ليکوال د وړو وړو پېښو او واقعاتو د رامنځ ته
 کولو ښه فني مهارت لري او د ناول فني لوازمات هم په نظر کښې
 ساتي. صرف قيصه پر مخ نه وړي چې بس قيصه پوره کړي او د فن
 برخه په کښې ماته وي.

۲. څره: په دې څره نومې ناول کښې خورا يوه خوندور قيصه په
 ډېر هنري انداز را اخیستل شوې ده چې ټوله قيصه مخ په وړاندې
 داسې انداز لري چې هيڅوک نه شي کولای چې دا ناول د وئيلو په
 وخت په منځ کښې پرېږدي. ولې چې د ناول قيصه ټوله د خپل پلاټ
 له وجې دومره خوندوره او زړه را کښونکې ليکل شوې ده چې فني
 نيمگړتيا په کښې نه احساسېږي. د پلاټ مضبوطوالی د ناول فن
 ثابتوي. يعنې په ټول ناول کښې له لومړي سره د قيصې پيل او بيا
 پرمخ قيصه بيول او بيا قيصه پای ته رسول. د ښه مضبوط پلاټ له
 وجې کېږي ولې چې کومې وړې وړې پېښې د ناول برخه جوړې
 شوې دي. هغه په داسې هنري انداز را اخیستلې شوې دي چې په
 هغې کښې فطري رنگ برېښي او هيڅ څوک دا نه احساسوي چې

یوه واقعه بې ځایه په کبښې منډل شوې وي او د هغې واقعه د پېښې څه اثرات په روانه قیصه کبښې نه وي انځور شوې یعنی د واقعاتو تړون یې ډېر قبلونکی انداز لري داسې قطعاً نه احساسیږي چې ګواکې دا پېښه غیر فطري رنگ لري د واقعاتو د تړون یوه بېلګه یې څه داسې ده:

د لارښونکي خوږو خبرو او د ټوپک والاؤ زړورتیا دغه جرګه خورا ښه خوشحاله کړه، او په ډېرو خوږو هیلو سره ولاړل. په دې مرکه او جرګه کبښې دا هم فیصله شوه چې څره ګان به وروسته له دې پر لوړ ځای اور نه بلوي او څو چې یې وس وي په ژورو ځایو کبښې به دوئ دغه کار کوي.

ګهڼځ وختي د څره ګانو قافله په بسیارې پټه خوله او بې له کومې لوړې ځوږي و لېږدېدل. د ورځې یوولس نیمې بجې به وي چې څره ګان او یو څو څره بې چې مونږ یې قافله بولو د غره په یوه تنګي راکښېوتل، ټول پټه خوله روان دي داسې چوپه چوپیايي ده چې ته به وايې چې سړیو او خرو ساوي نولې دي او هیڅ څرپ نه اورېدل کیږي.

لومړی تر هغه چې قافله په تنګي راکښېوزي نو دواړه ټوپک والا په بیره یو د تنګي یوې خوا ژی ته او بل یې بلي خوا ژی ته وختل او هلته یوې لوی په ځای د (هشه) ریغ واورېدل شو، خو سره له هغه هم که چرې د سړي او یا څره پښه به له کومې ډبرې سره و منبتله سمدلاسه به د ټولو غوږونه بک شول او سترګې به یې هغې خواته واوښتلې.

دا تنگی بنه اوږد غوندي دي څره گان تقريباً ۵۰ دقيقې نور هم
 په تنگي کښي لارل، له دوي سره سم غټو او ژورو باندې ډواړه
 توپک والا روان دي، دوي کله ډبري ته ځانونه نيام کړي او کله
 ښکاره سي، په همدغه وخت کښي و چې د چورلي رخ شو او په سم
 دلاسه ورپسې په يوه پلا درب شو، ټول تنگي له دوده ډک شو چغ
 ويغ جوړ شو، د خرو انگارې د سرو له زگپروي سره يو ځای شوې،
 او هيڅ خواته د ځغاستي لاره نه شته، څوک د (الله اکبر) نارې
 وهي، څوک سوکه سوکه د (الا الله) کلمې وايي (۵).

له پورتنۍ ټوټې څخه چې د څره ناول څخه مو رانقل کړې ده
 د ناول د پلاټ اندازه کولای شو، چې دا ناول څومره په فن پياوړی
 دی. په څومره هنري انداز د يوې نوې پېښې د رامنځ ته کېدو فن د
 ناول نگار په نظر کښي دی او په شعوري انداز د ناول فن په نظر
 کښي ساتي او يو فطري رنگ يې ورکړی دی چې قاري دا احساس
 نه کوي چې گواکي دا نوې واقعه په زور را اخستل شوې ده.

۳. د بنگ مسافري د دې ناول پلاټ هم مونږ د ناول څخه د
 يوې بېلگې په را اخيستلو سره معلومولای شو. د دې ناول پلاټ
 خوبخې ډېر خوندور او لا زيات په فني ټول پوره پلاټ دی، او
 سره له دې چې په دې ناول کښي وړې وړې قيصې هم ډېرې دي او
 په ډېر هنري انداز يې ترتيب هم ډېر پياوړی دی او بالکل يو ډېر په
 زړه پورې پلاټ يې ورکړی دی. چې دا د ناول نگار په ناول ليکلو
 کښي فني مهارت او لا پرمختگ ثابتوي. په دې کښي هم د
 واقعاتو تړون لا خوندور او په زړه پورې، زړه را کښونکی او له
 تلوسې ډک پلاټ دی.

بله ورخ د پونده كلي د كلات او د جلدك ترمخ وارول، ماښام
ډم ډول واهه او په داسې طرز يې وواهه چې گواکې سبا کلي مېشت
دی او نه کډه کېږي.

سهار معلومه شوه چې کلي په رښتيا نه باريږي دليل او علت يې
دادی چې هغه خو کسه سوداگر راغلې دي کوم چې په ځنو پوندو
باندي يې ذ وړيو روپۍ پاته دي، په تېره بيا کاني نسبتاً ډېر
پوروپي غوندي دي.

بنگ ور ځني پوښتنه وکړه کاني ورته و وئيل:

په دې خبرو پسې سر مه گرځوه دا تل هم داسې حال وي، په
ژمې پونده له هر څه څخه خلاصېږو، يعني شومه مو خلاصه شي،
کالي مو پکار وي، نغده پېسه ورکه شي، نو په هم دغه وخت کښې
سوداگر خورا ډېرې پېسې يعني رېگ ته راشوه کړي او زيات تر
خلق د ډېر مجبوريت د لاسه له دوئ څخه روپۍ په وړيو باندي د
سلم په ډول اخلي، البته ښکاره خبره ده، د نرخ په باب کښې خو
خوله د سوداگر وي او هر څه چې لاس وپښې ازادي شي، سکولونه
وشي، د ژمې تعين شوی نرخ خورا کښته وي او مونږ د خپلو وړيو
يوه برخه په ازاد نرخ خرڅه کړو او نور يې مجبوراً سوداگرو ته خپل
(سلم) په حساب کي ورکوو (۲).

۴. سپين: د سپين ناول پلات په فني حقله باندي يو ښه مضبوط
او خوندور پلات لري، په دې ناول کښې پلات ته په فني توگه پوره
پوره کتنه شوې ده. په ناول کښې د وړو وړو قيصو تړون رښتيا هم
په ډېره هنري توگه شوی دی.

خان په داسي حال كښې چې له ډېرې خوشحالي په كالو كښې
نه ځايېده ملا ته و وئيل:

دغه كار به شرعي مشكلات لري، نو خپل خپلوان يې ډېر
دي، ستا صداقت، ښه سرپيتوب او دا چې د خلقو له حق خورلو څخه
دي بد راځي ستا دوستانو ته به معلوم وي، نو كه هغه ستا په
امانت داري، باندې شهادت وركړي، نو البته شريعت خو تل په
دغه ډول صادق وصي پسې گرځي كه له ما څخه څوك پوښتنه
وكړي نو زه به وروسته له هغه چې شاهدان تېر شي فتوي وركړم،
شاهدان مي ځكه و وئيل چې خبره پر شريعت برابره شي

خان صاحب:

شاهدان خو به د يوې روپۍ شل تنه درته راوړم. د دوي څه كمې
دي خو چې خپلو بزرگانو ته ووايم د شريعت لار خو به را برابره
كړي، راغلو دې ته چې د گوند رضاييت په كار دي، دا هم دومره
گران كار نه برېښي كه د خداي تعالي او ستاسو او د صاحب نظر
وي نو باور وكړه چې هغه په يوه چروك كېږي.

خان لومړی دې مسئلې ته ځير نه و، خو چې وروسته يې ښه
چرت په كښې وواهه نو يې د خپل وصايت د امكاناتو موضوع ښه
تر سترگو روڼه و برېښېدل او له ځان سره يې فېصله وكړه چې
لومړی تر هر څه يو څو پورورې ورته پورته كړي او پای كښې د ده
له مقصد سره مرسته وكړای شي. (۷)

۵. سنگسار: سنگسار نومې ناول د نور محمد تره كي هغه
شاهكار ناول دی چې هيڅ يو نقاد يې پر فني اړخ باندې تر اوسه
هيڅ نيوکه نه د كړې. بلکې په دې حقله ټول نقادان په دې حق كښې

دي چي "سنگسار" ناول د نورمحمد تره کي هغه ناول دی چې په کښې هېڅ کمی نه شته بلکې د ناول په ټولو لوازماتو او شرایطو پوره ناول دی. د دې ناول پلاټ په ټولو ناولونو کښې مضبوط او د یو نړیوال معیار لرونکي ناول دی. په دې ناول کښې دا هم ثابت ده چې ناول نگار د ناول لیکلو په فن باندې پوره پوره لاس بری تر لاسه کړی دی. معنی دا چې لیکوال د ناول په برخه کښې تر اخره ښه ریاضت کړی دی په کښې بریالی شوی هم دی. د دې ناول په حقله یې نقادان داسې هم وایي:

"په دې ناول کښې ناول نگار ډېر ښه ټیکنیک استعمال کړی دی. یو خو هغه قیصه ښه په زړه پورې رابښکونکي انداز کښې په وړاندې بیایي. په قیصه کښې د لوستونکي د دلچسپي برقراره ساتلو د پاره هغه په مینځ مینځ کښې د بیلابیلو کردارونو په خوله مکالمې ادا کوي او قیصه هم داسې مخ په وړاندې روانه وي او څه نیمگړتیا په کښې نه محسوسیږي. د دې مکالمو چې کردارونه یې ادا کوي خوند لا زیات شي چې متلونه هم د دلیل په توگه راوړي" (۸)

دا ناول د مېکسم گورکي ناول "مور Mother" نومې ناول د کچې ناول دی یعنی ډېر لوړ ناولیز معیار لري. زه (راقم السطور) هم په دې نظریم چې نورمحمد تره کی یو ښه بریالی ناول نگار دی او پر ناول لیکلو باندې ښه مضبوط عبور لري. په پښتو ادب کښې د پلاټ په حقله ډېر کم ناول نگاران دي چې په ناول کښې د ښه پلاټ لیکلو باندې په فني توگه گرفت لري، چونکه پلاټ د ناول ډېر ضروري عنصر، که پلاټ کمزوری شي نو د ناول نیم خوند ګار شي.

خو نور محمد تره کی په دې کښې پوره بريالی دی چې ښه ناول وليکي او و دې ناول ته که مونږ د پلاټ ناول ووايو نو هم هيڅ بېخايه خبره نه ده.

ادې له لوړې مې سترگې عين غين کېږي ستا چای جوشه چې را اېشي نو تورې هېلې به سپينې شي، ماته لږ څه گوله ډوډۍ راکړه.

مور بې په غړنده رغ ورته و وئيل:

"ډوډۍ به چا راوړه! پلار خوارکي خو دي په مټي خان راوه رساوه، هغه تاته معلوم دی چې شپېلغي (شبکور) دی ورسره، زويه وغورځه له دغه نژدې نانوايي څخه درې سړې ډوډۍ راواخله" (۹)
له دې پورتنې مکالميز جملو څخه دا څرگنده شوه چې د ناول پلاټ څومره مضبوطوالی لري او د کوم معيار مکالمه ده. يعنې داسې ثابتوي چې په دې ناول کښې پلاټ ته په فني توگه پام شوی دی.

۳.۳. کردارنگاري:

کردار نگاري چې په قيصه ايز ادب (افسانه، ناول، ډرامه، ليکلو کښې ډېر مهم رول لري او يو بنيادي عنصر يې دی، يعنې چې کردار په کښې نه وي نو په دې پورته دريو کښې د يوه هم ليکل ناشونې دی. په قيصه ايز ادب کښې ښه کردار او زړه راکښونکي کردار هغه وي کوم چې په ژوند کښې ژوند مومي او و ژوند ته ژوند ورکوي. ځنې کردارونه چې هغه ژوندي خو وي خو کردار يې

مړوي هغه په کردار ننگاري کښې ښه رول هيڅ کله نه لري. د کردار ننگاري په حقله پوهان داسې وايي چې:

د ادب په اصطلاح کردار ننگاري هغې فن يا هنر ته وائي کوم چې يوه قيصه (ناول، ډرامه، داستان) کښې د کردارونو د اعمالو د تهذيب او ترتيب او افرادو د سيرتونو او اطوارو د ذهني او نفسياتي تنظيم د پاره استعماليري (۱۰)

د يوې ښې قيصې ليکلو د پاره ضروري ده چې کردارونه يې ژوندي وي، حقيقت ته نژدې وي، رول يې مثالي، او ورسره د يو کردار په رول کښې يو ښه تسلسل موجود وي، د کردار نفسياتي، ذاتي، اجتماعي يعني هر اړخيز شکل بايد څرگند وي او داسې نه وي چې يو کردار په اول سر کښې د ښه خوښې انساني رول لري خو بيا د قيصې په منځ يا پای کښې بلا وجه بد جوړ شي ولې چې دا د فطرت مخالف عمل وي، کردار چې په لومړي سر کښې کوم رول د ناول ننگار له خوا په لاس ورکول شوي وي بايد تر پایه هم هغسې پاتې شي، چې دا به د يو ښه ناول ليکلو ثبوت ورکوي، د نور محمد تره کي په ناولونو کښې هم و کردار ته بېخي ښه کتنه شوې ده او بالکل په هيڅ ناول يا افسانه کښې يې د کردار رول مړ نه وي بلکې په ژوندي ښه قيصه پرمخ بيايي، او دا د ښه کردار ثبوت دی چې کردارونه يې ژوندي پاته وي او تر پایه پورې هر کردار ښه، غږند، پر خای پاته، د قيصې برخه او د مخصوصو اقدارو په حساب د ژوندي کردار پاتې وي. د نور محمد تره کي د ناولونو په برخه کښې مونږ په دې نتيجه رسېږو چې د کردارونو لوبېدل يې په ښه فني يا هنري ډول تر سره کړي وي. يعني د کردار په لوبېدلو کښې هيڅ

کمی نه احساسیږي او نه یې داسې په یو ناول څوک ثبوت ورکولای شي چې د کردار له وجې به د ناول فن ته زیان رسېدلی وي. د هم دغه بڼه کردارونو له وجې د نور محمد تره کي ټول ناولونه پر پښتو ادب ویونکو باندې غالب اثر لري، او داسې کله هم نه دي شوي چې د ده په ناول وئیلو کښې د فن کمزوري احساس کړي، یا بې ځایه ډېر تند کردار لوبېدلی وي یا دغسي بې ځایه ډېر سست کردار ادا کړل شوی وي. ټول ناولونه یې د بڼه کردارنګاری لوی ثبوت دی مونږ به صرف د یوه یا دوو نالونو څخه بېلګې راواخلو:

تیا سم د لاسه پر ډوډی بسم الله و وئیل شوه، کوم وخت چې د ډوډی خوړل خلاص شول، نو بېخې ډېرې وریژې په غوریو کښې پاته شوې.

ناظورته و وئیل:

که مو زړه غواړي، نو تاسې کولای شئ چې دا پاته ډوډی او حتی غوري هم له ځانه سره یوسئ
یوه ملا ورته و وئیل:

کور مو ودان! شریعت مو روښانه کړ خدای دي داسې کورونه هیڅ وخت نه وړانوي، غوري او ډوډی څه کوو چې وړو یې، یو د خدای دوست به وایي چې کور مي تر تا جار نو هغه بل خو به وایسکي (پري) نه ورته اچوي دې ملا لا خپله وینا نه وه بشپړ کړې چې قابچې یو پتنوس چې شین دسمال پر غورېدلی و راوړ او د ناظر مخې ته یې کښېښود، ناظر په تلوار دسمال ترېنه ایسته کړ او د دسمالو پینځه غوټې په کښې ښکاره شوې.

ناظر به بیرته چې لږ څه مضطرب غوندې هم ؤ، و وئیل:

"ستاسې خوښه ده چې غوري او وريژې نه وړئ نو دا دی هر يوه ته شل شل افغانۍ ورکول کېږي" (۱۱).

په دې پورتنۍ بېلگه کې چې که مونږ وگورو نو د ناظر او ملا يې چې کوم کردار څنگه ښکاره کړی دی او د هغوی د نفسياتي سوېې مطابق يې ډېر په زړه پورې تمثيل کړی دی چې د ښې کردارنگارۍ لوی او ښکاره ثبوت دی.

د يو بل ناول بې تربيته زوی څخه يې د کردارنگارۍ په حقله يوه بېلگه را اخلو، بې تربيته زوی د نور محمد تره کي داسې ناول دی چې نقادانو ورباندې ډېر تنقيد هم کړی دی چې فني اړخ يې کمزوری بللی دی، البته د کردارنگارۍ په حقله بېلگه داسې ده چې نيمگړتيا په کې نه احساسېږي او له فطرت سره ورته حقيقت ته نژدې رول لري.

"دا په منډه راغله او د خوني په وړه کې چې يو لاس يې ويوه لوري ته او بل يې و بل لوري ته د وړه لگولی ؤ، و درېده او سر يې ورنه يوست، که گوري دی پر خپل کت باندې اوږد، اوږد غزېدلي او لاس يې پر سترگو باندې ايښي او سترگې يې سره ورغلې دي، خور يې په وچ او تېره رغ سره ورته و وئيل چې:
"رحيم جان لالا ته يې؟"

د دۀ سترگې سره روڼې شوې، سر چې يې راپورته او د وړه و خواته يې وکتل که گوري بيو کمکۍ خورکۍ يې ده، څو ښکښل يې ورته وکړ او ويې وئيل چې:

زغله ورکه شه، و خوب ته مې پرېږده، دا له وړه څخه را پرشا او يو گړی د انگر په منځ کې و درېده، څرنگه چې د کوچنيانو خوی

او عادت وي بپرته راغله او د خونې په وره کښې ودرېدله چې د دده
سترگې سره ورتلې، دې بيا په هغه راز ريغ چې خدا هم په گډه وه
ورنارې کړې چې:

رحيم جان لالا ستري مشې، د ده بيا سترگې سره وسخېدې او
له ډېرې خواشيني او خښمه له کته راخوړ او په نجلی پسې
ولټول (۱۲).

دلته په دې پورتنۍ مکالمه کښې هم د کردار د لوبېدلو حقيقت
سره جوختوالي ثابتېږي، عين د يوه ماشوم رول په حقيقي ژوند
کښې دغسې وي او هم دغسې د يوه بې تربيته ځوان او نامنوني
ځوان غصه او قهر دغسې وي لکه څنگه چې بې تمثيل شوی دی.
دلته د رحيم جان کردار په ډېره سالمه توگه له لومړي سر څخه بيا د
ناول ترپايه په ټوله قيصه کښې زړه راکښونکی لوبول شوی دی. او
هم هغسې د رحيم د نفسياتي او سماجي سطحې په مطابقت سره
راوړل شوی دی. هيڅ بې ځايه قهر او رحم بې نه دی په کښې ځای
کړي چې دا هم د ناول نگار د ښه کردارنگارۍ ثبوت ورکوي.

په دغه توگه د نورمحمد تره کي په ټولو ناولونو کښې و
کردارنگارۍ ته په ځانگړي توگه پاملرنه شوې ده او په هيڅ يو ناول
کښې بې د کردارنگارۍ بې خوندي نه ده راغلې او په هنري ډول پر
کردارنگارۍ باندې ښه لاس بری لري.

ډکشن چې په پښتو کښې مونږ ورته د قيصه ايز ادب ژبه او ژبې کارونه وايو، په ناول کښې بايد ژبه يوه هنري ژبه وکارول شي. د ناول د ژبې او د عام نثري ژبې بايد فرق واضح وي، يعنې هنري په دې معنی چې کوم کردار وي د هغه کردار د علمي سويې، نفسياتي يا سماجي کچې سره ورته کردار هم وي. يعنې د ناول نگار خپل علمي توري د يوه بې سيواده کردار د پاره و کاروي نو د ناول څخه فني اړخ له مينځه ځي.

د نور محمد تره کي په ټولو نالونو کښې بالکل هنري ژبې کارونې ته په جدي توگه پاملرنه شوې ده. يعنې د ناولونو ژبه يې هنري ده او ساده، کليواله د افغاني چاپيريال ژبه يې کارولې ده چې اولس په اسانۍ سره په پوهېدلی شي، او سمه دمه فطري ژبه کارول شوې ده. په هيڅ يو ناول کښې يې داسې ژبه نه ده کارول شوې چې په کښې داسې به برېښي چې د کردار سويه يوشی وي او ژبه يې هغسې نه وي. د ناول په وئيلو سره يې مونږ په دې نتيجه رسېږو چې د ناول ژبه يې هنري ده او که نه، د بېلگې په توگه:

ښکاره شوه، په دغه وخت کښې يو هيبتناک ريغ واورېدل شو چې وئيل يې (ځای پر ځای هيڅوک بايد و نه بسورئ که نه وي خون به يې په خپله غاړه وي) کراره کراري وشوه، ته به واپې چې ټول شيان بېرته عادي حالت ته راوگرځېدل، د ويري خادر پر ټول ساکښو خپور شو، ځنې بې سده شول او ځنو هېښ کتل، يو څو ثانيې وروسته پيارغ شو.

ولاز شئ! يو د بل لاسونه سره وترئ هيشوک په هيڅ نه
 پوهېدل، د ټوپکانو په يوه پلا درب ټول کانه کړي دي او سد يې له
 سره ترې نه ايستلی دی.
 تور سوکه يوه بل څره ته چې له بني مټ څخه يې وينو دارې
 وهلي ووئيل:

د غلو غدی خو وختله خدای دې خېر کړي" (۱۳).

هم دا د يو بل ناول څخه يې بېلگه را اخلو چې په کبسي د ژبې
 وهر ته رښتيا هم کتنه شوې ده او دايې ثابته کړې ده چې نور
 محمد تره کي په ناول کبسي د هنري ژبې کارونه باندې هم ښه
 پوهيږي:

"مړی خو پخوا لا پرېمنځل شو، نو ولې جنازه نه راباسئ؟"
 اخذاده صاحب د دغه معمر سړي خبره پرې کړه او د مرحوم

ژرغونکي ورور يې ورته و وئيل:

"کتاب وايي هر څومره چې مړی ژر ښخ شي، ثوابونه يې هغومره
 ډېر وي نو تلوار پرې وکړئ دا به د مرحوم د روح د آرامۍ د پاره
 خورا ښه کار وي" (۱۴)

له دې پورتنیو بېلگو دا ثابته شوه چې د نور محمد تره کي په
 ناولونو کبسي يوه په زړه پورې، ساده، روانه او هنري ژبه کارول
 شوې ده. کومه ژبه چې يوه ناول ته اړتيا لري او د ناول خوند يو په
 دوه کوي.

۳.۵. سسپنس/تلوسه:

سسپنس چې په پښتو کښې ورته تلوسه يا غوټه توری کارول کېږي. دا هم د ناول هغه مهمه برخه ده چې لوستونکی له ځانه سره وړي او ويونکي هر وخت په داسې کيفيت کښې پرېږدي چې هغه پر مخ باندې د ناول وئيلو ته لېواله ساتي، او تلوسه لري چې مخته به کوم څه کېږي، کوم کېف به مخته راځي؟ هم داسې لوستونکی په تجسس کښې ساتي.

تلوسه يا غوټه د ناول هغه برخه ده، چې لوستونکي ته په لسگونو پوښتنې پېدا کوي او ناول له خپل اصلي حالت څخه و باسي. يعنې داسې يوه غوټه لوستونکي ته مخې ته ږدي، چې لوستونکی يې هم په حل نه پوهيږي او هم هڅه کوي، چې د پوښتنې ځواب ځان ته پېدا کړي، (۱۵).

د نور محمد تره کي په ټولو (بې تربيته زوی، خره، د بنگ مسافري، سپين، سنگسار) ناولونو کښې تلوسه يا سسپنس په هنري انداز کښې شتون لري او رښتيا هم د ناول په ليکلو کښې د تلوسې يا سسپنس پېدا کولو هم ښه هنر لري، يعنې لکه په سپين ناول کښې چې د يوې منصوبي په توگه د سپين او د هغه د وروڼو او ميندو او خویندو د جايداد باندې د قبضي کولو د پاره خان، ملا او صاحبزاده ډېر زيات سرگرمه وي او غواړي چې د هغه په جايداد او سرمايه کښې خپله ښه ونډه واخلي، دغسې چې بيا په پای کښې سپين پښېماني هم کوي او ارمان کوي چې داسې بايد مه وای شوي، دغسې ټوله قيصه تر پايه ښه له تلوسې ډکه قيصه

وي او لوستونکی تر پایه په تلوسه کښې ساتي له ځان سره يې وړي چې دا د يونسه ناول ثبوت دی .

هم دغه رنگه د نور محمد تره کي په يو ناول "سنگسار" کښې هم دموڅي (باباخان) او د هغه زوی د ژوند ټوله قيصه تر پایه پوره له تلوسې ډکه وي او پای خو يې بېخي په ډېر الم باندي ختميري او چې ناول ختم هم شي نو بيا هم تلوسه په کښې موجوده پاتي شي، او په دې ناول کښې هم په دولتي توگه چې د روشنفکرۍ او انقلابي نظرياتو په خلاف کوم سازش کېږي هغه له تلوسې ډکه قيصه پر مخ بيايي او د لوستونکي مجبوري وي چې تر پایه يې په يروار ولولي.

د نور محمد تره کي په "خره" نومې ناول کښې هم د تلوسې د پاره پر قافلو باندي د غلو او ډاکوانو حمله او دغلو ټوله قيصه چې د هغه له وجې ټول مسافر څرگان د ويرې او وهم بنکار شي او دغه وهم او ويره تر پایه د ناول د تلوسې برخه فعاله ساتي، يعنې نور محمد تره کي په هر ناول کښې په ډېر پياوړي انداز د تلوسې په برخه کښې بريالی ثابت شوی دی .

"د بنگ مسافري" نومې ناول کښې بيا د مزدورانو د تحريک او له هغوی سره د فابريکې د خاوندانو، جبري سلوک او بيا د بنگ خپله په ژوند کښې پر مختگ کولو احساس او بېرته د کور په خوا راتگ له خویندو او مور سره زښته مينه، د سود خوازو او خان پورونه ادا کول، دا ټوله قيصه مخ په وړاندي له تلوسې ډکه ساتي او لوستونکی له ځان سره ځکه وړي چې لوستونکی هر ساعت په دې تلوسه کښې وي چې، پر مخ باندي بنگ څنگه خپل ځان په کار

کولو کښې گړندی جوړوي، او د کور ساتنه په دې بابت کښې د
 سودخوارو تربته تړي، يا خان سره څه کوي او يا هغه د کوچيانو له
 ژونده خوند اخلي دا ټوله قيصه له تلوسې ډکه وي او تر پايه ناول په
 برياليتوب سره تر تکميل کوي، او دا خوبې يې بيا بېله ده چې د هر
 ناول اختتام يې پر داسې ځای کړی وي، چې سسپېنس په کښې
 موجود پاته شي چې دا د يوه ښه هنري ناول ليکلو فن ثابتوي.

۳.۲. تصادم / واقعه نگاري:

تصادم چې واقعه نگاري هم ورته وئيل کېږي، د نور محمد تره
 کي په ټولو ناولونو کښې واقعه نگاري وجود لري او د هم دغسې
 واقعاتو له وجې ناول مخ په وړاندې ځي، او په ناول کښې د
 واقعاتو يو بل سره د تړلو ښه مهارت لري کوم ته چې پلاټ وئيل
 کېږي، په هر ناول کښې يې هڅه کړې ده چې واړه واقعات په هنري
 ډول سره و وډل شي.

يعني په "څره" ناول کښې پر قافله باندي د غلو حمله، او له دې
 پس بيا په کوټه کښې د سيوی و خواته د تگ په وخت له هغه سېټ
 سره پر کرايه باندي د مزدورانو نه منل، او دغسې نور واړه واقعات
 په ناول کښې واقعه نگاري ثابتوي او هنري ډول يې ثابتوي.
 په "سنگسار" ناول کښې خو بېخي زيات واړه واقعات مخته
 راځي، لکه د شېر له گلالي سره مينه، د شېر له حاجي صېب سره
 تعلق بيا د هغه په وسيله عيوضي ماسل جوړېدل، بيا جيل ته تگ،
 واده کول، د شېر زوی پېدا کېدل، د هغه بيمار کيدل او بيا مرگ،
 بيا ورپسې، د سازش واقعه چې شېر د قرآن پانې په غولتون کښې

غورخول الزام، بيا د هغه پلار مجبور کول چې په شپږ اقرار وکړي، بيا د شپږ اقرار او وروسته سنگسار کول، بيا په پای کې د دوو تعليم يافته زلميانو له خوا افسوس په سازش سر خلاصېدل، دا ټول واقعات په ناول کې راوړل شوي دي او د ناول نگار واقعه نگاري يې ثابته کړې ده.

په "سپين" نومې ناول کې د مالدار سړي مرگ، بيا د هغه له مرگه پس پر ميراث باندې جگړه منع ته راتلل او داسې بيا د خان دوو کسانو سره خواله کول او هغه دوه د سپين په ضد پارول او داسې نور واقعات د دې ناول واقعه نگاري ثابتي.

په "بې تربيته زوی" نومې ناول کې، د رحيم جان، بې لارې کېدل، د کونډې زوی وهل، له کلي ور کېدل، بيا ماشومه خور وهل، ورسره خپله مور په تسي کې وهل، او داسې وړې وړې قيصې د دې ناول بنایست جوړېزي او د دې ناول واقعه نگاري په ښه توگه تمثيولي.

په "د بنگ مسافري" نومې ناول کې هم پر واقعه نگاري باندې ښه لاس بری لري، د بنگ له کوره په مسافري پسې تلل، د کلي د جمات زور ملا فارغ کول او نوي ملا راتلل، د سرسايې مسئله جوړول، د بنگ له کوچيانو سره ملگرتيا، له کاني سره ښه ټينگه ياري جوړول، په لارې له کوچيانو سره سوداگرو ستونځې پېدا کېدل، بنگ مزدوري کول، په فابريکه کې د ماشينکار په توگه کار پيلول، د مزدورانو د فابريکې په خلاف احتجاج کول، د بنگ د ښه کار پر بنياد د سېټ په کور کې پر کار گمارل. دلته په کلي د ده مور څخه د پيسو اخيستلو په وخت د سودخوارو تر ميان

جگره کېدل بیا خان د هغې حل ایستل، ټول داسې واقعات دي، چې ناول یې مخ په وړاندې بیولی دی، او په ناول کېنې واقعه نگاري مضبوطه ساتلې ده.

۳.۷. منظر کشي:

د نورمحمد تره کي په ناولونو کېنې منظرکشي ته په ډېر بنایسته انداز پام شوی دی، او منظر کشي چې د ناول ټول ټال بنایسته او زړه راکېنونکي حالت منځ ته راوړي، په دې حقله نورمحمد تره کي بڼه برلاسیټوب لري او رښتیا هم په هر ناول کېنې منظرکشي په سمه توګه ځای کړې ده. کومه چې د لوستونکي د پاره د دلچسپۍ سبب ګرځي او لوستونکي تر وتازه ساتي او دیغت نه احساسوي.

د زېري ماڅیګر خوا ده، وریځ سپین وبره شوه، هر چاته دا یقین شو، چې دا وریځ به نن شپه واوره اوړوي. دهر چا غوږ په هوا دی، د واورې سوږ سیلاو لګیږي، ټول څړه ګان تر تیاره ماښام پورې د بوټو په راوړلو بوخت و، نو ځکه تور ډوډی ناوخته پخه کړه.

سرې ماښام واورې په اورېدلو پیل وکړ، او څپ څپ اورېدله، که څه هم خورا لوی لوی اوروڼه هر چرې بلېدل او څړه ګان خورا پر ټول وو او ځانونه یې تودول، خو هیڅ څوږ نه و، چا دا نه وئیل چې دلته هم خلق شته (۱۶)

د منظر کشي په باب د بنگ مسافري نومې ناول کښې هم ښه
منظر کشي شوې ده او خورا لوستونکي له ځان سره وړي او يو زړه
راکښونکي حالت يې پيدا کړی دی، د بېلگې په توگه:

شنو رغو، ښکليو بېدياگانو چې په تنکيو وښو پټ دي او د
هر ليدونکي زړه له ورايه، وړي، په بنگ کښې خورا ژوره خوښي
ايجاد کړه.

په تېره بيا پر شينکي اسمان باندې د اوورو سپين ټاکران چې
ځني برخې يې سور وېره او ښتي دي او تا به وئيل د پېغلي نجلۍ
بارخوگان دي.

پاکې هوا او پراخ آسمان د بنگ زړه نور هم ورپورته او د يوې
گړې لپاره يې هر څه هېر کړل او خپل راتلونکې ژوند ته يې په خورا
باور او هيلو وکتل او د زړه له کومې يې يوه غرانگه وڅکوله (۱۷).
يا په بل سپين نومې ناول کښې هم منظر کشي داسې په زړه
راکښونکي انداز کړې ده چې لوستونکي مجبوروي چې تر پايه يې
ولولي.

په کلي کښې خورا لوی شخول دی هرې خوا ته خوږ دی څوک
يوې خوا ته په بېره درومي او څوک بلې خواته ځغلي، څوک د چا په
خبره ښه نه پوهېږي او هر يو سرگردانه ښکاري.

د يوه ښکلي چمبر له مخه چې له کلي څخه لږ وتلی دی يوه لويه
ډله خلق ناست دي، چا سر کښته اچولی دی، څوک بيا د خپل اړخ له
سړي سره ورو - ورو پسېږي او يو څه ورته وايي، په دې ډله خلقو
کښې زيات تره سپين پگړي دي چې له نورو شاوخوا کليو څخه
راغلي دي، د چا زيری شناوی دي، د چا تکې سپيني او اوږدې دي

او د چا رږيرې بيا توري دي، دا يوازې د تورو رږيرو څښتنان دي. چې سرونه يې نه دي څرولې او څه په هسکه غاړه گوري په دې ډله خلقو کښې چوپه چوپايي ده چې يوازې کله کله بڼهاري اورېدل کېږي او هم د ځينو تسپو د ټکهاري په اثر ارامه فضا لږ څه سره ووهل شي او هم کله کله له ناستو کسانو څخه کوم يو ارمېږي و

کارې، او لږ څه په زوره ووايي توبه خدايه توبه (۱۸)

په "سنگسار" نومې ناول کښې يې هم منظرکشي په هنري ډول ځای کړې ده او دا هغه ناول دی چې د نړيوالې کچې ناول دی د منظرکشي بېلگه يې داسې ده:

"په ځنو کوڅو کښې پانډيان ولاړ دي او کوم سپين کالي او معتبر غوندي د درېشيو والا خلق په پينځه پولې د چکړو له هغو ډنډواو ولاړو اوبو څخه په شا پورې باسي چې په هغو کښې تېرېدونکي تر بجلکو پورې ننوزي، ځنې ځايونه خود اوبو ډنډونه تر ځنگانه حتی تر ورانه پورې وي، هر څوک چې له شوربازار او شاوخوا کوڅو څخه د پل خستي د ماجت په وات راننوزي نو يوه ژوره ساه واخلي او په زړه کي د يو ډول برياليتوب احساس وکړي او څه هم د دې ځای د کوڅې سره پټ دي او کوڅه يې نسبت د تېرېدونکو شمېر ته خورا تنگه ده خو بيا هم ختي او چکړې په کښې لږي وي او هغه هم هغه ختي دي چې خلقو په پښو کښې له شاوخوا څخه له ځان سره راوړي دي" (۱۹)

په "بې تربيته زوی" نومې ناول کښې يې د منظرکشي هڅه کړې

ده او دا هڅه يې هم بڼه بريالۍ هڅه کړې ده.

دا ایستادی اوبه د حنی سیندو د گلهون په اثر لکه د غزني رود
 او د زرمت رود، سره یو ځای کېږي، اوبه یې تروې او د خنبلو نه
 دي، خو د بنکار دپاره خورا ښه ځای او په پسرلي بېخي ډېر او هر
 ډول مرغان له شا وخوا ملکو ورته راځي نږدې غاړه یې بښنه ده او
 هم یې پر غاړه خورا لوړه او گڼه سارمه شنه کېږي چې د نژدې کلیو
 گورمونه اورمې په کښې څري د لمر لوېدو و خواته یې په غټو او
 ژورو کښې یو څو خورا گڼ کلي پراته دي چې (گورې ناوه) یې
 بولې. د دې ځای اوسېدونکي لکه مقرر نور خلق کاریزونه او څه هم
 د بادامو باغونه لري (۲۰)

دلته د دې ناول (بې تربیته زوی) په منظر کښي یې منظر کښي په
 بريالیتوب ترسره کړې ده خو څه د سیمې په حقله یې حقیقي بڼه
 بیان کړې ده او دا ځای او سیمه په رښتیا هم دغسې دي. نو ځکه
 یې و منظر کښي ته څه زیان هم رسولی دی. منظر کښي په ناول
 کښي د ناول نگار خپل فن دی چې هغه باید و حقیقت ته نژدې بې
 شکه وي خو په رښتیني توگه دغسې نه وي ولې که په رښتیني
 توگه هم هغسې نو هغه بیا د جغرافیې په سیمه ایز لیکلي شکل
 تاریخي بڼه لري او لوستونکی د هغې سیمې له حقیقت سره آشنا
 کوي خو د ناول منظر کښي صرف د دې دپاره وي چې په
 لوستونکي کښي تلوسه، پیدا کړي، او زړه وروونکي حالت ته یې
 وروولې.

۳.۸.. کلايمپکس/پای:

کلايمپکس چې د ناول اخيرنی ته وئيل کېږي په دې برخه کې ناول پای ته رسول کېږي خو د ناول پای ته رسول په بنيادي توگه دوه ډوله لري چې يو يې داسې وي چې ناول له تلوسې سره پای ته ورسېږي او تلوسه هغسي پاته شي، او لوستونکی دې ته پرېږدي چې دوی دتلوسې پای څنگه احساسوي او دويم د ناول پایله پر يوه پرېکړه وشي او هغه کومه تلوسه چې له پيل څخه راروانه وي هغه غوټه خلاصه کړي او تلوسه ختمه کړي ورسره ناول هم ختم شي.

نور محمد تره کي خپل ټولو ناولونو کې نې پای د تلوسې سره پرېښی دی او دايې يو خاص اسلوب خپل کړی دی چې ناول پر تلوسه باندې ختم شي او د ناول لوستونکي سره بيا هم تلوسه پاتې شي چې مخته څه کېدل به وي، خو د ناول تکميل يې هم کړی دی. دا ديو ښه ناول لیکونکي مهارت ښکاره کوي چې په ناول کې تر پایه تلوسه ژوندي پاته وي او پر تلوسه باندې ناول پای ته رسوي. خو کوم پېغام چې مقصد وي هغه په سالمه توگه تر پایه په کې ورسوي. دا ديو ښه ناول نگار په صفت کې راځي.

خو لومړی ناول چې درې ټوکه يې چاپ شوی دی هغه هم که څه د لیکوال په خپلو خبرو چې وايي دا ناول نورې برخې هم لرلې البته اوس به نه وي، نو معنی دا چې دا ناول نیمگړی دی، خو بېرته د قيصې او خیال یا مفکورې په حقله دا ناول خپله مکملتیا ښکاره کوي. او پېغام يې په صحیح توگه مکمل په کې ساتلی دی. او

مفسي تلوسه په کښې احساسيزې ولې چې دا ناول نيمگړې هم دی
خوبيا هم د فن او هنر له لارې مکمل ناول بللای شو.

۳۹. فلسفه حيات:

فلسفه حيات يا مفکوره يا مرکزي خيال دا ټول يو شی دی، په
کوم کښې چې د ناول ټول ټال مرکزي مقصد يا ليکوال په کښې د
کومې مفکورې لاندې ناول ليکلی وي. د نور محمد تره کي ټولو
ناولونه کښې د وخت او حالاتو په مطابقت سره ډېره زوروره
مفکوره ورکول شوې ده، يعنې هر ناول يې ځانته مفکوره لري او
داسې مفکورې انتخاب کول هم د يو ښه ناول نگار صفت وي. د هر
ناول مفکوره يې د ژوند سره اړوند ده او په ژوند کښې يې له مهمو
اړخونو سره تړلې او د ژوند د ستونځو د رانکاره کولو د پاره په
زړه پورې فلسفه حيات په ناوليزه ژبه رانغښتي دي. د ښو ناولونو
خوبې هم دا وي چې يوه ښه مفکوره ولري بغير د ښې مفکورې يا
خالي وخت تيري د پاره مفکوره ورکول د کمزوري ناول نڅښه وي.
هر ناول نگار چې ناول ليکي نو يوه موخه يا مقصد يې ضرور
وي، خو اکثر په ناولونو کښې د انساني ژوند سره اړوند د ژوند د
لا ښه والي د پاره د ژوند ناخوالې، بدې پېښې، بد روايات، د
بداخلاقو يا داسې نورو شيانو په ضد د انسانانو د روزنې د پاره
ليکل کېږي. خو د نوې دنيا سره د انساني رويو، ذهنيتونو،
نفسياتو، رومانوي، جنسياتي، سياسي، نظرياتي، سماجي يعنې
هر اړخيز نالونه ليکل اوس عام شوي دي.

نور محمد تره کي هم په دې حقله خپل قلم تاند ساتلی دی او د خپلو ناولونو موخه د انساني ژوند او په خاص ډول د افغاني ژوند د ستونځو عکاسي ده او په کښې سماجي، روزنيز، سياسي فکر او د انسانانو د پوهولو د پاره ناولونه ته مخه کړې ده. د ده په پنځو وارو ناولونو کښې بېلابېل موضوعات چې يو بل سره جوخت تړون لري ليکل کړي دي. په لنډه توگه به د ټولو ناولونو موضوعاتو باندې خبره وکړو:

۱. بې تربیته زوی: د دې ناول موخه يا مقصد د يو بېلارې او بې تربیته زلمي په حقله دی چې مقصد يې و سماج ته دا پېغام ورکول دي چې بايد پلرونه په اولادو باندې تعليم وکړي او ښه تربیت يې وکړي چې سبا و سماج ته يوبڼه زلمی وړ په برخه شي. يعنې د اولاد تربیت باندې زور ورکول شوی دی او د بې تربیته زوی نتیجه يې بده ښکاره کړې ده.

۲. څره: په دې ناول کښې د مزدورانو سره زیاتوب، او د غلو، ملکاتو، سرمایه دارانو او ریاستي حکمرانانو سره يووالی او د هغوی له خوا پر ولس باندې ظلم په گوته شوی دی او ورسره د مزدورانو د تحریک د جوړولو پېغام په کښې دی او يو بله خبره چې د پښتنو د وطن جغرافیه هم په کښې ښکاره شوې ده او د ډيورنډ د کرښې په کښې د نه منلو پېغام موجود دی.

۳. شپين: په دې ناول د میراث پر وېش باندې د ناجایزه وېش کولو په خلاف پېغام موجود دی او ولس ته د تعليم پېغام ورکول شوی دی، چې بايد هر ځای د خانانو او ملا سيدخان خبره نه ومني بلکې په خپله علم حاصل کړي چې بيا داسې ستونځې نه وي.

۴. د بنگ مسافري: په دې ناول كښې هم د مزدورانو د تحريك په حقله پېغام موجود دی او صنعتي جبر په خلاف ليكل شوی ناول دی چې په صنعتونو كښې د مزدورانو سره څه كېږي، او دا پېغام و مزدورانو ته ورکول شوی دی چې مزدوران بايد د خپل بنيادي حق و پېژني چې دوی مزدوري کوي او مزدوری د پاره مخصوص وخت او اجرت ولري. کوم چې فاربرېکيان ورسره ظلم کوي او وخت ډېر وي او مزدوري کمه ورکوي، دغسې د مزدورانو د پاره دخپل حق ور پېژندلو پېغام موجود دي.

۵. سنگسار: په دې ناول كښې بيا د هغو ملايانو، بډايانو په ضد پېغام موجود دی کوم چې د هر وخت د سرمايه دارانه رياست د پاره خپل قبایلي او مذهبي ورکړل شوي منصبونه غلط کاروي. او د ولس پر ضد يې کاروي تر څو د حاکمانو ملاتړ وکړي او ولس د حکمرانانو په خلاف مبارزه ونه کړي. او اولس ته دا پېغام ورکول شوی دی چې اولس بايد په هر څه كښې د ملا او خان رول نه ومني، بلکې ولس بايد علم تر لاسه کړي تر څو خپل علاج هم په ډاکتر باندې وکړي. تش په تعويذاتو څه نه كېږي د حکومتي سازشونو په ضد په كښې ښه پېغام پته دی.

□□□

حوالې

۱. ژرک، محمد صادق، د نور محمد تره کي داستاني کلیات، سپین، پښتو ادبي غورځنگ، شالکوټ، کال فروري ۲۰۱۴م، مخ ۴۵۲
۲. ایضاً مخونه ۴۵۷-۴۵۸
۳. ایضاً، مخ ۲۵۰
۴. ایضاً، مخ ۲۶۴-۲۶۵
۵. ایضاً، مخونه ۱۲۰-۱۲۱
۶. ایضاً، مخونه ۲۵۹-۲۶۱
۷. ایضاً، مخونه ۴۱۳-۴۱۷
۸. احمد، رشید، پښتون اول سل کاله، ضیا سنز پرنټرز پېښور، وړمبي چاپ، ۲۰۱۵م کال، مخ ۷۸
۹. ژرک، محمد صادق، د نور محمد تره کي داستاني کلیات، مخ ۴۷۳
۱۰. اعظم، محمد اعظم، ډاکټر، پښتو ادب کښې کردارنگاري، پښتو اکېډمی پېښور، لومړی چاپ کال ۱۹۹۳، مخ ۲۸
۱۱. ژرک، محمد صادق، د نور محمد تره کي داستاني کلیات، مخ ۴۸۷
۱۲. ایضاً، مخ ۲۷۲
۱۳. ایضاً، مخ ۱۲۱
۱۴. ایضاً، مخ ۳۵۳
۱۵. سیدی، نظم، سید، څپر نیار، ناول به څنگه لیکو، مومند څپرندویه ټولنه-جلال آباد، دویم چاپ کال ۱۳۹۱ لمریز، مخ ۹۲

۱۶. ژرک، محمد صادق، د نور محمد تره کي داستاني کلیات.

مخونه ۱۸۰-۱۸۱

۱۷. ایضاً، مخ ۳۴۳

۱۸. ژرک، محمد صادق، د نور محمد تره کي داستاني کلیات.

مخ ۳۵۲

۱۹. ایضاً، مخ ۴۲۱

۲۰. ایضاً، مخ ۲۵۲

نور محمد تره کي له ناول سره سره په پښتو افسانه لیکلو کښې هم ښه نوم لري چې د ناول په شان يې افسانې هم په لومړي ځل په بېلابېلو مجلو او جريدو کښې چاپېدلې او په کتابي شکل کښې ډېر ناوخته باقاعده چاپ شوې دي.

نور محمد تره کي پښتو افسانه له نوي، ځانگړې سبک او ريالزم سره اشنا کړې ده. ده په خپلو افسانو کښې د خپلې خاورې د انسانانو د ژوند، سياسي، سماجي، معاشي، اخلاقي جبر او د رياست د ناروا په خلاف خپل قلم تاند ساتلی دی. د خپل وطن د انسانانو د ژوند حقيقي حالت يې بيان کړی دی. په افسانو کښې يې اصلاحي رنگ موجود دی. افسانې يې د طبقاتي تضاداتو مظهر دي او د خپل سماج يې ښه عکاسي کړې ده.

د افسانو ژبه يې ساده او پسته ده، منظرکشي ته يې ځای په کښې ورکړی دی. د افسانو پلاټ يې هم په فني توگه مضبوط پلاټ دی. يعني د افسانې چې کوم فني لوازمات دي، د هغو لوازماتو يې ښه خیال په کښې ساتلی دی. افسانې يې هيڅ فني کمی نه لري.

نور محمد تره کي زياتې افسانې ليکلې دي خو زموږ تر لاسه في الحال صرف ۱۳ افسانې په چاپي بڼه کښې راغلې دي. په افسانو کښې يې د خپلې سيمې خدوخال او مقاميت له ورايه ښکاري چې دا هم د ښې افسانې لیکلو هنر دي.

۱.۴. نور محمد تره کي د افسانو تعارف:

نور محمد تره کي چې د پښتو په لنډه قيصه ليکل کښي خورا ښه نوم لري، او د پښتو فکشن د دويمې دورې سرخپل ياديري، د ناول تر څنگ يې په پښتو ادب کښي د لنډې قيصې په برخه کښي هم ځان نه دی سيمولی، او ورسره يې دا اعزاز هم په برخه دی چې د دويمې دورې سرخپل دی او يعني پښتو افسانه يې په ترقي پښدانه رجحاناتو پسوللي ده. نور محمد تره کي چې څومره افسانې ليکلې دي دا تر اوسه مونږ پوره معلومات نه دي تر لاسه شوي البته چې څومره افسانې يې چاپ ته رسېدلې دي هغه صرف ۱۴ افسانې دي چې د پښتو ادبي غورځنگ، کوټي، له خوا د محمد صادق ژرک په زيار چاپ شوی دی. خو په هغو کښي هم يوه (کله به وي) افسانه نه ده البته د افسانې په نامه چاپ شوې ده چې دا بحث به د دې باب په جلا برخه کښي راشي. د نور محمد تره کي د ليکنو په حقله يو بهرني ليکوال هـ ف- گپرس په خپل، پښتو هنري نثر، نومې اثر کښي داسې ليکي:

په کال ۱۹۴۲ کي ده (نور محمد تره کي) په پښتو ژبه ډېر آثار د چاپ لپاره تيار کړل، چې موضوعات يې اخلاقي وو، د دې جملې نه (د کاميابۍ وسيله)، (د ارادي قوت)، د اطفالو د رزوني لارې، (۱).

له دې سره ليکوال دا هم وايي چې ښايي دغه آثار د انگلېسي نه ترجمه وي. خو که ترجمه هم وي نو د دې له عنواناتو داسې ښکاري چې دا قيصه ايز عنوانات وي. او ژباړه شوي وي. خو په چاپي بڼه کښي لا زمونږ تر لاسه نه دي راغلي.

نورمحمد تره کي په افسانه ليکل پيل په هم دغو کلونو کښې
کړی دی هم دغه ليکوال په مخ باندې ليکي چې
په کال ۱۹۵۱ کي تره کي دوه اثار وليکل دا اثار د موضوع،
محتوياتو او ژبې له حېثه په ښکاره سره د ده نورو اثارو نه امتياز
او تفریق لري، لومړی اثر "د غوايي لاندی" او دوهم "دا دی خدمت"
دی" (۲).

يعني دلته ثابته شوه چې د دوهمې دورې له پيل څخه بلکې
وړاندې يې هم څه ليکل پيل کړي دي. او د ده ديوې مرکې له مخي
هم داسې معلومېږي چې دی وايي ما باقاعده ليکل د امپراتوری
په خلاف له ۱۹۴۲ څخه راوروسته پيل کړل.

نورمحمد تره کي په ۱۹۴۲م عيسوي کال کښې د وينس
زلميانو په نامه د ادبي او سياسي پوهانو يو تنظيم مهم او سرگرم
غړی پاته شوی دی او د هم هغه تنظيم له لارې يې خپل نظرياتي او
سياسي پرچار په ادبي بڼه کښې کاوه، که څه هم د دوی پټه دريځ
سياسي ؤ او د شاهي امپراتوری پر ضد مبارزه کول وه. ځکه خود
نورمحمد تره کي په افسانوي ادب کښې د لاندې او لوړې طبقې
توپير زيات په گوته شوی دی. نو د ترقي پسندی د نظرياتو پرچار
د افسانوي ادب له لارې خپورول هم د ده په برخه شوی دی. خوتر
دې وړاندې لومړی لنډه قيصه يې په کال ۱۹۴۹ عيسوي کښې
ليکلې او چاپ شوې ده.

د نورمحمد تره کي چې کومې افسانې زمونږ لاس ته راغلي دي
هغه د بزگر لور په نامه مجموعه کښې د صادق ژرک په زيار چاپ
شوی دی. خو ياده دي وي چې د "موچي" په نامه هم د نورمحمد تره

کي د افسانو ټولگه چاپ شوې ده چې پکښې ۱۳ لنډې کيسې چاپ شوې دي. او دغه ديارلس قيصې په بزگر لور نومې ټولگه کې چاپ شوې دي خو يوه قيصه پکښې اضافه شته کومې ته قيصه نه شو ويلاى البته يوه ليکنه ضرور ده چې تفصيل به يې مخته راشي. په دې مجموعه (بزگر لور) کې ټولې ۱۳ لنډې قيصې او ۱ يوه ليکنه چاپ شوي دي او دا ليکنه چې "کله به وي" سرليک لري لنډه قيصه نه بلکې يو ليکنه ورته ويلاى شو او موضوعات يې په لاندیني ډول دي:

- 1: د غوايي لاندې، 2: دبزگر لور، 3: زه او زما ورور، 4: د نوي کال خوب، 5: دا دي خدمت، 6: موخي، 7: د کورگته د لاهور گته، 8: زما برخه، 9: خوږه جوړه شوه، 10: يو کوندرې او درې ډوله خواړه، 11: کله به وي، 12: څرنگه بډای شوک؟، 13: د سمت مور او پلار، 14: په پای کې بډای شوم. (۳)

خو له دې پرته نورې قيصې به شايد ترلاسه نه شي ولې چې په دې باندې ش - حصين خپله څرگندونه څه داسې کوي.

يوه يادونه کوم هغه دا چې د ارواښاد نورمحمد تره کي د قيصو، ليکنو او ژباړو لوی راتولونکی د هيواد وتلی اديب، ژبپوه، د افغانستان د علومو اکاډمۍ علمي غړی ارواښاد سر محقق دوست شينواری و، هغه د "انقلابي پلوشې" مجموعه راتوله او چاپ ته وسپارله، دغه مجموعه په دولتي مطبوعه کې چاپ او خپرېدو ته چمتو وه. چې حفيظ الله امين د ارواښاد نورمحمد تره کي په هيلو او ارمانو منگولې ور بنڅې کړې او د هغه ارمانجن زړه يې له خوځېدو وغورځاوه، له دې کار سره سم د

"انقلابي پلوشو" له منځه وړلو امر وشو او هغه يې د اور په لمبو کښې وسوځلې، د انقلابي پلوشو يو ټوک د همدغې مطبوعې يوه وطن پال کارگر چې نوم يې اوس زما په ياد نه دی د اور له لمبو څخه و ساته او نه پوهېږم چې څنگه زما تر لاسو راو رسېده او په جلا وطنۍ کښې مې له لاسه ولوېد" (۴).

له دې پورتنۍ حوالې څخه داسې معلومېږي چې د نور محمد تره کي نورې لنډې قيصې هم شايد وې خو تر چاپه په سالمه توگه نه دي رسېدلې.

اوس به راشو د نور محمد تره کي د افسانو به په لنډه توگه تعارف وکړو چې په لاندیني ډول دي:

۱. د غوايي لاندې: دا قيصه د يو غريب بزگر د ژوند په حقله ده چې بزگر له بزگرۍ څخه څومره غنم د خپلې شومې د پاره واخلي، په هغو کښې ټوله شومه ځنې ولاړه شي يعنې د ملا، پښ، سودخور، او دخان د کور غم او سړي غم په مد کښې يې ورکړي دی، مور، ماینه او ماشومان يې بې له څه دغۍ پاته شي، او دی پرېکړه وکړي چې ولاړ شي يوې تودې سيمې ته چې مزدوري وکړي او د خپلو ماشومانو د پاره د خپلې يوې (واهی) غويي حلال کړي چې مور، ماینه او ماشومان يې ژمی پرې تېر کړي تر څو دی بېرته وراستنيږي، له دې پس دی ولاړ شي په مزدورۍ پسې او هلته شپږ میاشتي مزدوري وکړي چې کله کورته راستنيږي نو ۴۶۸ افغانۍ يې گټلې وي خورا خوشحاله کورته راروان شي. خو چې کله هم د کور په انگر راننوخې، نو چې ويني لور او ماینه يې چغې کړي، دلته ورته څرگنده شي چې مور او هغه نور ماشومان يې په ژمي

کنډې لاد سکاروي له کبله مړه شوي دي، په دې مهال کنبې بې د کلي ملک ورو غواړي او ورته وايي چې ستا د مور او ماشومانو کفنونه چې مې ورکړي وو او ورسره مې ستا د کور غم او سړي غم په بدله کنبې ټولې ۲۴۲ افغانۍ جوړيږي، ورکړي، او چې کومې پیسې نورې ورپسې پاته شي د هغو په مد کنبې بې محکمې ته بوځي بندي بې کړي.

۲. د بزگرلور: په دې قيصه کنبې يو بزگردي او يوه لور چې بختوره نومېږي تر اختر يوه ورځ له مخه د خپلو بنايستو کاليو، او د لاس سره کولو د پاره د نکريزو په ارمان او ورسره غواړي چې ښه غلمينه ډوډۍ يې پلار ورته راوړي، په خوشحالي سر ده خپله دريا (تنبل)، وهي چې پلار يې رانتوت، دا پورې و نښته چې باباجانه! د خان د لور ډير بنايسته کالي (کپرې) ؤ چې خان ورته راوړي وو، او دوئ هر وخت ښه خوراکونه کوي، ته يې ولې ماته نه راوړې، هره ورځ قول کوي چې ښه غلمينه ډوډۍ به په راخوړې، او بنايسته کالي به راوړې او نکريزي به راوړې، اوس دي يو شی هم نه دی راوړی سبا اختر دی، آیا زه پر تانه يم گرانه که څنگه؟

پلار يې له غرپوه ډک ستوني باندې ورته و وئيل زويه! هغه خو بې لري، پيسې لري، زه خوار غريب يې له کومه کړم؟

دا ماشومه بيا پوښتنه کوي چې د هغه له کومې خوا دي، پلار ورته وايي چې هغو ته خدای ورکړې دي.

دلته دا ماشومه نورې پوښتنې کوي. خدای بې مونږ ته ولې نه راکوي، چرې دی خدای؟ راځه! مونږ به هم ورشورا به بې کړي.

په دې مهال کښې د خان ناظر رانتوت، بزگر ته يې و وئيل،
خدای مو خوار کړه تاسو بزگران خو د چا پور هم نه ادا کوئ، سلا
بلا ورباندې لغتې وگرځوي او و يې وهي، ماشومه هم چغې وهي
ژارې، له خه وهلو پس ناظر ورته و وئيل چې که دي دا ماشومه لور
نه وای نو ددې په خاطر خلاص يې، درخه اوس دستي خان ته په
خپله درپېش شه.

چې کله يې را ولې نو ناظر دی بهر کښېنوي او خان ته ورشي
ورته ووايي چې په دې پورې خو يو شی هم نه شته يو ښه شی
پورې شته چې هغه د ده يو وړه لور ده او خورا ښکلې ده البته را
لويه به شي. خان دستي ورته و وئيل ورشه ملا را و غواړه. ملا
راشي او خورا نصيحت شروع کړي او ورته وائي چې د بل مسلمان
پور ادا کول شرعي عمل دی، بايد پور ادا کړې، خو بزگر ورته وائي
چې زه هېڅ نه لرم څنگه وکړم، خان ورته په غصه و وائي زه خپل
پور غواړم، خامخا يې غواړم اوس دستي پر دغه ځای يې غواړم.
په دې منع کښې خان ووځي...

دلته ناظر و بزگر ته خبرې پيل کړې چې خدای خوار کړې ته
داسې وکړه د خان په پښو وړولو پرې، خان زړه سواند انسان دی يوه
ښه لاره به درسره وباسي، او نور که نه وي دغه لور دي ورکړه، ښه
په نس به هم مړه وي او ښه پوښ به يې وي خورا خوشحاله به وي،
زه او ملا به کوشش وکړو چې خان دررضا کړو.

دلته د خان ميرزا هم راغلی او و بزگر ته يې و وئيل چې په تا
باندې ټول پور ۳۵۰۰ افغانۍ دی.

بزرګر پر له سوځي چې نه نۀ، دا کار نۀ شم کولای چې لور به و بدبختی ته ورکوم او ټول عمر به یې په اور کښې سوځوم. څنگه یې پر درو بنو ورکړم، او بل دا چې ما خو ټولې ۱۲۵۰ افغانی پور وړی ؤ دا زیاتې څنگه شوې، ناظر ورته وایي ولې دا ۱۴ میاشتي چې دي وړې وې د هغو ګټه نۀ حسابې.

دلته ملا او ناظر څۀ په نصیحتونو او زور باندې په بزرګر باندې د لور د ورکولو خط وکارې او په زوره ورباندې ګوته د لاسلیک په توګه ولګوي. او دا ماشومه لور د خان په نامه او ملا خپل د خوني یانوکل دسمال ډک په شا کړي ولاړ شي، او په دې سهار چې اختر هم دی بختوره، په ژړا راروانه کړي او ورته وایي چې د انا کره دي بیایم. هلته به ښۀ کمیښ، او ښۀ خوراک درکړي. او بزرګر له دې وروسته بیا په یوه کنده کښې ځان واچوي، او دا معلومه شي چې لور بختوره یې هم خورا په ظلم کښې شپې او ورځې تېروي، په دې خاطر چې یوه ورځ به د دې ظلمونو بدل اخلي.

۳. زه او زما ورور: په دې قیصه کښې د دوو وروڼو د ګله ژوند قیصه ده چې مشر ورور هر وخت د خپلې مشرې په لټه کښې وي او وایي چې زۀ مشر یم پر کشر ورو باندې دا فرض دي چې د مشر ورور ښۀ خاطر به کوي. او دا خبرې مور او پلار هم ورسره تایید کوي او ورته وایي چې مشر ورور خو د پلار درجه لري، پکار دی هره خبره یې څوک ومني.

په دې کښې وخت تیرېږي مشر هیڅ کار یا خواري نۀ کارې ټول کار او ګټه کشر ورور کوي، که غنم کړي، که منجاریتوب کوي او که نورې نغدې پېسې ګټې دا ټول ویش ته ورکوي، او ټول

مصارف بيې د مشر په لاس او اختيار دى، خو وخت تېريږي پلار او مور بيې دواړه مړه شي له هغه وروسته هم هغسې حالات وي، نو يوه ورځ كشر و مشر ته وايي چې لاجانه! كه ته هم دغسې خواري راسره و كارې نو مونږ به ښې پيسې وگټو او ژوند به نور هم خوشحاله شي.

لاجان ورته غصه كوي او وايي ته لا تر اوسه په مشر او كشر نه يې پوه شوى، مشرانو كله خواري كولي، كشر ورور هم ځان ملامت وگڼي، دا مي لكه چې بد كار و كړ آينده به يې نه كوم.

خو له دې پس هم د مشر ورور هغسې رويه وي، بيا څه وخت تېر شي كشر ورور د خلقو خبرې اوري چې مشر ورور يې په ښار كښې مخكه اخستې ده، او ده بيا يوه ورځ ورته و وئيل چې ته پخپله مخكې اخلې، او بل دا چې ستا ماینه او بچيان ښه په نس ماره او په تن پټ دي، خو زما بچيان داسې دي لكه د يتيم اولاد، نه په نس ماره دي او نه په تن پټ، و ماته وايي د كور مصرف زيات دى؟ مشر ورور يې شرک په چپلاخه ووهي او ورته وايي د مشرانو قدر دې لكه چې لا نه دى زده كړى، كشر ورور بيا ځان ملامت و گڼي.

خو څه وخت وروسته مشر ورور يو ښه موټر هم اخستى دى چې خپلو بچيانو ته هوا خوري په كښې وركوي، دلته د كشر ورور يقين هم كېږي خو بيا هم خپلې پلټنې كوي، او په دې نتيجه رسېږي چې مشر ورور يې له هغو پيسو كومې چې كشر ورور گټلې له هغو څخه بچت كړى دى په سود يې وركړې دي اوس يې په هغو باندي، مخكه او سراى جوړ كړى، او موټر يې اخستى دى.

په داسې حال کې کشر ورور پرېکړه وکړه ومشر ورور ته يې
يو ورځ و وئيل چې تا خو ماته دورغ وئيل، تا خو ټولې پېسې
پرځای، مخکو او موټر باندې ورکړې دي، زه نور له تا سره نه
اوسېږم وماته وپش را وکړه.

مشر ورور ورته وايي څه ورک شه، يو حساب دي نه شته، يو
ماينه او بچيان دي درسره بوځه نور هيڅ دي نه منم، خو کشر
ځامخا غواړي چې حساب وشي، خو په دې وخت بيا مشر خپل يو
څو ياران را وغواړي خپل کشر ورور بڼه په و ډبوي او بيا ورته
وايي چې ارام کنسپنه کنې نور دي نو و محکمې ته په لاس ورکوم
چې بندي دي کړي. دلته ارام کنسپنه د کورنۍ عزت مه خرابوه. دی
دا پرېکړه کوي چې بس په هيڅ کار نه لري، له ورور جلا ژوند کوي
خو ورور برخه ور نه کړه، خو دی له پرېکړې ډېر زيات مايوسه شو
چې تر دې خو هغه جېل بڼه و چې تللی وای دلته خو د خلقو او ورور
له پېغورو هم نه يم خلاص او ژوند مې خراب دی.

۴. د نوي کال خوب: په دې لنډه قيصه کې لیکوال په خپله گډه
دی او د خپلو هغه سپېڅليو ارمانونو په حقله د نوي کال څخه هيله
لري او په خوب کې د خپل هغه نفسياتي هيجان لرې کوي، او
خوب ويني چې داسې به نو څنگه وي چې زمونږ په وطن يا هېواد
کې، به د مطبوعاتو د چاپولو اجرت ورکول کېږي او په دې اړه به
باقاعده يو قانون جوړېږي چې د هغه له مخې به هر څوک کولای
شي چې په ازادانه توگه خپل نظر او دريځ د مجلو، اخبارونو،
کتابونو له لارې څرگند کولای شي، او په دغه توگه د مثبت فکر
خوړونکيو ته يوه ښه موقعه په لاس ورتلاي شي او په دغه خوب

کښې لیکوال پر مخ د اخبارونو له لارې، د هېواد پر سیاسي او سماجي او معاشي مسایلو په اړه خبرونه لولې دا خبرونه، د ناروا او رشوت خورو د سزا، د بودیجې، د پرمختیایي کارونو، د برق داسې نورو بنیادي اړتیاوو په حقله خپرونې نشر کېږي، خو په دې مهال کښې د ده پر مخ یو څاڅکی د اوبو نښلې او دی راوینښ شي هغه د کوټې چت څڅیرې چې د هغه څاڅکي له کبله راوینښ شي یعنی ټوله قیصه د مطبوعاتو د ازادې تر لاسه کولو د پاره یو پیغام لري.

۵. دا دي خدمت: په دې قیصه کښې یو زلمی چې ډېر غریب او در به دره دی په لڅو پښو سره غرمه ته سره گرمي کښې خپل د غنمو لو کوي ولې چې غنم یې هم خپل او په خپله محکمه کرلي دي، خورا په همت او خوشحالی سره لو کوي، خورا نېستمن هم دی او ورور یې هم په ژمي لا مړ شوی دی چې هغه د دولت د محصولاتو او نورو لارو چارو منډې ترې هم د ده پر غاړه دي، نو دی ځکه په اول سهار کښې د دولتي محصولاتو کارونه کوي او بیا ناوخته لو ته راځي.

د ده په کلي کښې یو څو کسان بډایان هم شته چې د رشوتونو له لارې یا گران خرڅولو له کبله ښې ډیرې نغدې روپۍ لري، ولې چې خپل ماموریتونه لري، دې بډایانو چې به د ده او نور غریبانانو و لږ محنت ته وکتل نو نه به یې شو ورباندې پېرزو او غوښتل به یې چې په یو چم له چمو پر دوی دغه هم زهر کړي او دا محکمي گروي ځنې واخلو.

يو ورځ چې دا زلمی ډېر ستړی له لو څخه کورته راغلو نو ده لا لور ایښی نه و چې د خان یو کس ورباندې ریغ کړ چې خان یې دستي غواړي. دی هم دستي ورغلی، خان ورته و وئیل چې د محلي مرکز ګودام دار د څلورنیمو منه غنمو غوښتنه کول له پروسې درباندي پاته دي دا ور وړه، دی غریب هم پرېشانه سهار وختي یې هغه غنم په شا کړل او درې څلور ورځې پس بېرته راغلو خپل لو یې پیل کړ. ماښام چې له لو څخه کورته راغلو نو مایني ژړل او ورته یې و وئیل چې یو چرګ و هغه مو هم هغه کس ته باندې کړ چې سړي ستا جلب راوړی دی. او د اس د پاره اوربشي هم غواړي.

ده چې دا خبره واوریده اعصاب یې خطا شول او چې را و ووت که ګوري نو ملک سره ناست کس دی چې د ده جلب یې راوړی دی. ده و وئیل چې هی لو چاته پرېږدم، ملک ورته و وئیل خیر دی ستاد کور زېرمه به زه کوم، او که محکه په ګروي ورکوي نو ماته یې راکړه، او ملک دستي له ۳۰۰۰ افغانۍ وراوړې او ورسره یې د ګروي اقرارنامه هم په ولیکله د دې دپاره یې ملا راوغوښت هغه یې په ولیکله او دستخط یې کړه. او ملک ورته و وئیل دا خود دین، دولت خدمت دی پر مونږ وطنوالو ټولو باندې فرض دي چې د ده د ولاړو، غنمو او آئینده کال حالت چاته بیا معلوم نه شو او د ده هم خبر نه شو معلوم چې څه شو.

۲: موخي: په "موخي" نومې لنډه قیصه کښې د یوه موخي قیصه ده، د قیصې لنډیز یې څه داسې دی، موخي په بلزار کښې د سرک پر یوه څنډه ناست دی او خلقو و پښو ته ګوري چې یو څوک ورته موچنې یا خپلې وراوړي په وه یې ګنډي، په داسې حال کښې یو

سړی چې ښه درېشي يې کړې ده خو نور کسان هم په پسې دي. راروان دي، په دوی کښې یوه رغ کړل چې خان چې کومې موچنې ورته راوړي وې هغه به دغه موخي ته راوړو چې ښه تلي پر ووهي ادارې ته ولاړ هلته يې يو سپاهي ته موچنې ورکړې چې تلي پر ووهي. موخي هغو باندي ورته تلي و وهل، هغه کس مفتي ؤ چې موچنې يې وليدلې خوند يې ور نه کړ، سم دلاسه يې حکم وکړ چې ورشئ دا خدای خوار کړی موخي راولئ چې د دې جزا خو ورکړم، سپاهي ورغلی سم دلاسه يې و واهه او رايې وست، موخي ورته و وئيل چې زما شيان پراته دي ورشه موچنې راوړه، هغه کش کړ په زور يې بوتلی، مفتي ته يې پېش کړ، مفتي سم دلاسه پوچ رد ورته وئيل پيل کړل او ورته يې و وئيل زه به د دې ايداد درکوم.

موخي په ژرغونې رغ ورته و وئيل چې د دوو افغانیو دغومره کار وي که دې نه وي خوبن زه خپل تلي بېرته ځنې اړوم تاسو يې بل کوم ښه موخي ته یوسئ، پر دې خبره مفتي نور په خښم شو، ورته يې و وئيل زه به د دې ايداد ورکړم. موخي چې بېرته راغلو غواړي خپل شيان راواخلي او کومې بلې څنډې ته ولاړ شي خودده پر ځای هلته څو طالبان ولاړ دي سم دلاسه يې و واهه او ښکښل يې ورته وکړه، خو موخي هم ښکښل پيل کړل، دوی سم دلاسه مفتي ته ورکش کړ، او مفتي قاضي ته ور پېش کړ، هلته يې دا عريضه ورباندې وکړه چې د خولې او سر کفر يې ورته وئیلی دی، او طالبانو د قاضي په مخ کښې گواهي ورکړه هم دارنگه موخي ۳۹ درې وهلو باندي سزا شي او ورسره يې پر خره سپروي په ټول ښار کښې به يې مخ ورتوروي او گرځوي به يې له هغه وهلو يو څه

وخت پس هغه موخي مړ شو. او بيا به د كاندارنو او خلقو وئيل چې
داد علماو بنسپراوو داسې خوار كړي.

۷. د كور گټه د لاهور گټه: په دې قيصه كښې د يوۀ مالدار
زميندار او د خان قيصه ده چې دوئ خورا ښۀ ډېر غنم اخستې دي
او خورا ډېرې پېسې لا هم ورسره دي او اوس غواړي چې دا پېسې
په كوم داسې كار كښې بندي كړي، نو د دې زميندار سړي په كور
كښې ماینه او زویان يې دا پرېكړه كوي چې په ټولو پيسو غنم
واخلي او گودامونه په ډك كړي، چې په پسرلي كښې بيا په ډېره
لوړه بيه خرڅيږي، هم دغسې كېږي او دوئ د خان په پيسو پسي هم
حال كوي چې هغه يې هم په غنم كښې بندوي او بيا په پسرلي كښې
يې په ښه لوړه بيه خرڅوي، هم دغسې وشي، چې كله پسرلي راشي
نو خلق له لوړې مري د دوئ د كورو مخته خلق په نارو چيغارو
بوخت وي غنم غواړي خو دوئ تر هغه غنم نه وركوي چې نرخ پرې
كړي. دغسې نرخ په لوړه بيه پرې شي او دوئ غنم خورا په ښه بيه
خرڅول پيل كړي چې تر نيمې زيات غنم په لوړه بيه خرڅ كړي بيا
يې زویان هر يو د خان دپاره د نوي ماډل موټران اخلي. دلته دا
زميندار خپلې ماينې ته وايي چې رښتيا يې وئيلي دي د كور گټه
د لاهور گټه ده.

په دې منځ كښې يو بل غريب زميندار چې مجبور شوی دی پر
دوئ باندي خپله مخكه خرڅه كړي ولې چې دوئ مخكښې هم
ورسره بد وضعیت كړی و خو هغه نه وه منلې اوس مجبور شوی
دی.

خو چې کله بيا د پيسو وخت پوره شي نو ناظران پر خلقو گرځي
 په خورا شدت سره له هغه پوروړو سره سلوک کوي کوم چا چې غنم
 په پور وړي ؤ. په دې کښې نيمی بنديان کړل شول، نيمو سترگې
 نهامې کړې.

خو يوه زلمي و دې غريبانانو ته و وئيل چې په تېښته او
 جېلونو باندې دا ستونځې نه حل کېږي مونږ بايد سره يو متی شو
 ترڅو د بديانو خلاف څه متحرک شو.

۸. زما برخه: په دې قيصه کښې د يوه غريب سړي زوی چې د
 مني په پای کښې مري او د کلي سپين زيری ورته وايي چې تېر کال
 چې هغه بل زوی مړ شوی ؤ نو هم اسقاط او خيرات دې نه وکړ، نو
 اوس په کار دی ښه خيرات او اسقاط بايد وکړي، خو ده چې هر
 څومره هڅه وکړه چې ځان له دې بچ کړي خوناکامه شو، او مجبور
 شواو ولاړ د کور د ځلې اوږه يې خرڅ کړل اسقاط يې وکړ، خو
 اسقاط هم هغه څو کسانو مشرانو په خپل منځ کښې سره و
 وېشلو، بيا يوه ورځ يو بل کس چې په ښه سړي شهرت لري پر برابر
 شو او ورته يې و وئيل زما د اسقاط برخه دي نه د راکړې ده هم سم
 دلاسه يو څه پيسې له يو چا په سود واخيستلې او ور يې کړلې، خو
 د زوی له څلوېښتمې وروسته يې په کور کښې هيڅ نه ؤ نو يو ورځ
 د خان کره دی او ماینه ورځې چې د هغه د ماینې ټکري څاک وغوټه
 کوي د هغه په وسيله په سم نيمی زيات قيمت هغه ورته غنم په سلم
 ورکوي، که څه هم هغه غنم د دوئ درې مياشتې ژمی نه کېږي خو
 دی بيا په مزدوری پسې نه ځي د اوازه وه چې د کلي کارېز به
 کارې، خو په دې ژمي کښې د دوئ قسمت ښه په دې ؤ چې په ژمي

نو کسه بدایان په مرضونو اخته و مره شول د هغو په خیراتو او
سقاطو د دوی بڼه گزاره کېده او خان یې سلامت تر ژمې را و
بستلو.

په دې خیراتو کېنې یو ورځ یوې ۹ کلني نجلی د زړه له کومې
عاکوله،

خدایه دا نېستي ژر تر ژره له مونږنه واخلې او مونږ په نس

باره او په تن پت کړې" (۵)

پلار یې و وئیل چې یقین دی د ماشومانو دعا قبلیري ستاسو
په دې خواهش کېنې په میلیونونه کوچنیان او بېوزلي درسره
ملگري دي او درسره آمین وايي.

۹. خوږه جوړه شوه: په دې قیصه کېنې د یو زلمی چې خمت
نومېږي قیصه ده چې خورا غریب دی، دی او ماینه یې مشوره کوي
چې له پورورپو هم خان نهم کړي کوم بل کلي ته ولاړ شي چې هغه
کلي د ښو محکو په نامه شهرت لري او د بزگری د پاره بڼه کار په
کېنې پیدا کېږي، په دې کېنې خمت له یو بل چا څخه خرد کال په
پور اخلي او قیمت به یې ورکوي، دوی خپله کله بار کړه دوه
ماشومان یو ماینه او یو دی روانیږي په دې حال کېنې یو پورورپی
وراهي، و هغه پورورپی ته په پور کېنې هغه خونه ورکړي په کوم
کېنې چې دوی اوسېدل، دوی چې کوم کلي ته ورځي په هغه
د بزگری ځای نه موندل کېږي، بیا دی او ماینه دواړه له خان سره
مزدوري پیل کوي، دی خورا بڼه تکړه او د بڼه وضعیت ځوان دی له
ملا سره په جماعت کېنې سبق هم پیل کوي او خواري هم کوي، له
دې سره دی نور کتابونه هم وایي خورا بڼه زدکړه کوي، خو د خرڅ

نه لرلو له وجي نور سبق نه شي وئيلای او په يوه اداره کښې کار پيل کوي، خو بيا يې په هغه هم سمه گزاره نه کېږي او دا مشوره کوي چې بايد په کليو کښې ولاړ شي د يو بډای سړي ماشومانو ته سبق وئيل شروع کړي، بيا يې هم داسې وکړل چې د يو بډای ماشومانو ته د ۶۰ منو غنمو په بدله د کال د پاره ورته سبق وئيل پيل کړل، او دغه غنم يې موراو پلار ته هم و لېږل چې هغوی په ټول عمر نه و ليدلي.

په دې منځ کښې دی خورا بڼه ژوند کوي او خوشحاله دی، د له هغه پخوانۍ ادارې څخه څه پيسې پېشکي اخيستي وې يو څو باقي پاته وې، کلي ته يو ليک رالېږل شوی ؤ چې د هغې ادارې له خوا وو. هغه د کلي ملا چې سم نه په پوهېدو، د هغه و مور ته يې وئيلې ؤ چې د نمبرې يې په پيسو ورته يادې کړې وې، او ملا وئيل چې دا خو ټول کلی به خوار شي ولې چې دا خمت خدای خوار کړی په اربونو قرض داره شوی دی، په ټول کلي نه ادا کولای. دلته د خمت مور ځای پرځای بې سوده شوه. کلی ټول پرېشانه دی او څوږه ده څوک کېدې باروي او څوک څه کوي، خو په دې منځ کښې يو بل زلمی چې له مکتب څخه تازه فارغه شوی دی، هغه خبر شو نو ملا ته ورغلی هغه ليک يې و کتلو چې په هغه کښې صرف ۱۵ افغانۍ پور ليکلی دی. دلته ټول کلی بېرته خوشحاله شو خيراتونه يې وکړل او تسلي يې وشوه.

۱۰. يو گندري اودرې ډوله خواږه: په دې قيصه کښې يو خوار غريب خو تکړه سړی دی، چې ټول کور يې اته کسان دي له ماشومانو سره. محکه يې لږ وه او انبارونه به يې په شا ور وړل لږ څه

به بي برابرول خو د دې سړي لږ محكه وه، د هغې محكې د ابادولو
دپاره بي فيصله وكړه چې بادام په ولگوي او پنځو كلونو پورې
اوبه پر اوږو وروخپژوي ترڅو بڼه وضعيت د ځان برابر كړي. په دې
توگه دى په دې كښې بريالى شي چې د بادام باغ يې د فصل قابل

شي
له دې وروسته په كلي كښې خان صاحب او ملا صاحب غواړي
چې دا باغ پر يو چم له چمو ځنې تر لاسه كړي او دى دغسې پرېږدي
خو دى په هيڅ شكل دې ته نه دى تيار.

بيا يو ورځ پر ده باندي عريضه كېږي او د پور تور ورباندي
لگيږي چې پور نه ادا كوي او له مقرراتو سره سم محكمې ته جلب
كړل شي، خو هغه څوك چې دى يې جلب كړى و، هغه د ده كره
مېلمه شي او ده ورته د مېلمه په خاطر يو څه غلمين اوږه پوره كړل
ډوډى يې وركړه. په ډوډى كښې ماښام د مېلمه خواته غلمينه، د
خان و خواته جوارينه او ځانه يې اريشينه ډوډى كښېښودله.
له بده مرغه د مېلمه لاس اوريشيني ډوډى ته ورځي او مېلمه
په غصه شي چې درې ډوله خواږه په يوه كوندري، په دې توگه د
مېلمه د قهر او جزا مورد هم وگرځېد. په دې توگه باندي د ده خلاف
داسې دسيسه جوړه شي او دى مجبور كړي چې له باغه لاس
پرېمځي، او دغسې د ده باغ چې هغوى ځنې واخلي او بيا يې تر
خانه پورې ټول سره وه وپشي. بزگر له ډېرې مجبورۍ دا كلي
پرېږدي او بلي خواته ولاړ شي، له ډېرې مودې بېرته خپل كلي ته
راشي ډېر سپينږيرى شوى وي، او يوه لور او زوى يې پاته شوي
وي نور ټول مړه شوي وي.

د د زوی پوه او لوستی زلمی وي او هغه دا هڅه کوي چې هغه کسان چې د د د پلار غوندې بې وسه کړل شوي او بې وزله کړل شوي وي، هغه سره را يو متی کړي او له هغو خلقو څخه بېرته خپل جايدادونه او کسات واخلي. خو دوی ورپورې خاندي.

۱۱. څرنګه بډای شوم: دا قيصه د یوه حاجي صاحب د ژوند قيصه، په هغه کښې د خپل غربت او بېوزلي ورځو ګڼه کوي او ورته وايي چې زه له کلي ولاړم له یوه ټټار (پښ) سره مزدور شوم چې د ورځې ۴ افغانۍ مزدوري بې ورکوله، پر کلو به ګرځېدل او دا خواري به بې کوله خو يو ورځ کوم بل کلیوال ورباندې برابرېزي چې دا کار پرېږده درځه زمونږ يو کلیوال بناغلی فلانی چې ستا ماما هم دی، لوی مامور جوړ شوی دی چې ډېر کلیوالان بې پر بنو بنو ځایو باندې ځای کړي دي، درځه زمونږ به هم يو چاره وکړي، او له هغه مامور سره له ملاوېدو وروسته دی په ګمرک کښې مقرر شي، هم دغسي ښې پیسې په لاس ورشي او خورا په کښې بډای شي، ولې چې تنخوا ما سیوا هم پیسې ټولوي، بیا دغه پیسې په خپل يو کاروبار کښې بندې کړي، نو خورا ښه سرمایه داره شي.

يو ورځ نابره د هغه شخصي ملا صاحب ورته وايي چې خدای هم د دنیا لار در سمه کړه او هم د دین، خو سر له دې چې دا دومره سرمایه او پیسې لرم هم ناارامه یم او زما دا ناارامي د هغو بې وسه او اوپره خلقو له لاسه ده کوم چې په جیب کښې يو غران نه لري او په مونږه را پسې وي. دوی تل راته وايي تاسو دا ټول څه په ناروا توګه له خلقو راټول کړي دي. خو مونږ ورته وایو، مونږ ته خدا:

راکړې ده. اوس نو ته ووايه چې کومه ډله او طبقه گرمه ده؟ او حاجي صاحب هيڅ جواب نه کړي ور او لمانځه ته ولاړ شي.

۱۲. د سمت مور او پلار: په دې قيصه کښې هم د يو خوار او سترې بزگر او دهغه د ماينې د ژوند او خواريو قيصه ده، او سمت د دوئ ماشوم زوی دي، چې د دوئ د کور له مخه هر وخت سودخواره ناست وي پورونه او سودونه ځنې غواړي خو دوئ خپله د بزگرۍ خوارې کوي، په دې کښې دوئ په دواړو د خپلو غنمو لو کوي چې سمت يې په يوه کوچنۍ سياله (د سايبې ځای) کښې ايښی وي او مور يې د غنمو وړې ټولوي او کله راشي چې سمت ژاړي نو دا ورته خپلې شپډې ورکوي خو هغه د ډيرې گرمۍ له وجې سمت بېرته راقي وهي، په دې حالت باندې چې کله د سمت پلار راشي و يې ويني ډېر غرېو نيولی شي او تر برداشت يې وځي، خو د سمت مور د سمت و پلار ته تسلي ورکوي خدای مو دي له نورو بدبختيو ساتي، خدای به سمت را لوی کړي بيا به مو ماشومان هغوی به خوارې کارې خدای به مو حالت بدل کړي، خو د سمت ورته وايي چې زمونږ رنگه خلقود پاره ماشومان زېږول ښه کار نه دی. او ورته وايي تر دې بد ترې نه شته زما خو تر وس او برداشت وتلی دی دا حالت، خو به له دې کلي به کومې بلي خواته مزدوري به کوو. دوئ خپل غنم واخيستل چې ټول ٢٢ منه غنم باقي وړپاته شي، دوئ هغه په محکه کښې پټ کړي چې سودخواره يې نه وويني، خو په دې وخت چې يو سودخور دی خلق لري هغه ورباندې عريضه وکړي او دی محکمې ته ځنې بوځي دلته د سمت مور ورته وايي چې "دغه دې تر بد بترې".

۱۳. په پای کې بهای شوم: دا قیصه د یوه غریب ځوان چې کروړ نومیږي د خواری او بهای توب قیصه ده، چې په خواری او مزدوری په سې په لڅو پښو دوه نیم سوه میله سفر کوي لوی نبار ته ځي هلته له یوه پښ سره په نس مزدوري کوي خو یوه ورځ یې هلته لاس ماتیري هغه پښ چې د یوه لوی صاحب لاس ورباندې پروت دی، دی پر سرک غورځوي بیا یو ځلمی راځي دا وايي، چې اې خلقو تاسو وینئ چې زموږ په خلقو چې د محنت له کبله یې دنیا نښایسته وي د هغو انسانانو سره داسې وضعیت کېږي بیا یې روغتون کښې لاس ځنې پرې کېږي، دی نور هم پریشانه شي چې په دوه لاسه مي مزدوري نه شوای کولای نو په یوه لاس به څه وکړم، یو چا ورته و وئیل چې پر پښ باندې عریضه وکړي کېدای شي څه درکړي، خو تر دې له مخه دی پر پښ عریضه وکړي کروړ بندي، خو له بنده د خوشي کېدو پس د خپل کلي په لور روان شو په لارې یې یو څو سرې څري (د کپړې څخه وتلې تراډې)، ټوکران سره راټول کړل او یو ځای د لارې پر غاړه کښېناست ځان یې د زیارت ملنگ جوړ کړ چې خلقو به یو غران یا لس انې ورغورځولې او ده دا د یوه شهید قبر بللی او وئیل به یې دا د ده خیالي ورنیکه دی. په دې توګه باندې په څه وخت کښې ده ډېرې پېسې وگټلې او خورا ځایونه یې واخیستل او جوړ یې په کرایه یې هم ورکول خورا بهای سړی شو.

۱۴. کله به وي یوه لیکنه او که لنډه قیصه: دا یو پارونکی تحریر کېدای شي البته دې ته لنډه قیصه هیڅ کله نه شو وئیلای ولې چې نه په کښې کردار شته، نه په کښې پلاټ او نه په کښې

واقعہ نگاري يا نور د لنډې قيصې لوازمات. البته دا يو د خوارانو، بې وزلانو، او مزدورانو د راپارولو د پاره ښه سياسي مبارزه وزمه تحرير يا ليك دى چې په كښې د ټيټې طبقې د انسانانو د رايو متې كولو ښه په زړه پورې پېغام پټ دى. اودا ټول پېغام د ليكوال د سياسي مبارزې برخه كېداى شي. البته يوه ادبي ټوټه يا قيصه نه ده. او دا د ليكوال د ټيټې طبقې په استاخيټوب يو لوى ارمان دى.

دا ليكنه چې د بزگر لور نومې د قيصو ښلگه كښې د لنډې قيصې په نامه چاپ شوې ده، خو صادق ژرېك په دې اړه داسې ليكي:

"د تره كې صاحب د لنډو قيصو په مورد كښې يوه بله خبره دد يادولو وړ ده چې تېر كال په ۲۰۱۳م كې په روسيه كې د افغانانو فرهنگي ټولنې له خوا د "موخي" په نامه يو كتاب په پېښور كې چاپ شو، دغه كتاب د ښاغلي ډاكټر شېر حسن حسن په اهتمام چاپ شوي، په دې كتاب كښې ټولې ديارلس (۱۳) لنډې قيصې راوړل شوې دي چې ټولې "د بزگر لور" په كتاب كښې چاپ شوي دي او يوه لنډه قيصه "كله به وي" ليا په "موخي" كتاب كښې كمه ده، يعنې نه ده په كښې چاپ شوې، گڼې د نوموړي تر اوسه پورې زمونږ لاسونو ته خوارلس (۱۴) لنډې قيصې راغلې دي (۲)

خو ددې په اړه يو بل ليكوال اسير منگل صاحب هم داسې

خرگندوي:

"کله به وي، کي د افسانې نه زيات واعظانه رنگ ښکاري
افسانه نگار غواړي چې د هغه ملک او وگړي د لوږې، ناپوهۍ او
جبر نه وژغورلي شي" (۷)

يعني اسير منگل هم په شک کښې دی او ورته وعظ بې وئيلي
دي. خو ما چې د خپلې پلټنې په لړ کښې دا قيصې لوستې او کتلي
دي په دې قيصو کښې دا يوه ليکنه ده هم ورته قيصه وئيل شوې،
خو دا قيصه نه بلکې يوه ليکنه ورته وئيلای شو، او دا چې په
"موخي" نومې کښې هم دغه يوه ليکنه "کله به وي"، تر سرليک
لاندي کومه چې په "دبزرگور" نومې کښې د قيصې په نامه چاپ
کړل شوې ده خو په "موخي" کښې نه ده چاپ هم دا لامل به بې وي
چې دا لنډه قيصه نه بلکې يوه ليکنه ده.

۴.۲: د افسانو پس منظر:

د نور محمد تره کي ټولې لنډې قيصې چې تر اوسه چاپ شوې
دي او زمونږ په لاسونو کښې دي، د ټولو پس منظر تقريباً يو شی
دی او ټولې قيصې په يوه طبقاتي سماج کښې ليکلې شوې دي، او
د طبقاتي توپير پر ضد په کښې د بډايان، رشوت خورو،
سودخورو، ملکان، ملايانو او خانانو د ناروا عمل په خلاف مبارزه
شوې ده. او د يوه غير طبقاتي سماج د جوړولو تبليغات په کښې
شوي، له دې سره سره د خپل وطن او سيمې سماجي او ټولنيز ژوند
په کښې په ډېره ښايسته او زړه راکښونکي انداز عکس شوی دی.
مونږ کولی شو چې دلته د هري افسانې د پس منظر رابرسېره کولو

د پاره جلا جلا بحث وکړو او یو ځغلند نظر پر ټولو افسانو چې نور محمد تره کي لیکلې واچوو.

د غوايي لاندې په دې لنډه قيصه يا افسانه کښې د يوه غريب سړي د ټول ژوند محنت سيله چې په چل ول د سامراجي خلقو له وجې د بل د کور شومه جوړيزي او دا غريب له يو نفسياتي کشمکش او سماجي بې انصافی سره مخ کېږي او مجبور کېږي د خپلو بچيانو او کورد وگړو د گټې سيله د بل په نامه کوي، يعني په دې کښې مکمل د لاندینۍ طبقې د ځورولو پېغام پټ دی. دا قيصه يو سياسي او طبقاتي پس منظر لري.

"د بزگرلور" په دې افسانه کښې چې کومه کيسه يا د کيسې مرکزي خيال عکاس شوی دی هغه د يو غريب او د يو شتمن سړي د ماشومانو د ارمانونو او خواهشاتو تر منځ واضح توپير عکس کوي چې و ټولنه ته د يو نفسياتي کشمکش ورکولو سبب گرځي. دا پس منظر ليکوال دې ته مجبور کړی دی چې د خپل سماج داسي نفسياتي او سماجي نيمگړتياوي په هنري توگه د افسانې په شکل کښې تصوير کړي او د خپل ولس مخې ته يې کښېږدي. تر څو ولس ته په اسانه او ساده ژبه د سماجي او نفسياتي توپير زيانونه ور په گوته کړي. او له داسي سماجي او نفسياتي مسلو څخه خپل د سماج انسانان وژغوري او يو ولسي شعور ورته روښانه کړي. زه او زما ورور" دا قيصه يو مکمل د سماجي بې انصافی پس منظر لري خو ورسره طبقاتي توپير په کښې نازله کېږي او د دې طبقاتي او روايتي توپير له وجې ليکوال دې پس منظر مجبور کړی دی چې په هنري نثر کښې داسي موضوع خپله کړي.

'دنوي کال خوب' دا قيصه ټول يو سياسي پس منظر لري او ورسره د يو انسان د سياسي ارمانونو د تر پايه رسولو او خواهش پس منظر خپلوي. چې داسي قيصې هم د سماجي او سياسي توپير د رابرسېره کولو په اند ليکل کېږي.

'دا دی خدمت' دا قيصه د سياسي، سامراجي او طبقاتي کشمکش پس منظر لري، ولې داسې فکرونه چې يو انسان مجبور کوي چې د بل د پاره خپله خوله توی کړي او دی بې له څه لاس ترزنه کېښي د سامراجيت يو نړيواله فارموله کېدای شي چې انسان په سماج کېښي د مجبوريانو بنکار کړي او خپله ناوړه گټې تر لاسه کړي.

'موخي' دا قيصه د رياستي منصبدارانو او د هغوی د عدالتې نظام په پس منظر کېښي ليکل شوي ده چې و ټول سماج ته خپل ناروا عمل روا څرگند کړي او دغسې رياست د خپلو ناوړه کارونو د خوندي ساتلو هڅې کوي.

'د کورگټه د لاهور گټه' په دې قيصه کېښي يو سماجي محدود نفسياتي پس منظر لري چې څوک د خپل ځان د تر حده محدود پاته کړي نور نو نه په سماج کار لري او نه په رياستي پرېکړو خپل کار مخ په وړاندې بيايي.

'زما برخه' دا افسانه يو ښه پس منظر لري چې په ټولنه کېښي د سودخورو کوم کاروبار وي، په دې کېښي د سود ورکولو او سود اخيستلو د زيان پس منظر بيان شوی دی چې گوا کي سود د سماج د پاره يو ناسور دی او و سماج ته د سود په ضد مبارزې يو پېغام پېش کړی دی.

خوږه جوړه شوه په دې قيصه کښې د ناپوهۍ او د رندې عقیدې پس منظر بیان شوی دی، یعنې په سماج کښې بغیر له تحقیقه د یو چا خبره منل او پر هغه عمل کول زیان رسونکی عمل کېدای شي پکار دی چې انسانان هر وخت د ژوند په حقله وینس او بیداروي چې څوک یې په ناپوهۍ کښې غلط نه کړي.

یو کنډري او درې ډوله خواړه دا قيصه هم د انسانانو تر منځ د حیثیت پس منظر لري چې د حیثیت توپیر راڅرگندوي او سماج ته د داسې کولو زیانونه ور په گوته وي، یعنې پکار دی انسانانو ته په یو برابر حیثیت و کتل شي نه دیو بېل بېل حیثیت کوم چې له انسان څخه د انسانیت عنصر لري کړي.

څرنګه بډای شوم دا دشتمن جوړېدلو د پاره یو خاص پس منظر لري چې په هغه پس منظر کښې د جایز او ناجایز ګټې کولو توپیر په کښې نه کېږي. یعنې سماج ته داسې انسانان په گوته کوي چې په هغې کښې کوم انسانان د خپلې ګټې د پاره هر څه کوي خو انساني ظرف له منځه وړي او دا یو سامراجي دسیسه هم کېدای شي چې په سماج کښې د ریاست له خوا داسې انسان تیارول کېږي. د سمټ مور او پلار دا قيصه هم د غربت، محنت، مزدوری او د ژوند سره د کشمکش پس منظر لري، چې خواري یو انسان وکارې خو په پای کښې یې ګټه بل انسان ته ځي، داسې ماحول په سماج کښې پیدا کول هم یو طبقاتي جنگ دي چې انسانان له شعوري محنت او پوهنې راڅرځوي او په خپل ځان یې اخته کوي او تل د دوی محنت یې نتیجې روان وي.

په پای کښې بدهای شوم" دا قیصه هم یو ریاستي غیردمه وار حالت په پس منظر کښې لري چې یو انسان د خپل ژوند د ښه جوړولو د پاره محنت او مزدوري کوي خو په دې ستړي ژوند کښې و دې ته آخر مجبور کړل شي او په ناجایزه او غلطه توګه د پیسو گټلو پیل کوي.

دا ټولې قیصې خپل پس منظر لري چې لیکوال د هغه پس منظر نتایج منفي یا مثبت ګڼلې وي او مجبور شوی وي چې د داسې پس منظرونو څرګندونه په خپل هنري نثر کښې وکړي. تر څو سماج او ټولنه په دې آگاه کړي چې په سماج کښې څه روان دي او د کومو نفسیاتو لاندې روان دي او ولې روان دي. نور محمد تره کي داسې پس منظرونه په سالمه توګه په هنر ښایسته کړي او یو ښکلي پیغام یې ټولني ته ورکړی دی چې ټولنه ځنې برخمنه پاته شي.

۳.۴. موخي یوه افسانه که ناولیت:

نور محمد تره کي چې د پښتو ادب په افسانه لیکلو کښې یز وتلی لیکوال دی او د پښتو افسانه یې نوی تنقیدي ریالزم او ترقي پسندانه فکر سره آشنا کړې ده، د پښتو ادب د افسانې د دویم دور لومړی افسانه نگار دی. په افغانستان کښې لومړی د پښتو افسانه نگار دی.

نور محمد تره کي خورا ډېرې قیصې لیکلې دي خو مونږ یې تر دې وخته صرف ۱۳ لنډې قیصې (افسانې) په لاس کښې په چاپي ښه کښې لرو. په دې لنډو قیصو کښې یې یوه د "موخي" په نامه هم لیکلې ده چې زمونږ ځنو محترمو نقادانو ورته ناول یا ناولیت

وئيلي دي، زه غوارم چې دلته دا سپينه كرم چې آيا دا رښتيا هم يو ناول يا ناولپت دی او كه يوه افسانه ده.

د نورمحمد تره كي د "موخي" نومې لنډې قيصې په حقله ښاغلي حنيف خليل په خپل كتاب كښې دعوي كوي چې دا يو ناول يا ناولپت دی. دی په دې اړه داسې ليكي.

"خلورم ناول يې د سنگسار په نامه يو كال پس چاپ شو. دې نه پس يې يو وړوكي ناول يا ناولپت د "موخي" په نامه چاپ شو" (۸).

نه شم وئيلای چې حنيف خليل په كومه وجه دې ته ناول يا ناولپت وئيلي دي، داسې ښكاري چې حنيف خليل دا قيصه په خپله لوستې نه وي بس هسې يو چا ورته وئيلي وي يا يې د سنگسارنومي ناول قيصه له دې سره ګډه كړې وي، ولې چې په "موخي" افسانه او "سنگسار" ناول دواړو كښې موخي كردار شتون لري ځكه په كښې تېروتي وي.

خو موخي چې په اصل كښې يوه افسانه ده، چې لنډيز يې مونږ په تيرو صفحو كښې بيان كړی دی.

د موخي افسانې د ثبوت د پاره به د افسانې نومونه هم را واخلو تا سو به يې ولولی چې آيا دا رښتيا هم افسانه ده كه نه، لكه: ژر سپره منځ د عمومي بازار د پليو لارې پر يوه لانده ځای لمر څريكې ته نااو مېنده غونډې ناست دی، هر څوك تېرېږي دی يې وار د واره پښو ته ګوري چې ګونډې كپۍ يا بوټونه يې څيرې وي چې ده ته يې د ګنډلو د پاره وركړې، پر دوو تلو چې ځنگونونه يې د خولې ته رارسېدلي دي او خپله زنه يې د دواړو ځنگونو په منځ كښې ايښې ده، په دې چې نن ساړه لږ ډېر دي خورا خوشحاله دي

او هره گری لمر ته په خورا مینه سترگې وراړوې خو پلوشې یې سترگې ور برېښوي او بېرته یې پټي کړي په دې وخت کې یې سپین کالي سړي چې خورا اوږد قمیص یې اغوستی دی او تکه سپینه پگړۍ یې پر سپینه رڅپینه تړلې ده راغی، په ده پسي څلور پینځه کسه سپین کالي نور هم سته د موخي حد ته چې راغلل نو سم دلاسه یې پښه ونيوله او یوه یې بل سړي ته مخ و رواراوه او ورته وې ویل:

"لا..... خان چې ورېښمینی کیې (موچني) راته راوړي دې هغه باید دغه موخي ته ورکړو چې ښه تلي پر ووهي." ملگري یې ورته و وئیل: "ښه دی" (۹)

دلته مونږ ته ښکاره شوه چې دا یوه مکمله لنډه قیصه ده، ولې چې، خیال، پلاټ، کردارونه او نتیجه یې ټول د یوې لنډې قیصې دي، او په کې یوازې یوه قیصه تر پایه یوې نتیجې تللې ده، او په وئیلو کې د لنډې قیصې په موده کې وئیلې کېږي، او په یوه وار وئیلو سره ختمیږي، او د لنډې قیصې په چوکاټ کې لیکلې شوې ده.

کردارونه یې مختصر او لږ دي، جملې یې لنډې لنډې دي او مکالمه یې د لنډې قیصې ده. او په دغه اختصار باوجود یې پیغام ډېر واضح او د لنډې قیصې په شن پسرولي ده.

خو ناولېټ بیا ځکه نه شو ورته وئیلای چې:

۱. یو خو دا ټول خصوصیات یې د لنډې قیصې دي.

۲. ناولېټ تر ناول کوچني تر افسانه لوی وي، یعني

الفاظ، کردارونه، واقعات یې تر ناول لږ او تر افسانه زیات وي.

۳. په ناولېټ کښې قيصه د ناول په شان پراخ چاپېريال لري خو افسانه لنډ تنگ چاپېريال لري.

۴. د ناولېټ منظر کښي ډېره ضروري ده خو په افسانه کښي د منظر کښي نه وي نو د لنډې قيصې حيثيت له لاسه نه ورکوي.

۵. ناولېټ که د ناول په برخه کښې شمېرل کېدای شي خو چې قيصه څه پوره وي او صرف د اختصار له وجې ورته ناولېټ وئيل شوي وي. خو لنډه قيصه په ناولېټ نه شي بدلېدې.

۶. د ناولېټ چوکاټ لږ پراخ وي او لنډه قيصه لکه څنگه چې له نامه يې څرگنده ده هم دغسې په واړه چوکاټ کښې ليکل کېږي. کومو ليکوالانو چې و دې ته ناولېټ وئيلي دي، دهغه څه نور عوامل کېدای شي چې په لاندیني توگه يې خدشه وي:

۱. چونکه د نور محمد تره کي يو ناول چې د "سنگسار" په نامه چاپ شوی دی، ډېر مشهور ناول دی په هغه کښې هم د يوه موخي (باباخان) او د هغه د زوی (شېر) قيصه ده چې په کښې ملايان او قاضي، مفتي او سرکاري ماسلان د دوی په خلاف يوه دسيسه جوړوي او د هغې دسيسې له مخي موخي پر دې مجبور کړل شي چې خپل زوی (شېر) پر دې مجبوره کړي چې د قران په غولتون کښې د غورځولو اقرار وکړي، او په داسې شکل آخر د موخي زوی شېر سنگسار کړل شي او د خلقو په ذهنو کښې داسې وراچوي چې گواکي دا دولت يو اسلامي دولت دی چې د اسلام پر شرعي توگه پرېکړي کوي او خلقو ته د اسلام خلاف د عمل سزا ورنسکاره کوي. خو په اصل کښې دوی د خپلو غلاوو او رسوتونو د مخنوي د پاره داسې کارونه کوي ولې چې (شېر) تر دې مخه د ماسل په توگه

کار کړی ؤ او هرڅه ورته معلوم وو، نو دوی لکه د استخباراتوزور
یو ملگری چې په اخر له مخه باسي. د ناول بېلگه:

گهیځ له معمول سره سم زوی او پلار ورورسته له لمانځه څخه
خپل - خپل شیان واخیستل او پر هغه پخواني ځای باندي
کښناستل، دوی دواړه خپل لاسونه په تخرگ کي نیولې او
کنجلك (غونج) پر دوو تلو ناست وو.

د شپږ د پزې سرد سرو له لاسه سوربخون شوی ؤ.

شپږ د پلار په اشاره نزدې سماوار چې ته ورغی او دوی
چاینکي چای او یوه ډوډی یې ځنې راوړه یو چاینکه یې پلار ته او
بله ځان ته کښېښودله.

لمر ښه راوغوړېده او د دوی دواړو هډوکي یې ورتاوده
کړل، ځکه چې د حوت د میاشتي لمر خورا تودې او په زړه پورې
پلوشې لري، نو د خلقو فعالیت او تگ راتگ هم وار په وار په
وات کښې پسې ډېرېږي.

په دې حال کي یو سپین کالی غوندي سړی د شپږ د پلار تر مخ
ودرېد او له هغه سره یې خبرې شروع کړې، شپږ دا سړی ښه پېژاند
او حیران شو او چرت واخیست چې دا سړی زما له پلار سره څه کار
لري؟ او ولې ورسره گونېږي؟ ځکه چې د هغه خو خورا ښې روسی
کلونې په پښو دي او سپینې هزارگی جرابې یې چې پوندي یې په
خرمن کښې نیولې شوي دي په پښو دي او دا خو گندل نه
غواړي" (۱۰).

۲. دلته په "موخي" نومې لنډه قیصه کښې هم د یوه موخي د
ژوند لنډه غوندي قیصه ده چې دا موخي د مفتي، قاضي، طالبانو

او ماسلانو له خوا په ناجايزه توگه په عدالت كښې محكمه كړي او په سزا يې ورسوي او بيا هم له هغې څخه دى مړ شي، بيا خلق او دكانداران دا خبره كوي چې دا د علماوو ښېراوو داسې انجام ته ورساوه.

هغه څوك چې ورته ناولېت يې وئيلى دى هغه ليكوالان يا خو خطا شوي دي، او يا يې دغه "سنگسار" ناول او "موخي" لنډه قيصه ډېر وختي وئيلي دي او بيا يې قيصې ورځنې سره گډې وډې شوې وي چې ورته ناولېت يې وئيلي دي او يا كومه بله سهوه ځنې شوې وي. دا هم كېداى شي چې ډېرو ليكوالو د شفاهي روايت له كبله دا تېروتنه شوې وي، ځكه چې دا دواړه ډېر وروسته چاپ ته راغلي دي، په لومړي سر كښې د ليكوالو په تره كې باندي د ناول نگار خيال كېده. لكه عبد الكريم بريالي چې د نور محمد تره كې وه دوو لنډو قيصو ته ناول وئيلى دى، محترم عبد الكريم بريالي په خپله يوه ليكنه كښې داسې ليكي:

"بزگر كى لژكى، اور بيل كى لاندى، ميں پلاٹ كى ساخت كو ښر مندى كے ساتھ پيش كركے حقيقي ربط كى مثال قايم كى بے يہ ناول قسط وار شائع ہونے میں" (۱۱).

ژباړه: (د بزگر لور او د غوايي لاندې، د پلاټ په جوړښت كښې په هنرمندۍ سره پيش كړل شوي دي يو حقيقي ربط وركول شوى دى، دا ناول قسط وار چاپ شوى دى).

يعني دا خو ښكاره ده چې په دغه پورتنيو كښې يو بې تربيتنه زوى نومې ناول دى لنډه قيصه نه او دا نور دوې د بزگر لور او د غوايي لاندې، لنډې قيصې دي ناولونه نه دي خو بريالي صاحب گوره ولې ورته ناولونه وئيلي دي.

کښې دا خو اوس واضحه ده چې قيصه زمونږ مخ ته پرته ده چې
دا يوه مکمله افسانه / لنډه قيصه ده.

په دې حقله حنيف خليل په خپله بيا په خپل يو بل کتاب کښې
وروسته ورته افسانه هم وئيلي دي، خو په هغه کښې يې د خپلي
تېري سهوې ذکر نه دی کړی.

"افغانستان ميں فکشن اور پشتو افسانه پاکستانی افسانه نگاروں
کے بعد لکھا گیا ہے۔ افسانے کے کچھ ابتدائی نمونے نور محمد تره
کي (افغانستان کے سابقہ صدر) کے ہاں ملتے ہیں۔ "موچی" کے نام
سے ان کے افسانے کو طوالت کی وجہ سے ناول بھی سمجھا گیا
ليکن اسکي ساخت افسانے کی ہے" (۱۲)۔

ژباړه: (په افغانستان کښې فکشن او پښتو افسانه د پاکستانی
افسانه نگارانو څخه پس ليکل شوی دی. د لنډې کيسې څه اولنی
نمونې د نور محمد تره کي (د افغانستان پخوانی صدر) په شکل
کښې تر لاسه کېدای شي. د هغه د "موچی" په نامه لنډې کيسې ته د
اوږدوالي له کبله ناول هم وئيل شوی دی، لکن د دې جوړښت د
لنډې کيسې دی).

که څه هم حنيف خليل صاحب دلته خپله پخوانی خبره رد کړې
ده او بيرته يې نوموړې قيصه لنډه قيصه بللې ده خو بيا يې هم
دخپلي هغې زړې خبرې چې و "موچی" نومې لنډه قيصه ته يې
ناولپت يا ناول وئيلي وو اوس بيرته تکرار کړې ده او دليل يې
وئیلی دی چې د اوږدوالي له کبله و "موچی" ته ناول وئيل هم خيال
شوی دی. خو تر کومه چې مونږ دا ياده لنډه قيصه لوستې او کتلې
ده نو په دې کښې د اوږدوالي هېڅ اثر نه ښکاري بلکې مکمله د
لنډې کيسې په چوکاټ کښې ليکلې شوې افسانه ده.

نتیجه: د دې لنډ غونډې بحث څخه مونږ په دې نتیجه رسېږو
بې موخي په اصل کښې يوه لنډه قيصه ده خو ناولپت يا ناول نه

پېشنهاد: بايد له دې وروسته په پښتو ادب کښې د نورمحمد
تره کي دغه قيصه چې د "موخي" په نامه ده يوه مکمله افسانه وبلل
شي بلکې ناول يا ناولپت نه و بلل شي.

۴.۴: د افسانو موضوعات:

د نورمحمد تره کي د افسانو موضوعات هم ټول تقريباً سره يو
شان دي او په ټولو افسانو کښې د بزگرانو، مزدورانو د خواريو
او محنت شاوخوا راگرځېدلي دي او ټولې يې د طبقاتي توپير پر
بنیاد د ظلم، جبر او حکومتي چارواکو له خوا ورباندې بې ځايه
سزاگانو ورکولو په عکس العمل کښې ليکلې شوی دی، کوم چې
هغه وخت د ليکوال د سترگو ليدلی حال معلومېږي او د هغه سماج
بې په ښه توگه په کښې عکاسي کړې ده. دلته يې عنوانو څخه د
موضوعاتو ښکارندويي کېږي چې پر کومو موضوعاتو ليکوال

لنډې قيصې ليکلې دي هم هغسې قيصه يې هم ده.
د غوايي لاندې "نومې افسانه يوه ښه موضوع ده چې په کښې
د ټولنيز طبقاتي شعور خورولو او د تضاداتو واضحه عکاسي
شوې ده.

"د بزگر لور" افسانه ده چې موضوع يې د سماجي توپير يو آئينه
داره قيصه ده او ښه مفکوره لري، چې دا هم د طبقاتي او سماجي
شعور عکاسي کوي.

زه او زما ورور" دا هم زموږ د پښتني سماج د يو داسې اړخ
آينه داره قيصه ده چې په کښې د استعماري ټولنيز شعور او "دنوي
کال خوب" نومې افسانه کښې د رياست د جبر په خلاف قيصه ده په
کوم رياست کښې چې پر ميډيا باندې بنديز وي چې ښه مفکوره
لري.

"دا دی خدمت" په دې افسانه کښې هم د رياستي جبر په ضد
پېغام موجود دی او ښه مزاحمتي مفکوره لري.

"موخي" په دې افسانه کښې د عدالتي اختيار او هغه د
رياستي جبر په مرسته استعمال کولو اظهار شوی دی. موضوع يې
ښه موضوع ده.

"د کور گټه د لاهور گټه" دا قيصه د ذخيره اندوزۍ په ضد
ليکلې شوې قيصه ده او د سماجي شعور خپرولو هڅه په کښې
شوې ده.

"زما برخه" دا افسانه يو ښه موضوع لري چې په کښې د
سودخورو په ضد ليکل شوې دي.

"خوږه جوړه شوه" په دې قيصه کښې د يو ملا د ناپوهۍ او د
خلقو پر ملا باندې په رنده عقيدې ښکارندويي شوې ده چې دا
ناپوهي د ټول کلي د پاره د پرېشاني سبب شي،

"يو کنډري اودرې ډوله خواړه" په دې قيصه کښې د حيثيت د
توپير عکاسي شوې ده او د لوی زميندارانو د غريب زميندار په
ضد ناوړه د قبضي خبره واضحه شوې ده.

"خرنگه بډای شوم" په دې کښې د يوه غريب سړي د بډای توب
قيصه ده کوم چې يې دولتي منصب ناوړه استعمال کړي وي.

د سمت مور او پلار دا هم د سودخورو په ضد معاملي په حقله قيصه شوې ده او ښه مفكوره لري.
 په پای كښي بدهای شوم په دې قيصه كښي هم د يوه غريب قيصه ده چې په مزدوريو كښي يې لاس پرې كېږي او بيا په اخر كښي د يوه دروغجن زيارت جوړوي او پر هغه باندي ناست وي پېسې ټولوي.

۵.۴. د افسانو فني او تكنيكي اړخونه:

د نور محمد تره كې ټولې لنډې قيصې د فن او تيكنيك له لارې په تول پوره او د لنډو قيصو په قطار كښي د ښو پياوړو قيصو په فن كښي راځي.

د نور محمد تره كې د لنډو قيصو په حقله د پښتو سره سره نور د روسي ژبې ليكوالان هم ټول نقادان په دې اند دي چې نور محمد تره كې پر لنډه قيصه ښه لاس بردی . يعني يو ښه لنډه قيصه ليكونكي ليكوال دي.

هره قيصه يې، مضبوط پلاټ، خوندوره، زړه راكښونكې قيصه، روانه او پسته ژبه، روان او ژوندي كردارونه، مفكوره، تصادم، منظر كشي لري او نور د لنډې قيصې ټول لوازمات يې په هره قيصه كښي په ډېر هنر او فن سره ځای په ځای كړي دي، او پوه قيصه لا هم داسې نه ده چې فني نيمگړتياوې به لري. د دې دپاره مونږ كولاى شو چې لنډې قيصې يې ولولو نو لا به راته ښه څرگنده

شي. او په دې اړه د بېلگې په توگه به يې د لنډو قيصو څخه د ليک نمونه رواخلو.

تن دي لکه چې زړه راباندې سوی دی او ډوډی دې را لنده کړې ده! "خو په دې حال کې دې د ژړا ږغ واورېد، ده ورته و وئیل: "خبر خو دی په څه شي ژاړې؟" دې ورته و وئیل:

"ولې به نه ژاړې، خو لاس مو په خوله شو ستا خو پچه ختلې ده، دا چرگ هم هغه چاته باندې دی چې ستا جلب يې راوړی دی ورسه! څه اوربشي پېدا کړه اس يې شوم ولاړ دی او هرگړی اصرار کوي چې ورته نيم من اوربشي ورکړو."

ده چې دا وينا واورېده اعصاب يې بيده او مړه شول او لور يې لاسه ولويد پوښتنه يې وکړه:

"جلب راوړونکی چېرته دی؟"

دې و وئیل:

"پرېام باندې له ملک سره ناست دی؟"

هلته چې وروخت او تحقيق يې وکړ څرگنده شوه چې د ده نوم د تعميراتو په انشا کې راوتلی دی" (۱۳)

په دې پورتنۍ مکالمه کې د قيصې فن او تيکنیک ډېر ښکاره دی چې څنگه دي او څومره د قيصې فني اړخ يې مضبوط کړی دی. د يوې بلې قيصې بېلگه به راواخلو چې لا واضحه شي:

"دسمت مور مجبوره وه چې د لوی په موسم کې خپل په تي پورې هلک (سمت) هم وده ته له ځان سره يو سي ځکه چې ده ته بايد هر دوه درې ساعته وروسته تی ورکړي.

مخکه او اسمان به له گرمی څخه اېشېدل او د تودوخي تاخون به هر ذی روح خورا متاثره کاوه، په همدې توأخون او په همدې تودوخي کښې د سمټ مور به لگیا وه وړې به یې ټولول، د دې پښې طبعاً لوڅې وې او د دې لپاره چې خپلې پښې د (وډ) له ازغیو څخه تر یوه حده وژغوري نو یو څه واښه او نارې به یې پر پښو وپېچلې او بیا به یې په خورا حرارت او تاوډه زړه په وړو ټولولو پیل وکړ. سمټ ته یې په یوه وچه واله کې د ناریو کوچنۍ ځاله جوړه کړې وه او په هغه کې به یې بیداره، په دغه ځاله کې د سمټ له څنگه د اوبو کوچنۍ کوزه هم پرته ده. کوم وخت چې سمټ وژاري او یا یې مور حسب عادت د پام کولو لپاره د ده ځالي ته راژرې او دی وینس پیدا کړي نو ده ته تی ورکوي" (۱۴)

۶.۴. د افسانه نگار په حیثیت پښتو ادب کښې د

تره کې مقام

نور محمد تره کی چې له ناول سره سره پر لنډه قیصه لیکلو باندې هم ښه لاس بر دی. یعنی په پښتو ادب کښې د نوي جدید قیصه لیکلو روایت چې د نور محمد تره کې له لومړۍ قیصې لیکلو څخه پیل اخستی دی، یعنی "د نوي کال خوب" تر سرلیک لاندې لنډه قیصه ولیکله، چې په کښې د جدید طبقاتي غوښتنو مطابق انځورگري شوې ده. دا قیصه په ۱۹۴۹م عیسوي کال کښې لیکلې شوې ده او د پښتو افسانې د دویم دور لومړۍ قیصه هم ده.

دلته دوپم مونږ د پښتو افسانې د ادوارو وېش کوو چې اسیر منگل په خپل کتاب د پښتو افسانې سل کلن بهیر کښې کړی دی د هغه په مطابق نور محمد تره کی د دوپمې دورې لومړی لیکوال حسابیږي، ولې چې دوپمه دوره له ۱۹۴۹م کال څخه پیلېږي نو نور محمد تره کی هم لومړی قیصه په هم دغه کال یعنی ۱۹۴۹م کښې لیکلې ده. اسیر منگل د خپلې څېړنې له مخې د پښتو افسانې دورې هم جوړې کړې دي یعنی د ده له مخې د پښتو افسانې درې دورې دي.

" ۱۹۱۷ع نه تر ۱۹۴۸ع پورې دوپم دور (کال ۱۹۴۹ع تر ۱۹۷۲ع) او درېم دور (۱۹۷۳ع نه تر ۲۰۱۲ع) (۱۵)

په دې وخت کښې پښتو لنډه قیصه د لنډې قیصې د فن او هنر چادر اغوستی دی. یعنی د نړیوال معیار ته د رسولو یو ښه په زړه پورې پیل شوی دی. چې ددې نوي او جدید فن سره د ورتګ کرېډټ (ورټیا) یې د نور محمد تره کی په سر ده. یعنی دا ثابته خبره ده چې نور محمد تره کی د پښتو لنډې قیصې د دوپم دور لومړی جدید افسانه نگار دی. او دا اعزاز د نور محمد تره کی په سر دی چې پښتو افسانه یې په لومړي وار له ترقي پسندانه سوچ سره اشنا کړه. اسیر منگل په دې حقله داسې لیکي:

"افسانه نگار (نور محمد تره کی) ترقي پسند لیکونکی دی د تیارو خلاف جنگ یې خپل هدف گرځولی دی د ده هره لنډه قیصه د خواري کښود ستونځو نه تاویږي. ژبه یې پسته، روانه ده خپل مافي ضمیر چې څنگه وړاندې کوي د هغه نه دا اندازه په ښه توګه

لگي چې موصوف له د قيصي ليكلو چل ورځي په فني لحاظ د ده
لنډې قيصي ډيرې مضبوطې دي پلاتونه يې بشپړ دي، (۱۶)
په دې حالاتو كښې په نړيواله كچه ترقي پسندانه افكار، په
نړۍ كښې د انقلابونو رجحان د دويم نړيوال جنگ څخه دنيا راوتلې
وه. نو ځكه دا رجحانات مخه په وړاندې روان وو.
نور محمد تره كي د خپل افسانوي ليك له لارې د ترقي پسندۍ
او انقلابيت پرچار په ډېره هنري توگه تر سره كولو. او د افغانستان
د يوې لوي شاهي امپراتورۍ په خلاف يې خپل قلم تاند ساتلی دی
په دې حقله يو بهرني ليكوال د نور محمد تره كي د لومړيتوب ذكر
داسي كوي:

نور محمد تره كي د لومړي ځل د پاره په افغاني ادبياتو كښې
د افغانستان د زيار كښې طبقې د ژوند، حقوقو او طبقاتي غوښتنو
په خاطر د هغوي مبارزې ته انعكاس ورکړ (۱۷)

په دې لړ كښې ملگرو اونور محمد تره كي چې په ۱۹۴۶م
عيسوي كال كښې د ادبي او سياسي نظرياتو د ترقي پسند
جوړولو د پاره د وینس زلميانو غورځنگ بنياد ايښی دی، او دا د
افغانستان د هغه وخت د ادبيانو، عالمانو او لوستونكو د هلو ځلو
يو روشنفكره تنظيم ؤ. او د هم دغه تنظيم له لارې په ادب كښې
ترقي پسندانه رجحانات د پښتو ادب برخه جوړ شول. او په دې
غړيو كښې هم لومړی نور محمد تره كي ؤ چې د ترقي پسندانه
افكارو او نظرياتو پرچار به يې په خپلو افسانو او نور ليكنو كښې
كاوه او تر ډېره حده يې برياليتوب هم په برخه ؤ.

د دې نوي ترقي پسند سوچ د خورولو د پاره په پښتو ادب كښې يوې پراخې دنيا د ودانولو كوشش پيل شو چې په كښې وپېښ زلميان په رښتيني توگه برياليتوب هم تر لاسه كړى دى، او هم دغه هلې ځلې بيا په ۱۹۲۵م عيسوي كال و جنورى د مياشتې په لومړۍ نېټه باندي د خلق ډيموكراتيك گوند افغانستان په شكل كښې نوي سياسي تحريك زېږوي. او دا تحريك بيا په ۲۷م اپرېل ۱۹۷۸م عيسوي كال كښې د يو انقلاب ته ځان ورسولو. نورمحمد تره كى په دې وخت كښې د پښتو ادب د افسانې په برخه كښې د افسانه نگار په حيث يو لوى مقام تر لاسه كوي چې په لاندي توگه يې مونږ بيانولای شو.

نتيجه: د دې څېړنې په نتيجه يا پايله كښې مونږ دې نتيجې ته رسېږو چې د نورمحمد تره كى د افسانه نگار په حيث په پښتو ادب كښې د مقام تعين وكړو، د دې تعين په حقله مونږ په لاندينيو نقطو كښې داسې وئيلی شو:

۱. نورمحمد تره كى د پښتو افسانې د دوېم دور (كومې دورې چې اسير منگل ټاكلې دي) لومړى افسانه نگار دى چې پښتو افسانه يې د ريالزم او جديد نړيوال معيار سره اشنا كړې ده.

۲. نورمحمد تره كى لومړى ترقي پسند افسانه نگار دى چې ترقي پسندى سره يې پښتو افسانه اشنا كړې ده، او پښتو افسانې ته يې يو نوى او ځانگړى سبك ور كړى دى چې دا سبك د نورمحمد تره كى سبك بللی شو.

۳. نورمحمد تره كى د پښتو لومړى افسانه نگار دى چې د افغانستان انقلابي جمهور رئيس جوړ شوى دى او يو طبقاتي

انقلاب يې په افغانستان کښې راوستلی دی او پښتو ادب ته يې په خپله رئيسي کښې زيات کار کړی دی.

۴. نورمحمد تره کی د پښتو لومړی افسانه نگار دی چې تعليم يې صرف تر لسم ټولگي پورې حاصل کړی دی، خو پښتو هنري نثر يې له نړيوال معيار سره اشنا کړی دی او دا اعزاز يې تر لاسه کړی دی چې د ښه هنري نثر لیکونکی ثابت شوی دی.

۵. نورمحمد تره کی لومړی افسانه نگار دی چې له پښتو افسانې لیکلو سره سره يې په پښتو کښې ښه ناول هم لیکلی دی.

۶. نورمحمد تره کی لومړی افسانه نگار دی چې پښتو يې له يوې اسانې، فني افسانې سره اشنا کړې ده.

۷. نورمحمد تره کی لومړی افسانه نگار دی چې په ډېره اسانه او ساده کليواله ژبه يې ښه افسانه لیکلې ده، او د خپلې سيمې او سماج يې په ښه توگه عکاسي کړې ده. او بنيادي مسئلو ته يې په افسانه کښې کتنه کړې ده.

۸. نورمحمد تره کی لومړی افسانه نگار دی چې د پښتو افسانه يې له سنجيده موضوعاتو او حقيقت پسند ادب سره اشنا کړې ده.

۹. نورمحمد تره کی لومړی افسانه نگار دی چې درجعت په ضد يې ادبي مزاحمتي مبارزه هم کړې ده او پښتو افسانه يې له مزاحمتي ادب سره په مکمله توگه اشنا کړې ده.

۱۰. نورمحمد تره کی په افغانستان (موجوده) کښې د پښتو لومړی معلوم افسانه نگار دی چې ترده وړاندې کوم بل چا افسانه نه ده لیکلې.

۱۱. نورمحمد تره کي ته دا افتخار حاصل دی چې ده په پښتو ادب کښې په لومړي ځل پښتو افسانه په اسانه او سیمه ایزه ژبه کښې ولیکله او د هم دې افسانې له لارې یې خپل نظریات تر عام اولسه ورسول چې په کښې تر ډېره حده بریالی شوی دی.

۱۲. نورمحمد تره کي د پښتو لومړی افسانه نگار دی چې بهرنیو محققینو یې فن ته په تنقیدي نظر کتلي دي او د پښتو ادب په افسانه کښې یې بنسټگر کس بللی دی.

حوالي

۱. گپرس، ف، گ، پښتو هنري نثر، ژباړن: سرمحقق معتمد شينواري، يونائيټډ پريس کوټه، دوپم چاپ، ۲۰۱۰، مخ ۱۱۷
۲. ايضاً، مخونه ۱۱۸-۱۱۹
۳. تره کي، نورمحمد، د بزگر لور، سمونه: صادق ژرک، يونائيټډ پريس-کوټه، لومړی چاپ، ۲۰۱۰م، پښتو ادبي غورځنگ کوټه، مخ ۳۴
۴. ايضاً، مخ ۱۰
۵. ايضاً، مخ ۵۸
۶. ژرک، محمد صادق، د نورمحمد تره کي داستاني کلیات، پښتو ادبي غورځنگ، شالکوټ، فروري ۲۰۱۴م، مخ ۱۴
۷. منگل، اسير، د پښتو افسانې سل کلن بهير، دانش خپرندويه ټولنه-پېښور، ورومبي چاپ اکتوبر ۲۰۱۳م عيسوي، مخ ۷۰
۸. خليل، حنيف، پښتو ناول (تحقيقي و تنقيدي جائزه)، ملت اېجوکېشنل پرنټرز لاهور، ورومبي چاپ جنوري ۲۰۰۰م عيسوي، مخ ۲۹
۹. تره کي، نورمحمد، د بزگر لور، سمونه: صادق ژرک، مخونه ۴۱-۴۲
۱۰. تره کي، نورمحمد، سنگسار، خپرونکي، پښتو ادبي غورځنگ کوټه، دوپم چاپ ۲۰۰۹م. مخونه ۲۵-۲۶
۱۱. بريالي، عبد الکریم، ليکنځی، پښتو ناول نگاري کا ايک جائزه، پښتو اکېډمی کوټه ۱۹۸۷-۸۸ عيسوي، مخ ۵۳

۱۲. خليل، حنيف، پشتو زبان و ادب کي تاريخ (ايک خاکه)،

يونيورسٽي بکس پبلشرز، پشاور،، اگست ۲۰۰۹م. مخ ۲۹۹

۱۳. تره کي، نور محمد، دبزرگ لور، سمونه: صادق ژرک مخونه ۳۹-

۴۰

۱۴. ايضاً، مخ ۸۴

۱۵. منگل، اسير، د پښتو افسانې سل کلن بهير، مخونه

۳۴، ۴۷، ۱۷۳

۱۶. ايضاً، مخ ۷۱

۱۷. ژرک، محمد صادق، د نور محمد تره کي داستاني کليات، مخ

۷۲۵

پينځم باب: خلاصه او نتيجه

خلاصه: په دې څېړنه يا تحقيقي تهسيز کښې د نورمحمد تره کي د ادبي خدماتو په حقله تحقيق شوی دی او په خاصه توگه د نورمحمد تره کي په پښتو افسانوي ادب کښې د کردار په رابرسېره کولو باندې تحقيق شوی دی. چې د دې تحقيق له لارې مونږ په لاندینۍ نتيجه رسېږو او ورسره څو پېشنهادونه هم ورکوو:

۱. په لومړي باب کښې يې د نورمحمد تره کي د ژوند، روزگار، لږ څه سياسي او ورسره علمي خدماتو باندې تحقيق شوی دی او تر اوس مهاله چې کوم معلومات لرو هغه مو په کښې يو ځای کړی دی، او په دې نتيجه رسېدلي يو چې نور محمد تره کي د افغانستان لومړی ادبي شخصيت دی چې په سياسي توگه هم تل سرگرم پاته شوی دی او د خپلې مبارزې پر بنا يې انقلاب هم کړی دی. لومړی ادبي شخصيت دی چې ادب يې له روشنفکرۍ او ريالزم سره سم دم اشنا کړی دی او ورسره يې "ادب دپاره دژوند" نظريې يورښتني پلوی پاته شوی دی.

۲. په دې دويم باب کښې د نورمحمد تره کي د ناولونو موضوعاتي جاج اخیستل شوی دی، د ناولونو تعاروف، په ناولونو کښې مقامي او سماجي خدوخال تر بحث لاندې راغلي دي، ورسره د ناولونو سياسي پس منظر، په ناولونو کښې د سياسي نظريې جائزه، په ناولونو کښې طبقاتي نظريه، د ناول نگار په حېث په پښتو ادب کښې نورمحمد کي مقام، ټاکل شوی، او ...

سفارشته شوې ده چې نورمحمد تره کی د افغانستان او پښتو ادب لومړي ناول نگار دی، يعني د پښتو ناول بنسټگر نورمحمد تره کی دی. او ورسره لومړی طبعزاد ناول هم د نورمحمد تره کی بې تربیته زوی "نومې ناول دی. او ټول ناولونه یې د ژوند دپاره یو رښتني مقصدیت لري يعني د افغاني ژوند کره وړه، سماجي او سیاسي اړخ، معاشي بې انصافي، او ورسره بې ادبي فن او هنر هم په نظر کښې نیولي دي.

۳. په درېم باب کښې د نورمحمد تره کی د ناولونو فني او تیکنیکي اړخ ته په مکمله توګه کتنه شوې ده چې د هر ناول بې په ځانګړي توګه د ناول فني لوازماتو باندې بحث شوی دی. او په دې نتیجه رسېدلي یو چې د نورمحمد تره کی ټول ناولونه په فني حقله مکمل دي او هېڅ کمی په کښې نه شته، په هر ناول کښې د ټولو فني لوازماتو پوره پوره خیال ساتل شوی دی، او ناول نگار په شعوري توګه باندې یو بنه ناول نگار ځان ثابت کړی دی. يعني د نورمحمد تره کی د ناولونو پر پلاټ، قیصه، سسپېنس، واقعه نگاري، منظر کشي، ډکشن، کلائمېکس، فلسفه حیات، تصادم باندې په ځانګړي توګه بحث شوی دی. چې د فن او هنر له پلوه بې ناولونه مکمل دي بلکې فني ځانګړتیاوې لري، چې دا دنورمحمد تره کی د ناول لیکلو یو ځانګړی ستایل (سبک) ورته وئیلای شو. ولې چې کوم څوک د نورمحمد تره کی یو ناول بغیر له نوم څخه وایي او دا پته ورته نه وي چې دا ناول د چا دی او چا لیکلی دی نو هغه چې کله هم ناول مکمل تر پایه و وایي نو ارو مرو به دا خبره کوي چې د نورمحمد تره کی د سبک ناول کېدای شي. د دې مطلب

دا شو چې نور محمد تره کي خان ته په ناول کښې سبک اختيار

کړی دی.

۴ په څلورم باب کښې د نور محمد تره کي د افسانو موضوعات، تعارف، فن او تېکنیک، او افسانه نگار په حيث د ده په پښتو ادب کښې مقام باندې سیر حاصل بحث شوی دی او ورسره د موخي افسانې پر صنفی حیثیت باندې بحث شوی دی چې نتیجه یې داسې ده.

نور محمد تره کي د پښتو ادب د قیصې د دوهم دور لومړی افسانه نگار دی چې پښتو افسانه یې له جدید ضروریاتو سره آشنا کړه، او یو ریالستیک تنقیدی طرز یې په کښې خپل کړی دی، چې تر دې وړاندې په پښتو افسانه کښې نه لیدل کېږي. او پښتو افسانه ته یې یو نړیوال معیار ورپه برخه کړی دی. او ورسره یې پښتو فکشن له جدید ترقي پسند نظریاتو سره آشنا کړی دی، چې

دغه طرز یې د "ادب د پاره د ژوند" واضح عکاسي کوي. په هم دغه باب کښې مونږ د "موخي" نومې افسانه یوه مکمله افسانه ثابته کړې ده چې تر دې وړاندې ځینو لیکوالانو ورته ناول یا ناولېټ وئیلی و. خو له دې وروسته باید دا یوه مکمله افسانه و بلل شي.

په دغه باب کښې یو بل بحث هم شوی دی چې "د کله به وي"، نومې لیکنه تر دې وړاندې په "بزرگ لور" نومې کتاب کښې د افسانې په نامه چاپ شوې ده، د دې تحقیق په رڼا کښې دا یوه لیکنه یا تحریر ثابت شوی دی چې د یو سیاسي هدف د ارمان عکاسي کوي او غوښتنه کوي چې داسې باید وشي، خو افسانه نه.

او دا سفارش شوی دی باید دې ته یوه لیکنه و وئیل شي، خو
افسانه هیڅ کله نه.

د دې تحقیق په رڼا کښې چې کومې نوې څېړنې مخته راغلې
دي او نتیجه یې ورکړې ده، د دې ټول تحقیق سفارښتنه باید وکړل
شي او دا په پښتو ادب کښې یو مستند تحقیق و ګرځول شي ترڅو
نوې خبره مخته راځي.

پای

کتابیات

۱. احمد، رشید، پښتو ناول (سل کاله)، ضیاء سنز پرنټرز پېښور، ورمبې چاپ، ۲۰۱۵م کال
۲. اخگر، بشیر، (علمي، سياسي او ادبي ژوند): سورگل فرهنگي کلتوري ټولنه، کال ۲۰۱۱م
۳. اعظم، محمد اعظم، پښتو ادب کښې کردار نگاري، پښتو اکېډمي پېښور، لومړی چاپ کال ۱۹۹۳
۴. انځور، زرین، د پښتو معاصر داستاني ادبیاتو تاریخي کتنه، دانش خپرندویه ټولنه، کال ۱۳۹۳هـ ش (۲۰۱۴)
۵. بخرکی، محمد علم، وینښ زلمیان (د افغانستان یو سياسي تحریک)، افغاني کلتوري ټولنه، نیدرلېنډ، دویم چاپ کال ۲۰۰۰م عیسوي
۶. پاشا، احمد شجاع، افغانستان (ایک قوم کا المیه)، سنگ میل پبلیکېشنز، لاهور سال ۱۹۸۹
۷. تره کی، نور محمد، څره، د ښونې او روزنې مطبوعه، افغانستان، کال ۱۳۵۷هـ ج
۸. تره کی، نور محمد، د بزگر لور، سمونه صادق ژرک، یونایتېډ پریس-کوټه، لومړی، چاپ، ۲۰۱۰م کال
۹. تره کی، نور محمد، د بنگ مسافري، د ښونې اوروزنې مطبوعه، افغانستان، کال ۱۳۵۷هـ
۱۰. تره کی، نور محمد، سپین، د ښونې اوروزنې مطبوعه، افغانستان،

کال ۱۳۵۷ هـ ش

۱۱. تره کی، نور محمد، سنگسار، خپرونکی، پښتو ادبي غورځنگ کوټه، دوهم چاپ ۲۰۰۹م کال

۱۲. خليل، حنيف، پښتوناول (تحقيقي و تنقيدي جائزه)، ملت اېجوکېشنل پرنټرز لاهور، ورومبي چاپ جنوري ۲۰۰۰م کال عيسوي

۱۳. خليل، حنيف، پښتو زبان و ادب کي تاريخ (ايک خاکه)، يونيورسټي بکس

پبلشرز، پشاور، کال، اگست ۲۰۰۹م

۱۴. د تره کي لنډه بيوگرافي، د افغانستان د علومو اکاډمي، کال ۱۳۵۷ هـ ش

۱۵. دکارگرې طبقې گوند، سورگل، کال ۱۳۵۰ هجري

۱۶. رفيع، حبيب الله، پښتو پانگه، پښتو ټولنه، کال ۱۳۵۲ هـ ش

۱۷. ريان، بشير احمد، د افغاني باچاهانو لنډ ژوند ليک، صديقي خپرندويه ټولنه، کال ۱۳۸۷ هجري

۱۸. ژرک، محمد صادق، د نور محمد تره کي داستاني کليات، ترتيب صادق ژرک، پښتو ادبي غورځنگ، شالکوټ، فروري ۲۰۱۴م

۱۹. ژرک، محمد صادق، بې تربيته زوی، نور محمد تره کي، پښتو ادبي غورځنگ کوټه، ۲۰۱۲م کال

۲۰. سيدي، تنظيم سيد، ناول به څنگه ليکو: خپرنيار، مومند خپرندويه ټولنه-جلال آباد، دوهم چاپ کال ۱۳۹۱ المريز

۲۱. ځی ، ف ، گپرس ، لیکوال ، ژباړن : سرمحقق معتمد شینواري ،
یونائیتد پریس کوټه ، دویم چاپ ، کال ۲۰۱۰م
۲۲. منگل ، اسیر ، د پښتو افسانه سل کلن بهیر ، دانش خپرندویه
ټولنه - پېښور ، ورومبې چاپ کال اکتوبر ۲۰۱۳م عیسوي
۲۳. مارکس ، کارل ، او اپنگلز ، کمیونسټ مېني فیستو ،

۱۸۴۷ عیسوي

۲۴. ماما ، عزیز الله ، پښتو مترقي ادب په لویه پښتونخوا کښې ،
هیواد کتابتون ، کوټه ، کال می ۲۰۱۲م

رسایل / مجلې : MAGAZINES / PAPERS

۱. لیکنې / لیکنځي ، پښتو ناول نگاري کا ایک جائزه ، پښتو
اکېډمی کوټه ، کال ۱۹۸۷-۸۸ عیسوي

وېبپاڼې : WEBSITES

<http://www.taraki.org/life/www.tarakaifoundation.com>

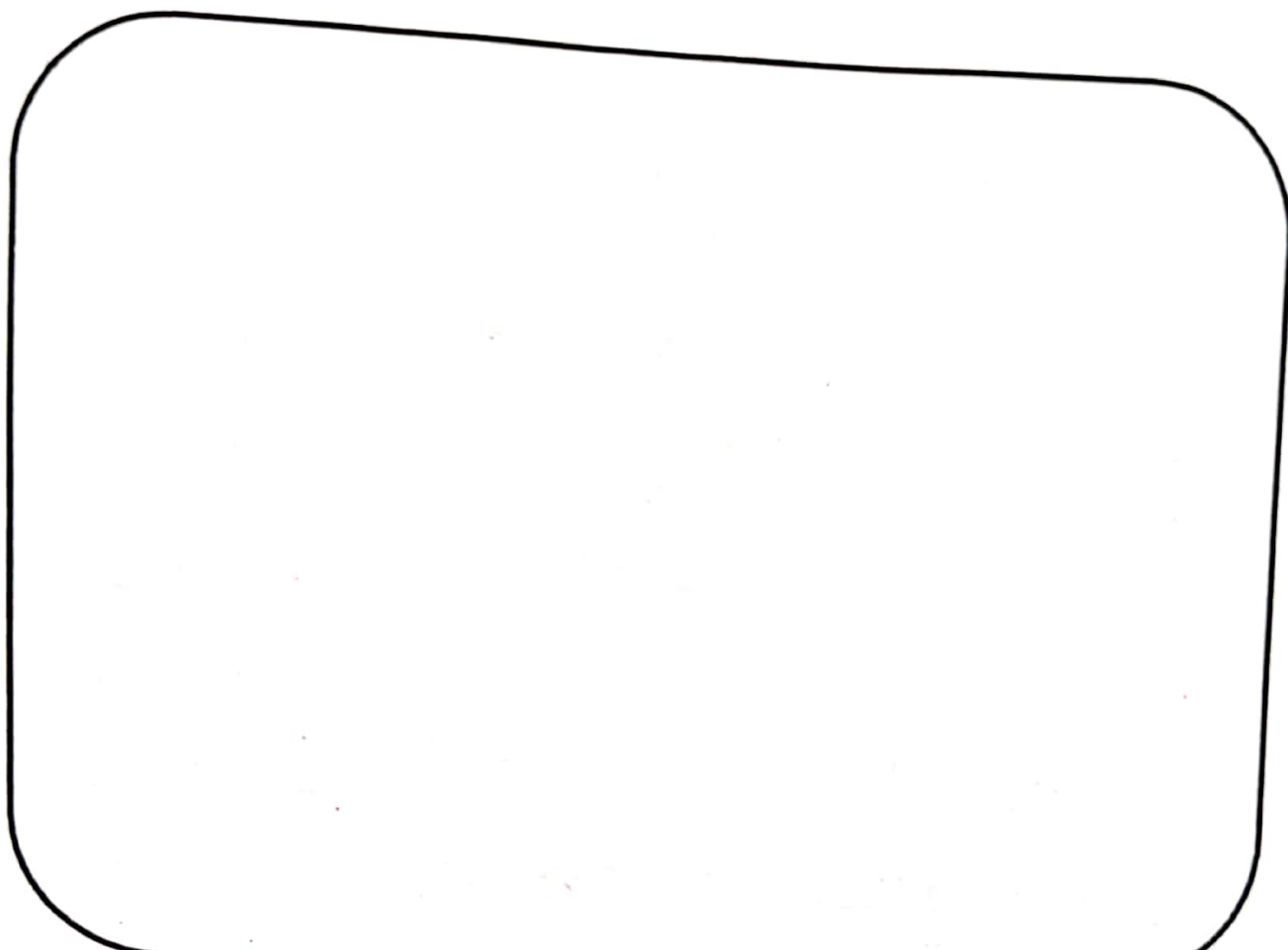
<http://publishing.cdlib.org/ucpressebooks/view?docId=f>

t7b69p12h&chunk.id=s1.17.26&toc.depth=100&brand=

ucpress

سای = 16.009.20 = سنی یاد عم

برای یادداشت

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**